[illegible]

[illegible] aut[illegible]

Parliamenti [illegible] indic[illegible]

Elabor[illegible]

Eidem Parliamento postmo[illegible]

Exhibita

[illegible] & ab eodem, deindeq; ab [illegible]

Cognita [illegible] Approbata

Una cum

CATECHISM[illegible]

[illegible] duplici, [illegible]

E sermone Anglicano [illegible]

in Latinum versa.

CANTABRIGIÆ

Excudebat *Johannes Field*, [illegible]

[illegible]

Matthew Hay

M.D. LL.D

Aug. 1886.

Ad Lectorem præmunitio.

Benigne Lector;

MOnendus eras unum atq; alterum; & quidem imprimis illud, nos multo consilio in ea tandem sententia desedisse, in capitum versuúmque numeris margini assignandis à versione Bibliorum *Anglicana* non esse quicquam recedendum; à qua quidem quàm proximè abest Latina *Vatabli*. Deinde verò si oratio nostra minùs fluere tibi videatur, dabis id profectò materiæ spissitudini; sin minùs splendida, cogita solennitatem. Hæc tuâ te scire intererat, & certè quidem nostrâ. *Vale.*

921810 G. D.

Confessionis Capita.

Cap. 1 *De Scriptura sacro-sancta* p. 1

2 *De Deo, & Sacro-sancta Trinitate* p. 8

3 *De æterno Dei decreto* p. 11

4 *De Creatione* p. 14

5 *De Providentia* p. 15

6 *De hominis lapsu, de peccato ejusque pœna* p. 18

7 *De Fœdere Dei cum homine* p. 20

8 *De Christo Mediatore* p. 23

9 *De libero arbitrio* p. 27

10 *De vocatione efficaci* p. 28

11 *De Justificatione* p. 30

12 *De Adoptione* p. 33

13 *De Sanctificatione* p. 34

14 *De Fide salvifica* p. 35

15 *De Resipiscentia ad vitam* p. 37

16 *De bonis operibus* p. 39

17 *De perseverantia sanctorum* p. 42

18 *De certitudine gratiæ & salutis* p. 44

19 *De lege Dei* p. 46

20 *De libertate Christiana, déque libertate Conscientiæ* p. 50

21 De

21 *De cultu religioso, & De sabbato* p. 53
22 *De Juramentis votísque licitis* p. 57
23 *De Magistratu civili* p. 60
24 *De Conjugio & Divortio* p. 63
25 *De Ecclesia* p. 65
26 *De Communione Sanctorum* p. 68
27 *De Sacramentis* p. 69
28 *De Baptismo* p. 71
29 *De cœna Domini* p. 73
30 *De censuris Ecclesiasticis* p. 77
31 *De Synodis & Conciliis* p. 79
32 *De statu hominum post mortem, déque Resurrectione mortuorum* p. 81
33 *De ultimo Judicio* p. 82

Errata *quæ momenti quicquam habent sic emendantur.*

Pag. 28 l. 4. *lege* præparare. 60. 10. & cui. 64. 2. vitæ sunt. 73. 21. morte sua. 110. 19. voluntates. 163. 15. judicia. *& in margine* p. 87. *Apoc.*

Con-

Confeßio Fidei.

Cap. I.

De Scriptura Sacro-ſancta.

§ I. Quanquam naturæ lumen, operáque Dei cùm Creationis tum Providentiæ, bonitatem ejus, Sapientiam, potentiámque eò uſq; manifeſtant, ut homines vel inde reddantur inexcuſabiles [a]: eam tamen Dei, voluntatíſque divinæ cognitionem, quæ porrò eſt ad ſalutem neceſſaria, nequeunt nobis ingenerare [b]. Quocirca Domino complacitum eſt, variis quidem modis vicibúſq; Eccleſiæ ſuæ ſemetipſum revelare, ſuámq; hanc voluntatem patefacere [c]; ſed & eandem omnem poſtea literis conſignare, quò & veritati ſuæ tam conſervandæ quàm propagandæ melius conſuleret, nec Eccleſia ſua contra

[a] *Rom.* 2. 14, 15. *Rom.* 1. 19, 20. *Pſal.* 19. 1, 2, 3. *Rom.* 1. 32. cum cap. 2. 1.

[b] 1 *Cor.* 1. 21. 1 *Cor.* 2. 13, 14.

[c] *Heb.* 1. 1.

A carnis

carnis corruptelam, contra malitiam mundi Satanæque præsidio foret ac solatio destituta[d]. Unde factum est, ut, postquam pristini illi modi, quibus olim populo suo Deus voluntatem suam revelabat, jam desiverint[e], Scriptura Sacra sit maximè necessaria[f].

[d] *Prov.* 22.19, 20, 21. *Luc.* 1.3,4. *Rom.* 15.4. *Mat.* 4. 4,7,10. *Isai.* 8.19,20.
[e] *Heb.* 1. 1, 2.
[f] 2 *Tim.* 3. 15. 2 *Pet.* 1.19.

§ II. Sacræ Scripturæ nomine, seu verbi Dei scripti continentur hodie omnes illi libri tam Veteris quàm Novi Instrumenti, ~~nempe quorum~~ ~~inferiùs subsequuntur nomina.~~

Veteris Testamenti.

Genesis	*Regum* 1.
Exodus	*Regum* 2.
Leviticus	*Chronicorum* 1.
Numeri	*Chronicorum* 2.
Deuteronomium	*Ezra*
Josua	*Nehemiæ*
Judices	*Esther*
Ruth	*Job*
Samuelis 1.	*Psalmi*
Samuelis 2.	*Proverbia*

Ecclesiastes

Ecclesiastes
Canticum Canticorum
Isaias
Jeremias
Lamentationes
Ezechiel
Daniel
Hosea
Joel
Amos
Obadias
Jonas
Micheas
Nahum
Habacuc
Zephanias
Haggæus
Zecharias
Malachias.

Novi autem.

Evangeliũ secund.
M *Atthæum*
Marcum
Lucam
Johannem
Acta Apostolorum
Pauli Epistolæ ad
Romanos
Corinthios I. II
Galatas
Ephesios
Philippenses
Colossenses
Thessalonicens. I. II.
Timotheum I. II.
Titum
Philemonem
Epist. ad Hebræos
Jacobi Epistola
Petri Epist. I. II.
Johan. Ep. I. II. III
Judæ Epistola
Apocalypsis.

Qui omnes divinâ inſpiratione dati
[g] *Luc.* 16. 29, 31 *Eph.* 2. 20. *Apoc.* 22. 18, 19. 2 *Tim.* 3. 16. ſunt in Fidei vitæq; regulam [g].

§ III. Libri Apocryphi, vulgò dicti, quum non fuerint divinitùs inſpirati, Canonem Scripturæ nullatenùs conſtituunt; proindéque nullam aliam authoritatem obtinere debent in Eccleſia Dei, nec aliter quàm alia humana ſcripta, ſunt aut approbandi aut adhibendi [h].
[h] *Luc.* 24. 27, 44 *Rom.* 3. 2. 2 *Pet.* 1. 21.

§ IV. Authoritas Scripturæ ſacræ propter quam ei debetur fides & obſervantia, non ab ullius aut hominis aut Eccleſiæ pendet teſtimonio, ſed à ſolo ejus authore Deo, qui eſt ipſa veritas: eóque eſt à nobis recipienda, quoniam eſt verbum Dei [i].
[i] 2 *Pet.* 1. 19, 21. 2 *Tim.* 3. 16. 1 *Joh.* 5. 9. 1 *Theſ.* 2. 13.

§ V. Teſtimonium Eccleſiæ efficere quidem poteſt ut de Scriptura ſacra quàm honorificè ſentiamus [k]; materies inſuper ejus cœleſtis, doctrinæ vis & efficacia, ſtyli Majeſtas, partium omnium conſenſus, totiúſque ſcopus
[k] 1 *Tim.* 3. 15.

scopus, (ut Deo nempe omnis gloria tribuatur) plena denique quam exhibet unicæ ad salutem viæ commonstratio, præteralias ejus virtutes incomparabiles, & perfectionem summam, argumenta sunt quibus abundè se verbum Dei & luculenter probat; nihilominùs tamen plena persuasio & certitudo de ejus tam infallibili veritate, quàm authoritate divina ~~non aliunde~~ nascitur ~~quàm~~ ab interna operatione Spiritûs Sancti, per verbum & cum verbo ipso in cordibus nostris testificantis[l].

[l] 1 *Joh.* 2. 20, 27. *Joh.* 16. 13, 14. 1 *Cor.* 2. 10, 11, 12. *Isai.* 59. 21.

§ VI. Consilium Dei universum de omnibus quæ ad suam ipsius gloriam, quæq; ad hominum salutem, fidem, vitámque sunt necessaria, aut expressè in Scriptura continetur, aut consequentiâ bonâ & necessariâ derivari potest à Scriptura; cui nihil deinceps addendum est, seu novis à spiritu revelationibus, sive traditionibus hominum[m]. Internam nihilominùs illuminationem Spiritûs Dei ad salutarem eorum perceptionem, quæ in ver-

[m] 2 *Tim.* 3. 15, 16, 17. *Gal.* 1. 8, 9. 2 *Thes.* 2.

bo Dei revelantur, agnoſcimus eſſe neceſſariam [n]: quinetiam nonnullas eſſe circumſtantias cultum Dei ſpectantes & Eccleſiæ regimen, ~~iis cum~~ humanis actionibus & ſocietatibus communes, quæ naturali lumine ac prudentiâ Chriſtianâ ſecundùm generales verbi regulas (perpetuò quidem illas obſervandas) ſunt regulandæ [o].

[n] *Joh.6.45.* 1 *Cor.* 2.9,10, 12.

[o] 1*Cor.*11.13, 14. 1 *Cor.* 14. 26, 40.

§ VII. Quæ in Scriptura continentur non ſunt omnia æquè aut in ſe perſpicua, aut omnibus hominibus evidentia [p]: ea tamen omnia quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt cognitu, creditu, obſervatu, adeo perſpicuè, alicubi ſaltem in Scriptura, proponuntur & explicantur, ut eorum non docti ſolùm, verùm indocti etiam ordinariorum debito uſu mediorum, ſufficientem aſſequi poſſint intelligentiam [q].

[p] 2 *Pet.*3.16.

[q] *Pſal.*119.105. 130.

§ VIII. Inſtrumentum Vetus Hebræâ linguâ (antiquo Dei populo nempe vernaculâ) Novum autem Græcâ, (ut quæ apud Gentes maximè

omnium tunc temporis, quum scriberetur illud, obtinuerat) immediatè à Deo inspirata, ejúsque curâ & Providentiâ singulari per omnia huc usque secula pura & intaminata custodita, ea propter sunt authentica[r]. adeo sanè ut ad illa ultimò in omnibus de religione controversiis Ecclesia debeat appellare[s]. Quoniam autem Originales istæ linguæ non sunt toti Dei populo intellectæ, (Quorum tamen & jus est ut scripturas habeant, & interest plurimùm, quíque eas in timore Dei legere jubentur & perscrutari[t]) proinde sunt in vulgarem cujúsque Gentis, ad quam pervenerint, linguam transferendæ[u], ut omnes, verbo Dei opulenter in ipsis habitante, Deum grato acceptóque modo colant*, & per patientiam ac consolationem Scripturarum spem habeant[x].

[r] *Mat.* 5. 18.

[s] *Isa.* 8. 20. *Act.* 15. 15. *Joh.* 5. 39, 46.

[t] *Joh.* 5. 39.

[u] 1 *Cor.* 14. 6, 9, 11, 12, 24, 27, 28.

* *Col.* 3. 16.

[x] *Rom.* 15. 4.

§ IX. Infallibilis Scripturam interpretandi regula est Scriptura ipsa. Quoties igitur cunque oritur quæstio de vero plenóque Scripturæ cujusvis sensu, (unicus ille est non

multiplex) ex aliis locis, qui apertiùs loquuntur, est indagandus & cognoscendus[y].

[y] 2 Pet. 1. 20. 21 Act. 15. 15, 16.

§ X. Supremus judex, à quo omnes de religione controversiæ sunt determinandæ, omnia Conciliorum decreta, opiniones Scriptorum Veterum, doctrinæ denique hominum, & privati quicunque Spiritus sunt examinandi, cujúsque sententiâ tenemur acquiescere, nullus alius esse potest, præter Spiritum Sanctum in Scriptura pronunciantem[z].

[z] Mat. 22. 29, 31 Eph. 2. 20. cum Act. 28. 25.

Cap. II.

De Deo & Sacro-sancta Trinitate.

§ I. UNus est unicúsque[a], vivens ille & verus Deus[b]: qui idem est essentiâ & perfectione infinitus[c], Spiritus purissimus[d], invisibilis[e], sinè corpore, sinè partibus[f], sinè passionibus[g], immutabilis[h], immensus[i],

[a] Deut. 6. 4. [b] 1 Cor. 8. 4, 6. [b] 1 Thes. 1. 9. Jer. 10. 10. [c] Job. 11. 7, 8, 9. Job. 26. 14. [d] Joh. 4. 24. [e] 1 Tim. 1. 17. [f] Deut. 4. 15, 16. Joh. 4. 24. cum Luc. 24. 39. [g] Act. 14. 11, 15. [h] Jac. 1. 17. Mal. 3. 6. [i] 1 Reg. 8. 27. Jer. 23. 23, 24.

æter-

æternus [k], incomprehensibilis [l], omnipotens [m]; summè sapiens [n], summè sanctus [o], liberrimus [p], maximè absolutus [q]; operans omnia secundùm consilium immutabilis suæ ac justissimæ voluntatis [r], ad suam ipsius gloriam [s], idemque summâ benignitate [t], gratiâ, misericordiâ, & longanimitate; bonitate abundans & veritate; condonans iniquitatem, transgressionem & peccatum [u]; studiosè quærentium ipsum remunerator *, sed & in judiciis suis justissimus idem ac tremendus maximè [x]; peccatum omne perosus [y], & qui sontem nullo unquam absolvet modo [z].

§ 2. Omnem vitam [a], omnem gloriam [b], bonitatem [c], beatitudinémq; [d] omnem in sese habet & à seipso Deus; qui solus in se sibíque est ad omnia sufficiens; creaturarum, quas ipse condidit, nullius egens [e], nec gloriam ab eis derivans ullam [f], verùm in iis, per eas, iis ipsis, ac super eas propriam ipsius gloriam tantummodò manifestans. Is omnis entitatis fons est unicus, à quo, per quem, & ad quem

k *Psal.* 90. 2.
l *Tim.* 1. 17.
l *Psal.* 145. 3.
m *Gen.* 17. 1. *Apoc.* 4. 8.
n *Rom.* 16. 27.
o *Isai.* 6. 3. *Apoc.* 4. 8.
p *Psal.* 115. 3.
q *Exod.* 3. 14.
r *Eph.* 1. 11.
s *Prov.* 16. 4. *Rom.* 11. 36.
t 1 *Joh.* 4. 8, 16.
u *Exod.* 34. 6, 7.
* *Heb.* 11. 6.
x *Nehem.* 9. 32, 33.
y *Psal.* 5. 5, 6.
z *Nah.* 1. 2, 3. *Exod.* 34. 7.
a *Joh.* 5. 26.
b *Act.* 7. 2.
c *Psal.* 119. 68.
d 1 *Tim.* 6. 15. *Rom.* 9. 5.
e *Act.* 17. 24, 25.
f *Job* 22. 2, 3.

quem omnia [g]; summúmque in ea dominium habet, ac per illa, pro illis, in illa pro suo arbitrio quidlibet agendi potestatem [h]. In conspectu ejus aperta sunt omnia ac manifesta [i]; scientia ejus infinita est, infallibilis, atque à creatura independens [k], adeò ut illi contingens incertúmve nihil fit [l]; in omnibus ejus consiliis, operibus & mandatis est sanctissimus [m]. Quicquid cultûs, quicquid officii, quicquid obsequii ab Angelis illi, ab hominibus, aut à quavis alia creatura exigere placet, id illi omne jure optimo debetur [n].

§ 3. In Deitatis unitate personæ tres sunt unius ejusdemque essentiæ, potentiæ, ac æternitatis; Deus Pater, Deus Filius, ac Deus Spiritus Sanctus [o]. Pater quidem à nullo est, nec genitus nempe nec procedens: Filius autem à Patre est æternè genitus [p]: Spiritus autem Sanctus æternè procedens à Patre Filióque [q].

[g] *Rom.* 11.36.
[h] *Apoc.* 4.11.
[i] 1 *Tim.* 6.15. *Dan.* 4.25,35. *Heb.* 4.13.
[k] *Rom.* 11.33, 34. *Psal.* 147.5.
[l] *Act.* 15.18. *Ezech.* 11.5.
[m] *Psal.* 145.17. *Rom.* 7.12.
[n] *Apoc.* 5.12,13, 14.
[o] 1 *Joh.* 5.7. *Mat.* 3.16,17. *Mat.* 28.19. 2 *Cor.* 13.14.
[p] *Joh.* 1.14,18.
[q] 1 *Joh.* 15,26. *Gal.* 4.6.

CAP.

Cap. III.

De æterno Dei Decreto.

§ 1. DEus, è sapientissimo sanctissimóque consilio voluntatis suæ, liberè ac immutabiliter, quicquid unquam evenit, ab omni æterno ordinavit [a]; ità tamen, ut indè nec author peccati evadat Deus, [b] nec voluntati creaturarum sit vis illata, neque libertas aut contingentia causarum secundarum ablata sit, verùm potiùs stabilita [c].

[a] *Eph.* 1. 11, *Rom.* 11. 33. *Heb.* 6. 17. *Rom.* 9. 15, 18.
[b] *Jac.* 1. 13, 17. 1 *Joh.* 1. 5.
[c] *Act.* 2. 23. *Mat.* 17. 12. *Act.* 4. 27, 28. *Joh* 19. 11. *Prov.* 16. 33.

§ 2. Quamvis omnia cognoscat Deus, quæ suppositis quibusvis conditionibus sunt eventu possibilia [d]; non tamen ideò quicquam decrevit quoniam illud prævideratat futurum, aut positis talibus conditionibus eventurum [e].

[d] *Act.* 15. 18. 1 *Sam.* 23. 11, 12. *Mat.* 11. 21, 23.
[e] *Rom.* 9. 11, 13, 16, 18.

§ 3. Deus, quò gloriam suam manifestaret, nonnullos hominum ac Angelorum [f] decreto suo ad æternam vitam prædestinavit, alios autem ad mortem æternam præordinavit [g].

[f] 1 *Tim.* 5. 21. *Mat.* 25. 41.
[g] *Rom.* 9. 22, 23. *Eph.* 1. 5, 6. *Prov.* 16. 4.

§ 4. Prædestinati illi & præordinati

nati homines Angelíque, particulariter sunt ac immutabiliter designati, certúsque illorum est ac definitus numerus, adeò ut nec augeri possit nec imminui[h].

[h] 2 *Tim.* 2.19. *Joh.* 13.18.

§ 5. Qui ex humano genere sunt ad vitam prædestinati, illos Deus ante jacta mundi fundamenta, secundùm æternum suum ac immutabile propositum, secretúmque voluntatis suæ consilium & beneplacitum elegit in Christo ad æternam gloriam[i], idque ex amore suo & gratia merè gratuita; nec fide, nec bonis operibus, nec in his illáve perseverentiâ, sed neque ullâ aliâ re in creatura, prævisis, ipsum tanquam causis aut conditionibus ad id moventibus[k]; quò totum nempe in laudem cederet gloriosæ suæ gratiæ[l].

[i] *Eph.* 1.4,9,11. *Rom.* 8.30. 2 *Tim.* 1.9. 1 *Thes.* 5.9.

[k] *Rom.* 9.11,13, 16. *Eph.* 1.4,9.

[l] *Eph.* 1.6,12.

§ 6. Quemadmodum autem Deus electos ad gloriam destinavit, sic omnia etiam quibus illam consequantur media præordinavit, voluntatis suæ proposito æterno simul & liberrimo[m]. Quapropter electi, postquam lapsi essent in Adamo, à Christo sunt redempti[n], per Spiritum ejus, opportuno

[m] 1 *Pet.* 1.2. *Eph.* 1.4,5. *Eph.* 2.10. 2 *Thes.* 2.13.

[n] 1 *Thes.* 5.9,10 *Tit.* 2.14.

tempore

tempore operantem, ad fidem in Christum vocantur efficaciter; justificantur, sanctificantur [o], & potentiâ ipsius per fidem custodiuntur ad salutem [p]. Nec alii quivis à Christo redimuntur, vocantur efficaciter, justificantur, adoptantur, sanctificantur & salvantur, præter electos solos [q].

§ 7. Reliquos humani generis Deo placuit secundùm consilium voluntatis suæ inscrutabile (quo misericordiam pro libitu exhibet abstinétve) in gloriam supremæ suæ in creaturas potestatis, præterire; eósque ordinare ad ignominiam & iram pro peccatis suis, ad laudem justitiæ suæ glorioſæ [r].

§ 8. Doctrina de sublimi hoc prædestinationis mysterio non sinè summa cura & prudentia tractari debet [s], quò nimirùm homines, dum voluntati Dei in verbo ejus revelatæ advertant animos, eíque debitam exhibeant obedientiam, de efficaci sua vocatione certiores facti, ad æternæ suæ electionis assurgere possint certitudinem [t]. Ità demum suppeditabit hæc doctrina laudandi, reverendi, admirandique

[o] *Rom.* 8. 30. *Eph.* 1. 5. 2 *Thes.* 2. 13.
[p] 1 *Pet.* 1. 5.
[q] *Joh.* 17. 9. *Rom.* 8. 18. *ad finem.* *Joh.* 6. 64, 65. *Joh.* 10. 26. *Joh.* 8. 47. 1 *Joh.* 2. 19.
[r] *Mat.* 11. 25, 26 *Rom.* 9. 17, 18, 21, 22. 2 *Tim.* 2. 19. 20 *Jud.* v. 4. 1 *Pet.* 2. 8.
[s] *Rom.* 9. 20. *Rom.* 11. 33. *Deut.* 29. 29.
[t] 2 *Pet.* 1. 10.

Deum

Deum argumentum [u], quin etiam humilitatis, diligentiæ, & consolationis copiosæ omnibus sincerè obedientibus evangelio *.

[u] Eph. 1. 6. Rom. 11. 33.
* Rom. 11. 5, 6, 20. 2 Pet. 1. 10. Rom. 8. 33. Luc. 10. 20.

Cap. IV.

De creatione.

§ 1. DEo, Patri, Filio, & Spiritui sancto, complacitum est [a], quò æternæ suæ cùm potentiæ tum sapientiæ bonitatisque gloriam manifestaret [b], mundum hunc, & quæ in eo cõtinentur universa tam visibilia quàm invisibilia, in principio intra sex dierum spatium creare, seu ex nihilo condere, atq; omnia quidem bona valdè [c].

§ 2. Postquam omnes alias creaturas condidisset Deus, creavit hominem marem & fœminam [d], animabus inditis rationalibus ac immortalibus [e], imbutos cognitione, justitiâ, veráque sanctitate, ad suam ipsius imaginem [f], habentes in cordibus suis inscriptam Divinam legem [g], simul & eandem implendi vires [h], non tamen sine quadam

[a] Heb. 1. 2. Joh. 1. 2, 3. Gen. 1. 2. Job. 26. 13. Job. 33. 4.
[b] Rom. 1. 20. Jer. 10. 12. Psal. 104. 24. Psal. 33. 5, 6.
[c] Gen. 1. cap. Heb. 11. 3. Col. 1. 16. Act. 17. 24.
[d] Gen. 1. 27.
[e] Gen. 2. 7. cum Eccles. 12. 7. & Luc. 23. 43. & Matth. 10. 28.
[f] Gen. 1. 26. Col. 3. 10. Eph. 4. 24.
[g] Rom. 2. 14, 15
[h] Eccles. 7. 29.

dam violandi possibilitate; libertati siquidem permissi erant voluntatis suæ haud immutabilis [i]. Præter autem hanc in cordibus eorum inscriptam legem; de non comedendo ex arbore scientiæ boni malíque mandatum insuper acceperunt; quod certè quamdiu observabant, communione Dei beati erant [k], dominiúmque habebant in creaturas [l].

[i] *Gen.* 3. 6. *Eccles.* 7. 29.

[k] *Gen.* 2. 17. *Gen.* 3. 8, 9, 10, 11, 23.

[l] *Gen.* 1. 26, 28.

Cap. V.

De Providentia.

§ 1. MAgnus ille rerum omnium creator Deus, sapientissimâ suâ & sanctissimâ simul providentiâ [a] creaturas, actiones, résque [b] à maximis usque ad minimas [c] universas sustentat [d], dirigit, ordinat, gubernátq; secundùm infallibilem suam præscientiam [e], & voluntatis suæ consilium liberum ac immutabile [f], ad laudem gloriæ sapientiæ suæ, potentiæ, justitiæ, bonitatis, ac misericordiæ [g].

[a] *Prov.* 15. 3. *Psal.* 104. 24. *Psal.* 145. 17.

[b] *Dan.* 4. 34, 35 *Psal.* 135. 6. *Act.* 17. 25, 26, 28.

[c] *Job.* 38, 39, 40, 41, capita.

[d] *Matth.* 10. 29, 30, 31.

[e] *Heb.* 1. 3.

[f] *Act.* 15. 18. *Psal* 94. 8, 9, 10, 11.

[g] *Eph.* 1. 11.

Psal. 33. 10, 11, 1 *Isa.* 63. 14. *Ephes.* 3. 10. *Rom.* 9. 17. *Gen.* 41.

§ 2. Quamvis respectu præscientiæ ac decreti Dei (causæ primæ) omnia immutabiliter atque infallibiliter eveniant [h], per eandem tamen ille providentiam eadem ordinat evenire necessariò, liberè, aut contingenter, pro natura causarum secundarum. [i]

§ 3. Deus in providentia sua ordinaria mediis utitur [k], iis tamen non astringitur, quò minùs absque eis [l], supra [m], aut etiam contra ea pro arbitrio suo operetur [n].

§ 4. Omnipotentem Dei potentiam, sapientiam inscrutabilem, bonitatémque infinitam providentia ejus eò usque manifestat, ut vel ad primum lapsum, omniaque reliqua peccata, seu hominum sint sive angelorum, se extendat [o]; neque id quidem permissione nudâ [p], verùm cui conjuncta est sapientissima potentissimáque eorum limitatio [q], ac aliusmodi ad sanctos sibi propositos fines dispensatione multiplici ordinatio & gubernatio [r]; ità tamen ut omnis eorum vitiositas à sola proveniat creatura, à Deo neutiquam qui sanctissimus quum sit justissimúsq

[h] *Act.* 2.23.
[i] *Gen.* 8.22. *Jer.* 31.35. *Exod.* 21.13. cum *Deut.* 19.5 1 *Reg.* 22.28, 34. *Isa.* 10.6,7.
[k] *Act.* 27.31,44 *Isa.* 55.10,11. *Hos.* 2.21,22.
[l] *Hos.* 1.7. *Matth.* 4.4. *Job.* 34.10.
[m] *Rom.* 4.19, 20, 21. 2 *Reg.* 6.6. *Dan.* 3.27.
[n] *Rom.* 11.32, 33,34. 2 *Sam.* 24.1. cum 1 *Chron.* 21.1. 1 *Reg.* 22.22,23. 1 *Chr.* 10.4.13. 14. 2. *Sam.* 16.10. *Act.* 2.23. *Act.* 4.27,28.
[p] *Act.* 14.16.
[q] *Psal.* 76.10. 2 *Reg.* 19,28.
[r] *Gen.* 50.20. *Isa.* 10.6,7,12.

neque est, nec esse quidem potest peccati autor aut approbator [s].

§ 5. Sapientissimus, justissimus, & gratiosissimus idem Deus, sæpenumerò filios suos tentationibus multifariis, suorúmque cordium corruptioni ad tempus permittit; quò ob admissa priùs peccata castiget eos, vel corruptionis iis detegat vim occultam, cordiúmque suorum fraudulentiam ut humilientur [t]; quóque eos excitet ad strictam magìs & constantem à seipso pro ferendis suppetiis dependentiam; Quò denique adversùs omnes occasiones peccati de futuro reddat cautiores. Sed & ob alios etiam varios fines, justos sanctósque sibi propositos [u].

§ 6. Quod sceleſtos illos spectat impiósque homines, quos Deus, ut justus judex, ob peccata præcedentia excæcat induratque*; eis ille non solùm gratiam suam non impertit, quâ ipsis cùm illuminari intellectus, tum affici corda potuissent [x]; sed interdum subtrahit eis quibus imbuti erant dona [y], & ipsos exponit illiusmodi objectis, unde corruptio eorum arripit sibi

[s] *Jac.* 1. 13, 14, 17. 1 *Joh.* 2. 16. *Psal.* 50. 21.

[t] 2 *Chron.* 32. 25, 26, 31. 2 *Sam.* 24. 1.

[u] 2 *Cor.* 12. 7, 8, 9. *Psal.* 37. *per tot.* *Psal.* 77. 1. *ad* 12. *Mar.* 14. 66. ad finem, cum *Joh.* 21. 15, 16, 17.

* *Rom.* 1. 24, 26, 28. *Rom.* 11. 7, 8.

[x] *Deut.* 29. 4.

[y] *Mat.* 13. 12. *Mat.* 25. 29.

peccandi occasiones [z]; simúlque tradit eos suis ipsorum concupiscentiis, & tentationibus mundi, & potestati Satanæ [a]; ex quo fit ut seipsos ipsi indurent, & quidem sub iisdem mediis quibus utitur Deus ad alios emolliendos [b].

§ 7. Providentia Dei sicut ad omnes creaturas universali modo se extendit; ità modò planè peculiari Ecclesiæ suæ curam gerit, ac in ejus bonum disponit universa [c].

[z] *Deut.* 2.30. 2 *Reg.* 8.12,13 [a] *Ps.* 81.11,12. 2 *Thes.* 2.10, 11,12. [b] *Exod* 7.3. cum *Exod.* 8. 15,32. 2 *Cor.* 2.15,16. *Isa.* 8.14. 1 *Pet.* 2.7 8. *Isa* c.9 10. cum *Act.* 28. 26,27.

[c] 1 *Tim.* 4.10. *Amos* 9.8 9. *Rom.* 8. 28. *Isa.* 43. 3,4, 5,14.

Cap. VI.

De hominis lapsu, de peccato ejusque pœna.

§ 1. Primi parentes, Satanæ subtilitate ac tentatione seducti, fructus vetiti esu peccaverunt [a]. Hoc eorum peccatum secundùm sapiens suum sanctúmque consilium Deo placuit permittere, non sine proposito illud ad suam ipsius gloriam ordinandi [b].

[a] *Gen.* 3.13. 2 *Cor.* 11.3.

[b] *Rom.* 11.32.

§ 2. Hoc

§ 2. Hoc illi peccato, justitiâ suâ originali & communione cum Deo exciderunt [c]; itáque facti sunt in peccato mortui [d], atque in omnibus facultatibus ac partibus animæ corporísq; penitus contaminati [e].

§ 3. Quúmque illi fuerint radix totius humani generis, hujusce peccati reatus fuit imputatus [f], eadémque in peccato mors ac natura corrupta propagata, omnibus illorum posteris, quotquot ab iis ordinariâ quidem generatione procreantur [g].

§ 4. Ab hac originali labe (quâ ad omne bonum facti sumus inhabiles prorsus ac impotentes, eíque planè oppositi [h], ad malum autem omne proclives penitus [i]) proveniunt omnia peccata actualia [k].

§ 5 Hæc naturæ corruptio durante hac vitâ manet etiam in regenitis [l]: & quamvis per Christum & condonata sit & mortificata; nihilo minùs tam ipsa, quàm ejus motus universi verè sunt ac propriè peccata [m].

[c] *Gen.* 3.6,7,8. *Eccles.* 7.29. *Rom.* 3.23.
[d] *Gen* 2,17. *Eph.* 2.1.
[e] *Tit.* 1,15. *Gen.* 6.5. *Jer.* 17.9. *Rom.* 3.10. ad 19
[f] *Gen.* 1.27,28. & *Gen.* 2.16, 17. & *Act.* 17. 26. cum *Rom.* 5. 12,15,16,17, 18,19. & 1 *Cor.* 15.21 22,49.
[g] *Psal.* 51.5. *Gen.* 5.3. *Job.* 14.4. *Job.* 15.14.
[h] *Rom.* 5,6. *Rom.* 8.7. *Rom.* 7.18. *Col.* 1.21.
[i] *Gen.* 6.5. *Gen* 8.21. *Rom.* 3.10,11, 12.
[k] *Jac.* 1.14,15 *Eph.* 2.2,3. *Mat.* 15.19.
[l] 1 *Joh.* 1.8,10. *Rom.* 7.14,17, 18,23. *Jac.* 3.2.

Prov. 20.9. *Eccles* 7.20. [m] *Rom.* 7.5,7,8,25. *Gal.* 5.17.

§ 6. Peccatum omne cùm originale tum actuale, quum justæ Dei legis transgressio sit eique contraria [n], peccatori suâpte naturâ reatum infert [o], quo ad iram Dei [p], ac maledictionem legis [q] subeundam obligatur, adeóque redditur obnoxius morti [r] simul & miseriis omnibus spiritualibus [s], temporalibus [t], ac æternis [u].

[n] 1 *Joh.* 3.4.
[o] *Rom.* 2.15. *Rom.* 3.9.19.
[p] *Ephes.* 2.3.
[q] *Gal.* 3 10.
[r] *Rom.* 6.23.
[s] *Ephes.* 4 18. [t] *Rom.* 8 20. *Lam.* 3.39.
[u] *Mat.* 25.41. 2 *Thes.* 1.9.

CAP. VII.

De fœdere Dei cum homine.

§ 1. TAnta est inter Deum & creaturam distantia, ut licèt creaturæ rationales obedientiam illi ut creatori suo debeant, nullam tamen fruitionem ejus tanquam suæ beatitudinis ac præmii habere unquam potuissent, ni voluntaria fuisset aliqua ex parte Dei condescentio; quam ipsi exprimere placuit icto fœdere [a].

[a] *Isa.* 40.13,14 15 16,17. *Job.* 9.32.33. 1 *Sam.* 2. 25. *Psal.* 113.5,6. *Psal* 100.2,3. *Job.* 22.2,3. *Job.* 35.7,8. *Luc.* 17.10. *Act.* 17.24,25.

§ 2. Primum fœdus cum hominibus initum erat fœdus operum [b], quo vita Adamo promissa erat, ejúsque in eo posteris [c], sub conditione obedien-

[b] *Gal.* 3.11.
[c] *Rom.* 10.5. *Rom.* 5.12.ad 20.

tiæ

tiæ perfectæ ac perſonalis [d].

[d] *Gen.*2.17. *Gal* 3.10.

§ 3. Quum autem homo lapſu ſuo omnem ſibi præſtruxiſſet ad vitam aditum per illud fœdus, complacuit Domino ſecundum inire [e], quod vulgò dicimus *Fœdus Gratiæ*; in quo peccatoribus offert gratuitò vitam ac ſalutem per Jeſum Chriſtum, fidem in illum ab iis requirens ut ſalventur [f]; promitténíque omnibus qui ad vitam ordinantur ſe ſpiritum ſuum ſanctum daturum, qui in illis operetur credendi cùm voluntatem tum potentiam [g].

[e] *Gal.*3.21. *Rom.*8.3. *Rom.*3,20,21. *Gen.*3.15. *Iſa.*42.6.
[f] *Mar.*16.15,16 *Joh.*3.16. *Rom.*10.6.9. *Gal* 3.11.
[g] *Ezech.*36.26, 27. *Joh.*6.44.45.

§ 4. Hoc fœdus gratiæ in Scriptura ſæpè nomine *Teſtamenti* indigitatur, reſpectu nimirùm mortis Teſtatoris Jeſu Chriſti, æternæque illius hæreditatis, quam is unà cum omnibus eam ſpectantibus inibi legabat [h].

[h] *Heb.*9.15,16, 17. *Heb.*7.22. *Luc.*22.20. 1 *Cor.*11.25.

§ 5. Hoc fœdus ſub Lege atque ſub Evangelio adminiſtratum eſt modo alio atque alio [i]. Sub lege quidem per promiſſiones, prophetias & ſacrificia, per circumciſionem, agnum paſchalem, alióſque typos ac inſtituta populo Judaico tradita, quæ omnia Venturum Chriſtum præſignificabant [k].

[i] 2 *Cor.*3.6,7, 8,9.
[k] *Heb.*8,9,10. cap. *Rom.*4.11. *Col.*2.11.

erántq; pro ratione illorum temporum ſufficientia, & per operationem ſpiritûs efficacia ad electos inſtruendum ac ædificandum in fide in promiſſum Meſſiam [l], per quem plenam peccatorum remiſſionem & ſalutem æternam ſunt conſecuti; dicitúrque *Vetus Teſtamentum* [m].

§ 6. Sub Evangelio autem, exhibito jam Chriſto, ſubſtantia [n] ſcilicet ac antitypo, præſcriptæ rationes in quibus hoc fœdus diſpenſatur, ſunt prædicatio verbi, & adminiſtratio ſacramentorum, baptiſmi nempe ac cœnæ Dominicæ [o]; in quibus quidem utut numero paucioribus, iísque ſimpliciùs ac minore cum externa gloria adminiſtratis, cum majore tamen plenitudine, evidentia, & efficaica ſpirituali [p] populis cunctis tam Judæis quàm Gentibus [q] exhibetur; Dicitúrq; *Novum Teſtamentum* [r]. Non ſunt ergo duo fœdera gratiæ, re atque naturâ diſcrepantia; ſed unum idémque, licèt non uno modo diſpenſatum [s].

[l] 1 *Cor.* 10. 1, 2, 3, 4. *Heb.* 11. 13. *Joh.* 8. 56.
[m] *Gal.* 3. 7, 8, 9, 14.
[n] *Col.* 2. 17.
[o] *Mat.* 28. 19, 20 1 *Cor.* 11. 23, 24, 25.
[p] *Heb.* 12. 22, ad 28. *Jer.* 31. 33, 34.
[q] *Mat.* 28. 19. *Eph.* 2. 15, 16, 17, 18, 19.
[r] *Luc.* 22. 20.
[s] *Gal.* 3. 14, 16. *Rom.* 3. 21, 22, 23, 30. *Pſ.* 32. 11. cum *Rom.* 4. 3, 6, 16, 17, 23, 24. *Heb.* 13. 8. *Act.* 15. 11.

Cap. VIII.

De Chriſto Mediatore.

§ 1. COmplacitum eſt Deo Filium ejus unigenitum Dominum Jeſum in æterno ſuo propoſito eligere atque ordinare ut Mediator eſſet inter Deum & hominem[a], Propheta[b], Sacerdos[c], & Rex[d], caput idem & ſalvator Eccleſiæ ſuæ[e]; rerum omnium hæres[f], Mundíque Judex;[g] cui ab æterno populum dedit futurum illi in ſemen[h], ac per illum ſtato tempore redimendum, vocandum, juſtificandum, ſanctificandum ac glorificandum[i].

§ 2. Filius Dei perſona ſecunda in Trinitate, verus nempe idemæternúſq; Deus, ſubſtantiæ cum Patre unius ejuſdémque, eíque coæqualis, cum advenerat temporis plenitudo, aſſumpſit naturam humanam[k], unà cum omnibus ejus proprietatibus eſſentialibus, communibúſque infirmitatibus, immunem tamen à peccato[l], conceptus ſcilicet in utero éque ſubſtantia Mariæ Vir-

[a] *Iſa* 42.1.
1 *Pet.* 1.19,20.
Joh 3.16.
1 *Tim.* 2.5.
[b] *Act.* 3.22.
[c] *Heb.* 5.5,6.
[d] *Pſal.* 2.6.
Luc. 1.33.
[e] *Eph.* 5.23.
[f] *Heb.* 1.2.
[g] *Act.* 17.31.
[h] *Joh.* 17.6.
Pſal. 22.30.
Iſa. 53.10.
[i] 1 *Tim.* 2.6.
Iſa. 55.4,5.
1 *Cor.* 1.30.

[k] *Joh* 1.1,14.
1 *Joh* 5.20.
Phil 2.6.
Gal. 4.4.
[l] *Heb.* 2.14,16, 17.
Heb 4.15.

Virginis[m], virtute Spiritûs Sancti. Adeo ſanè ut naturæ duæ, integræ, perfectæ, diſtinctæque Deitas ac humanitas in unâ eâdémque perſona indiſſolubili nexu conjunctæ fuerint, ſine converſione, compoſitione, aut confuſione[n]. Quæ quidem perſona verè Deus eſt ac verè homo, unus tamen Chriſtus, unicus inter Deum & hominem Mediator[o].

§ 3. Dominus Jeſus in humana ſua natura divinæ hunc modum conjuncta ſanctificatus eſt, ac Spiritu ſancto ſupra menſuram unctus[p], in ſe habens omnes ſapientiæ notitiæque theſauros[q]; in quo Patri viſum eſt ut omnis plenitudo inhabitaret[r], atque eo quidem fine ut ſanctus, innocuus, intaminatus, plenúſque gratiæ ac veritatis exiſtens[s], ad Mediatoris Vadíſque munus exequendum perfectè eſſet inſtructus[t]. Quod ille officium non arripuit ſibi, verùm à Patre erat ad id vocatus[u], qui omnem ei poteſtatem ac judicium in manus dedit, unà cum mandato exercendi[*].

§ 4. Hoc munus promtiſſimâ vo-

[m] *Luc.* 1. 27, 31, 35. *Gal.* 4. 4.
[n] *Luc.* 1. 35. *Col.* 2. 9. *Rom.* 9. 5. 1 *Pet* 3. 18. 1 *Tim.* 3. 16.
[o] *Rom.* 1 3 4. 1 *Tim.* 2. 5.
[p] *Pſal* 45. 7. *Joh.* 3. 34.
[q] *Col.* 2 3.
[r] *Col.* 1. 19.
[s] *Heb.* 7. 26. *Joh.* 1. 14.
[t] *Act.* 10. 38. *Heb.* 12. 24. *Heb.* 7. 22.
[u] *Heb.* 5 4, 5.
[*] *Joh.* 5. 22, 27. *Mat.* 28. 18. *Act.* 2. 36.

luntate in se suscepit Dominus Jesus [x]; quod ut expleret factus est sub lege [y], eam prefectè implevit [z], immediatè in anima [a] sua gravissimos subiit cruciatus, in corpore [b] verò perpessiones quàm maximè dolorificas; crucifixus est, ac mortuus [c]; sepultus est, mansítque sub mortis potestate; nec tamen ullam vidit corruptionem [d]. Tertio die surrexit à mortuis [e] cum eodem in quo passus fuerat corpore [f], cum quo etiam ascendit in cœlum, ibíque sedens ad dextram Patris [g] intercedit [h], redituras indè in consummatione mundi, ad homines angelósque judicandum [i].

§ 5. Dominus Jesus obedientiâ suâ perfectâ, suíque ipsius sacrificio, quod per æternum Spiritum Deo semel obtulit, justitiæ Patris plenè satisfecit [k], ac omnibus ei à Patre datis non modò reconciliationem, verùm etiam æternam hæreditatem in regno cœlorum acquisivit [l].

§ 6 Quamvis redemptionis opus non nisi post incarnationem ejus, à Christo quidem actu effectum fuerit, vis tamen ejus, efficacia, & beneficia

[x] *Psal.* 40. 7, 8. cum *Heb.* 10. 5. ad 17.
Joh. 10. 18.
Phil. 2. 8.
[y] *Gal.* 4. 4.
[z] *Mat.* 3. 15.
Mat. 5. 17.
[a] *Mat.* 26. 37, 38
Luc. 22. 44.
Mat. 27 46.
[b] *Mat.* 26, 27. c.
[c] *Phil.* 2. 8.
[d] *Act.* 2. 23, 24, 27.
Act. 13. 37.
Rom. 6. 9.
[e] 1 *Cor.* 15. 3, 4.
[f] *Joh* 20. 25, 27
[g] *Marc.* 16. 19.
[h] *Rom* 8. 34.
Heb. 9. 24.
Heb. 7. 25.
[i] *Rom.* 14. 9, 10.
Act. 1. 11.
Act. 10. 42.
Mat. 13. 40, 41
Judæ v. 6.
2 *Pet.* 2. 4.
[k] *Rom.* 5. 19.
Heb. 9. 14, 16.
Heb. 10. 14.
Eph. 5. 2.
Rom. 3. 25, 26.
[l] *Dan.* 9 24, 26.
Col. 1. 19, 20.
Eph. 1. 11, 14.
Joh. 17. 2.

per omnia jam inde à mundi primordiis elapsa secula electis sunt communicata, in & per promissiones illas, typos, & sacrificia, quibus revelatum erat & significatum hunc esse semen illud mulieris, quod contriturum erat serpentis caput, agnúmque illum mactatum ab initio mundi; ut qui heri ac hodie idem est & in sempiternum[m].

§ 7. Christus in opere Mediatorio agit secundùm utrámque naturam, id agens per utramvis, quòd eidem proprium est[n], nonnunquam tamen fit propter personæ unitatem ut quod uni naturæ proprium est, personæ ab altera natura denominatæ in Scriptura tribuatur[o].

§ 8. Pro quibus Christus redemtionem acquisivit, iis omnibus certò quidem ac efficaciter eam applicat impertitque[p], pro eis intercedens[q], eísque in verbo & per verbum revelans mysterium salutis[r], per Spiritum suum eis ut credere velint ac obedire persuadens efficaciter[s], eorúmque gubernans corda verbo suo spiritúque; sed & vi

[m] *Gal.4.4,5. Gen.3.15. Apoc.13.8. Heb.13.8.*

[n] *Heb.9.14. 1 Pet.3.18.*

[o] *Act.20.28. Joh.3.13. 1 Joh.3.16.*

[p] *Joh.6.37,39. Joh.10.15,16.*

[q] *1 Joh.2.1,2. Rom.8.34.*

[r] *Joh.15.13,15 Eph.1.7,8,9. Joh.17.6.*

[s] *Joh.14.16. Heb.12.2. 2 Cor.4.13. Rom.8.9,14. Rom.15.18,19 Joh.17.17.*

suâ omnipotenti, ac sapientiâ debellans omnes eorum hostes, iis autem modis mediisque quæ admirabili & inscrutabili ejus dispensationi sunt maximè consentanea[t].

[t] *Psal.* 110. 1. 1 *Cor.* 15. 25, 26. *Mal.* 4. 2, 3. *Col.* 2. 15.

Cap. IX.

De libero arbitrio.

§ 1. Eam humanæ voluntati naturalem Deus indidit libertatem, ut nec cogatur unquam, neque absolutâ ullâ naturæ necessitate ad bonum aut malum determinetur[a].

[a] *Mat.* 17. 12. *Jac.* 1. 14. *Deut.* 30. 19.

§ 2. Homo in statu innocentiæ libertatem habuit ac potentiam, quod bonum erat Deóque gratum volendi agendíque [b]; mutabiliter tamen, ità ut illâ potuerit excidere[c].

[b] *Eccles.* 4. 39. *Gen.* 1. 26.
[c] *Gen.* 2. 16, 17. *Gen.* 3. 6.

§ 3 Homo per lapsum suum in statum peccati, potentiam omnem quam habuerat voluntas ejus ad bonum aliquod spirituale & saluti contiguum amisit penitùs [d]; adeo sanè ut naturalis homo, utpote ab ejusmodi bono abhorrens prorsùs [e], ac in peccato

[d] *Rom.* 5. 6. *Rom.* 8. 7. *Joh.* 15. 5.
[e] *Rom.* 3. 10, 12.

mortuus [f], non possit unquam suis ipsius viribus convertere semet, sed nè quidem ad conversionem se vel præparare[g].

§ 4. Quandocunque Deus convertit ac in statum gratiæ transfert peccatorem, eundem eximit naturali suâ sub peccato servitute [h], soláq; gratiâ suâ potentem reddit ad spirituale bonum volendum præstandúmque [i]; Ità tamen ut propter manentem adhuc in eo corruptionem, bonum nec perfectè velit, neque id tantummodo, verùm etiam quandóq; malum[k].

§ 5. Voluntas humana perfectè ac immutabiliter libera ad bonum solum redditur non nisi in statu gloriæ[l].

f *Eph.* 2 1,5. *Col.* 2.13.
g *Joh.* 6. 44,65. *Eph.* 2. 2,3 4,5. 1 *Cor.* 2. 14. *Tit.* 3. 3,4,5.
h *Col.* 1. 13. *Joh.* 8. 34,36.
i *Phil.* 2. 13. *Rom.* 6. 18,22.
k *Gal.* 5. 17. *Rom.* 7. 15,18, 19,21,23.
l *Eph.* 4. 13. *Heb.* 12. 23. 1 *Joh.* 3. 2. *Judæ* v. 24.

Cap. X.

De vocatione efficaci.

§ 1. DEus quos ad vitam prædestinavit omnes, eósque solos dignatur per verbum suum & spiritum [a], constituto suo acceptóq; tempore vocare efficaciter [b] è statu illo

a 2 *Thes.* 2. 13, 14. 2 *Cor.* 3. 3. 6.
b *Rom.* 8. 30. *Rom.* 11, 7. *Eph.* 1. 10, 11,

peccati & mortis in quo sunt naturâ constituti, ad gratiam ac salutem per Jesum Christum [c]; idque mentes eorum illuminando, ut modo spirituali & salutari quæ Dei sunt intelligant [d]; tollendo eorum cor lapideum, donandóque eis cor carneum [e]; voluntates eorum renovando ac pro potentia sua omnipotente ad bonum determinando [f], & ad Jesum Christum trahendo efficaciter [g]; ità tamen ut illi nihilominus liberrimè veniant, volentes nempe facti per illius gratiam [h].

§ 2. Efficax hæc vocatio est à sola Dei gratia, gratuitâ illâ & speciali; à nulla autem re in homine præviſa [i]; qui in hoc negotio se habet omninò passivè, donec per spiritum sanctum vivificatus ac renovatus [k], potis indè factus sit vocationi huic respondere, gratiámque inibi oblatam & exhibitam amplexari [l].

§ 3. Electi infantes in infantia sua morientes regenerantur salvantúrque à Christo per spiritum [m] (qui quando & ubi, & quo sibi placuerit modo operatur [n]) sic-ut & reliqui electi omnes,

[c] *Rom.* 8. 2. *Eph.* 2. 1, 2, 3, 4, 5. 2 *Tim.* 1. 9. 10.
[d] *Act.* 26. 18. 1 *Cor.* 2. 10, 12. *Eph.* 1. 17, 18.
[e] *Ezech.* 36. 26.
[f] *Ezech.* 11. 19. *Phil.* 2. 13. *Deut.* 30. 6. *Ezech.* 36. 27.
[g] *Eph.* 1. 19. *Joh.* 6, 44, 45.
[h] *Cant.* 1. 4. *Psal.* 110. 3. *Joh.* 6. 37. *Rom.* 6. 16, 17, 18.
[i] 2 *Tim.* 1. 9. *Tit.* 3 4, 5. *Eph* 2. 4, 5, 8, 9. *Rom.* 9. 11.
[k] 1 *Cor* 2 14. *Rom.* 8. 7. *Eph.* 2. 5.
[l] *Joh.* 6 37. *Ezech.* 36. 27. *Joh.* 5. 25.
[m] *Luc.* 18. 15, 16. & *Act.* 2. 38 39 & *Joh.* 3. 3, 5. & 1 *Joh* 5. 12. & *Rom.* 8. 9 collatis.
[n] *Joh.* 3. 8.

nes, quotquot externæ vocationis per ministerium verbi sunt incapaces [o].

§ 4. Alii autem, qui non electi sunt, ut ut verbi ministerio vocari possint [p], communésque nonnullas operationes Spiritús experiri [q], nunquam tamen verè ad Christum accedunt, proindéque nec salvari possunt [r]. Multo quidem minùs poterunt illi, quotquot religionem Christianam non profitentur, (summam licèt operam navaverint moribus suis ad naturæ lumen, istiúsque quam profitentur religionis legem componendis) extra hanc unicam viam salutem unquam obtinere [s]. Atque huic quidem contrarium statuere ac defendere, pernicioſum admodum est ac detestandum [t].

[o] 1 *Joh.* 5.12. *Act.* 4.12

[p] *Mat.* 22.14.

[q] *Mat.* 7.22. *Mat.* 13.20,21. *Heb.* 6.4,5.

[r] *Joh.* 6.64,65, 66. *Joh.* 8.24.

[s] *Act.* 4.12. *Joh.* 14.6. *Eph.* 2.12. *Joh.* 4.22. *Joh.* 17.3.

[t] 2 *Joh.* v. 9, 10,11. 1 *Cor.* 16.22. *Gal* 1.6,7,8.

Cap. XI.

De Justificatione.

§ 1. Quos Deus vocat efficaciter, eosdem etiam gratis justificat [a], non quidem justitiam iis infundendo, sed eorum peccata condonando,

[a] *Rom.* 8.30. *Rom.* 3 24

do, personásque pro justis reputando atque acceptando; neque id certè propter quicquam aut in iis productum, aut ab iis præstitum, verùm Christi solius ergô; eisque ad justitiam non fidem ipsam, non credendi actum, aut aliam quamcunque obedientiam evangelicam, verùm obedientiam ac satisfactionem Christi imputando [b], eum nempe recipientibus, eíque ac justitiæ ejus per fidem innitentibus; quam illi fidem ex dono Dei, non à seipsis, habent [c].

§ 2. Fides hoc modo Christum recipiens, eíque innitens ac justitiæ ejus, est justificationis unicum instrumentum [d]; in homine tamen justificato hæc non est solitaria, verùm gratiis aliis omnibus salutaribus semper comitata; neque est hæc fides mortua, sed quæ per charitatem operatur. [e].

§ 3. Qui hunc in modum justificantur, eorum omnium debita Christus per obedientiam suam mortémque prorsùs dissolvit; eorúmque vice justitiæ Patris sui realem, plenam, & propriè dictam satisfactionem præstitit [f].

[b] *Rom.* 4. 5, 6, 7, 8.
[c] 2 *Cor.* 5. 19, 21. *Rom.* 3. 22, 24, 25, 27, 28. *Tit.* 3. 5, 7. *Eph.* 1. 7. *Jer.* 23. 6. 1 *Cor* 1. 30, 31. *Rom.* 5. 17, 18, 19.
[d] *Act.* 10. 44. *Gal.* 2. 16. *Phil.* 3. 9. *Act.* 13. 38, 39. *Eph.* 2. 7, 8.
[e] *Joh.* 1. 12. *Rom.* 3. 28. *Rom.* 5. 1. *Jac.* 2. 17, 22, 26. *Gal.* 5. 6.
[f] *Rom.* 5. 8, 9, 10 19. 1 *Tim.* 2. 5, 6. *Heb.* 10. 10, 14 *Dan.* 9. 24, 26. *Isa.* 53. 4, 5, 6, 10, 11, 12.

Quum

Quum tamen non propter in iis quicquam, verùm gratuitò Pater cùm Christum ipsum pro eis dederit [g], tum obedientiam ejus ac satisfactionem tanquam eorum loco constituti [h] acceptaverit; omninò à gratia gratuita est eorum justificatio [i]; Quò nimirùm Dei tum accurata justitia tum locuples gratia glorificata foret in justificatione peccatorum [k].

§ 4. Ab æterno decrevit Deus electos omnes justificare [l], Christúsque in temporis plenitudine mortuus est pro eorum peccatis, & in justificationem eorum resurrexit [m]: nihilo minùs tamen justificati priùs non sunt, quàm Christum eis in tempore suo opportuno Spiritus Sanctus actu applicuerit [n].

§ 5. Perseverat Deus eorum peccata condonare quos semel justificavit [o], quin & etiamsi excidere statu justificationis nunquam possint [p]; fieri tamen potest ut iræ Dei, paternæ quidem illi, per peccata sua se exponant, nec lumen paterni vultûs priùs sibi habeant restitutum, quàm semet ipsos humiliaverint,

g Rom. 8. 32.
h 2 Cor. 5. 21. Mat. 3. 17. Eph. 5. 2.
i Rom. 3. 24. Eph. 1. 7.
k Rom. 3. 26. Eph. 2. 7.
l Gal. 3. 8. 1 Pet. 1. 2, 19, 20. Rom. 8. 30.
m Gal. 4. 4. 1 Tim. 2. 6. Rom. 4. 25.
n Col. 1. 21, 22. Gal. 2. 16. Tit. 3, 4, 5, 6, 7.
o Mat. 6. 12. 1 Joh. 1. 7, 9. 1 Joh. 2. 1, 2.
p Luc. 22. 32. Joh. 10. 28. Heb. 10. 14.

miliaverint, peccata agnoverint, imploraverint veniam, fidem denique & pœnitentiam suam renovaverint [q].

§ 6. Justificatio fidelium sub Vetere ac Novo Testamento quoad isthæc omnia est una eadémque [r].

[q] *Psal.* 89.31,32,33. *Psal.* 51.7,8,9,10,11,12. *Psal.* 32.5. *Mat.* 26.75. 1 *Cor.* 11.30,32. *Luc.* 1.20.

[r] *Gal.* 3.9.13,14. *Rom.* 4. 22,23,24. *Heb.* 13.8.

Cap. XII.

De Adoptione.

§ 1. DEus justificatos omnes dignatur in filio suo unigenito Jesu Christo, & propter eundem participes facere gratiæ Adoptionis [a]; per quam in numerum filiorum Dei assumuntur, taliúmque immunitatibus ac privilegiis potiuntur [b], impositum sibi habent nomen Dei [c], Spiritum adoptionis accipiunt [d], aditum habent ad thronum gratiæ cum confidentia [e], potestatem consequuntur clamandi Abba Pater [f], commiserationem [g], tutelam [h], & providentiam [i] sortiuntur; quin & castigationem Dei paternam experiuntur [k]; nunquam tamen abdi-

[a] *Eph.* 1.5. *Gal.* 4.4,5. *Rom.* 8.17. *Joh.* 1.12.
[b] *Jer.* 14.9. 2 *Cor.* 6.18. *Apoc.* 3.12.
[d] *Rom.* 8.15.
[e] *Eph.* 3.12. *Rom.* 5.2.
[f] *Gal.* 4.6.
[g] *Psal.* 103.13.
[h] *Prov.* 14.26.
[i] *Mat.* 6.30,32.
[k] 1 *Pet.* 5.7. *Heb.* 12.6.

cantur [l], verùm in diem redemtionis consignati [m] promissiones obtinent hæreditario jure [n], ut qui hæredes sunt æternæ salutis [o].

[l] Lam.3.31
[m] Eph.4.30.
[n] Heb.6.12
[o] 1 Pet.1.3,4. Heb.1.14.

Cap. XIII.
De Sanctificatione.

§ 1. Quotquot efficaciter vocantur, ac regenerantur, cor novum habentes novúmque spiritum in se creatum, sunt virtute mortis & resurrectionis Christi [a] per verbum ejus spiritúmque in eis inhabitantem [b] ulteriùs sanctificati, realiter quidem ac personaliter: totius corporis peccati dominium in eos destruitur [c], ejúsque variæ libidines debilitantur indies magìs magísque ac mortificantur [d]; illi interim magìs magísque in omni gratia salutari vivificantur & corroborantur indies [e], ad praxim veræ sanctimoniæ, quâ quidem destitutus nemo unquam videbit Dominum [f].

[a] 1 Cor.6.11. Act.20.32. Phil.3.10. Rom.6.5,6.
[b] Joh.17.17. Eph.5.26. 2 Thes 2.13.
[c] Rom.6.6,14.
[d] Gal.5.24. Rom.8.13.
[e] Col.1.11. Eph.3.16,17, 18,19.
[f] 2 Cor.7.1. Heb.12.14.

§ 2. Universalis est hæc & per totum hominem diffusa sanctificatio [g], verùm

[g] 1 Thes.5.23.

verùm in hac vita est imperfecta nonnullis corruptionis reliquiis adhuc in omni parte remanentibus [h], unde bellum exoritur perpetuum & implacabile; hinc carne adversùs spiritum, illinc spiritu adversùs carnem concupiscente [i].

[h] 1 Joh.1.10. Rom.7.18.23. Phil.3.12.

[i] Gal.5.17. 1 Pet.2.11.

§ 3. In quo quidem bello licèt corruptio residua possit aliquandiu prævalere plurimùm [k], pars tamen regenita, sanctificante Christi spiritu perpetuas ferente suppetias, evadit victrix [l]; adeóque sancti in gratia crescunt [m], sanctitatem in timore Domini perficientes [n].

[k] Rom.7.23.

[l] Rom.6.14. 1 Joh.5.4. Eph.4.15,16.

[m] 2 Pet.3.18. 2 Cor.3.18.

[n] 2 Cor.7.1.

Cap. XIV.

De Fide salvifica.

§ 1. GRatia Fidei, quâ electi credere valent ad animarũ suarum salutem [a], Spiritûs Christi opus est in eorum cordibus operantis [b], effectum plerumque verbi Dei ministerio [c], quo eodem etiam, ut & administratione Sacramentorum atque ora-

[a] Heb.10.39.

[b] 2 Cor.4.13. Eph.1.17,18,19. Eph.2.8.

[c] Rom.10.14,17.

tione robur ei accedit ac incrementum[d].

§ 2. Hac Fide credit Christianus verum esse quicquid in verbo revelatur, propter authoritatem ipsius inibi loquentis Dei[e]; & variè quidem in illud agit tum obsequendo mandatis[f], tum ad minas contremiscens[g], tum etiam promissa Dei, seu præsentem hanc vitam seu futuram spectent, amplexando[h], pro varia nempe ratione illarum rerum, quæ in singulis verbi partibus continentur. Verùm fidei salvificæ actus illi sunt præcipui, Christi acceptatio & receptio, in eúmque solum recumbentia pro justificatione, sanctificatione, ipsaque adeo vita æterna, virtute fœderis gratiæ consequendis[i].

§ 3. Fides hæc pro diversis ejus gradibus debilior est aut fortior[k]; impugnari quidem sæpenumerò multísq; modis ac debilitari potest, non ita tamen quin victrix evadat[l]; & quidem in multis ad plenam usq; certitudinem per Christum adolescit[m], qui fidei nostræ idem author est & consummator[n].

[d] 1 Pet. 2. 2. Act. 20. 32. Rom. 4. 11. Luc. 17. 5. Rom. 1. 16, 17.

[e] Ioh 4. 42. 1 Thes. 2. 13. 1 Ioh. 5. 10. Act. 24 14.

[f] Rom. 16. 26.

[g] Isa. 66. 2.

[h] Heb. 11. 13. 1 Tim. 4. 8.

[i] Ioh. 1 12. Act. 16. 31. Gal. 2. 20. Act. 15. 11.

[k] Heb. 5. 13, 14. Rom. 4. 19, 20. Mat. 6. 30. Mat. 8. 10.

[l] Luc. 22. 31, 32 Eph. 6. 16. 1 Ioh. 5. 4, 5.

[m] Heb. 6. 11, 12. Heb. 10. 22. Col. 2. 2.

[n] Heb. 12. 2.

CAP. XV.

De resipiscentia ad vitam.

§ 1. RESipiscentia ad vitam est gratia Evangelica [a], cujus quidem doctrina pariter ac illa de fide in Christum est à singulis ministris Evangelii prædicanda [b].

[a] *Zech.*12.10. *Act.*11.18.

[b] *Luc.*24.47. *Marc.*1.15. *Act.*20.21.

§ 2. Per eam peccator ex inspectu sensúque non solùm periculi verùm etiam turpitudinis, ac naturæ peccatorum suorum prorsus abominandæ, utpote sanctæ Dei naturæ, justæque legi adversantium, atque è perspecta ejus erga pœnitentes in Christo misericordia, ità peccata sua deflet ac detestatur, ut ab eis omnibus ad Deum convertatur [c] cum proposito conatúque in cunctis mandatorum ejus viis cum eodem ambulandi [d].

[c] *Ezec.*18.30,31 *Ezech.*36.31. *Isa.*30.22. *Psal* 51.4. *Jer.* 31.18,19. *Joel.*2.12,13. *Amos* 5.15. *Psal.*119.128. 2 *Cor.*7.11.

[d] *Psal.*119.6. 59,106. *Luc.*1 6. 2 *Reg.*23.25.

§ 3 Etsi resipiscentiæ nobis fidendum non sit, ac si ea esset ulla aut pro peccatis satisfactio, aut causa remissionis peccatorum [e] (qui gratiæ Dei in Christo gratuitæ actus est [f]) est nihilominus cunctis peccatoribus usq; adeo

[e] *Ezech.*36.31, 32. *Ezech.*16.61, 62,63.

[f] *Hos.*14.2.4. *Rom.*3.24. *Ephes.*1.7.

necessaria, ut sinè ea nulla cuivis unquam remissio sit expectanda [g].

§ 4. Quemadmodum nullum est peccatum adeò exiguum ut damnationem non mereatur [h], ità neque magnum adeò peccatum ullum est, ut damnationem inferre possit verè pœnitentibus [i].

§ 5. In resipiscentia generali acquiescendum non est, verùm ad id contendere tenetur quisque, ut singulorum suorum peccatorum quàm particularem agat pœnitentiam [k].

§ 6. Quemadmodum autem tenetur quivis peccata sua Deo privatim confiteri, & pro remissione illorum precibus contendere [l]: (quod si præstiterit & peccata simul dereliquerit, miserecordiam consequetur [m]) ità qui fratri suo, aut Ecclesiæ Christi, scandalo fuerit, promptus & paratus esse debet quà confessione sive privatâ, sive etiam publicâ, quà de peccatis suis dolore, resipiscentiam suam eis quibus offendiculo fuerit declarare [n], quo præstito illi redire cum eo in gratiam debent, eúmque denuò cum charitate

[g] *Luc.* 13.3,5. *Act.* 17.30,31.

[h] *Rom.* 6.23. *Rom.* 5.12. *Mat* 12.36.

[i] *Isa.* 55.7. *Rom.* 8.1. *Isa.* 1.16,18.

[k] *Psal.* 19.13. *Luc.* 19.8. 1 *Tim.* 1.13,15.

[l] *Psal.* 51.4,5, 7,9,14. *Psal.* 32.5,6.

[m] *Prov.* 28.13.

[n] 1 *Ioh.* 1.9. *Iac* 5.16. *Luc.* 17.3,4. *Iosh* 7.19. *Psal.* 51. per tot.

Cap. XVI.

De bonis operibus.

§ 1. BOna opera ea tantùm ſunt quæ in verbo ſuo ſancto præcepit Deus [a]; minimè autem ea quæ abſque ulla illius authoritate, ſunt ab hominibus excogitata, ſive è cæco zelo id factum fuerit, ſeu bonæ intentionis prætextu quoviscunque [b].

§ 2. Bona hæc opera è conſcientia mandatorum Dei præſtita vivæ veræque fidei fructus ſunt ac evidentiæ [c]; per hæc fideles gratitudinem ſuam manifeſtant [d], de ſalute certitudinem ſuam augent [e], fratres ſuos ædificant [f], Evangelii profeſſionem ornant [g], obturant ora adverſantibus [h], ac Deum denique glorificant [i], cujus opificium ſunt in Jeſu Chriſto ad hæc creati [k], quò fructum habentes ad ſanctimoniam, finem conſequantur æternam vitam [l].

§ 3. Quód bonis operibus idonei ſint præſtandis omnino id à ſpiritu Chriſti eſt, nullatenus autem è ſeip-

[a] *Mic.* 6.8. *Rom* 12.2. *Heb.* 13.21.
[b] *Mat.* 15.9. *Iſa.* 29.13. 1 *P.t.* 1.18. *Rom.* 10.2. *Joh.* 16.2. 1 *Sam.* 15.21, 22,23.
[c] *Jac.* 2.18.22.
[d] *Pſ.* 116.12,13 1 *Pet.* 2.9.
[e] 1 *Joh.* 2.3,5. 2 *Pet.* 1.5,6,7, 8,9,10.
[f] 2 *Cor.* 9.2. *Mat.* 5.16.
[g] *Tit.* 2.5,9,10, 11,12. 1 *Tim.* 6.1.
[h] 1 *Pet* 2.15.
[i] 1 *Pet.* 2.12. *Phil.* 1.11. *Joh.* 15.8.
[k] *Eph.* 2.10.
[l] *Rom.* 6.22.

sis [m]. Et quò eis præstandis pares fiant, præter habitus gratiæ jam infusos, ejusdem Spiritus sancti actualis porrò requiritur influentia, quâ nempe in iis operetur tum velle tum etiam efficere pro suo ipsius beneplacito [n]; sed neq; tamen iis proinde socordiæ sese licet permittere; acsi nisi specialiter eos excitante Spiritu ad nulla pietatis officia præstanda tenerentur; verùm sedulam debent navare operam suscitandæ illi quæ in iis est divinæ gratiæ [o].

§ 4. Qui gradum obedientiæ summum quidem in hac vita possibilem assequuntur, tantùm abest ut supererogare quicquam possint ac plus præstare quàm quod Deus requisiverit, ut multùm sanè subsidant infra illud, quod ex officio præstare obligantur [p].

§ 5. Peccatorum veniam, aut vitam æternam de Deo mereri non valemus, nè optumis quidem operibus nostris; cùm propter summam illam inter ea & futuram gloriam disparitatem; tum etiam propter infinitam distantiam quæ inter nos ac Deum intercedit

[m] *Joh.* 15.4,5. *Ezech.* 36.26, 27.

[n] *Phil.* 2.13. *Phil.* 4.13. 2 *Cor.* 3.5.

[o] *Phil.* 2.12. *Heb.* 6.11,12. 2 *Pet.* 1.3,5, 10,11. *Isa.* 64.7. 2 *Tim.* 1.6. *Act.* 26.6,7. *Judæ* v. 20,21.

[p] *Luc.* 17.10. *Neh.* 13.22. *Job* 9.1,3. *Gal.* 5,17.

tercedit; cui nos per illa nec prodesse quicquam possumus, neque pro antecedentium peccatorum nostrorum debito satisfacere[q]; verùm cum quantum possumus fecerimus, non nisi quod debemus præstiterimus, ac servi inutiles futuri sumus[r]; tum denique quoniam à spiritu Dei in quantum bona sunt proficiscuntur[s], ità verò sunt coinquinata, tantúmque imperfectionis ac infirmitatis admistum habent, prout à nobis efficiuntur, ut strictum Dei judicium non sint ferendo[t].

q Rom.3.20. Rom.4.2,4,6. Eph.2.8,9. Tit.3.5,6,7. Rom.8.18. Psal.16.2. Job.22.2,3. Iob.35.7.8.
r Luc.17.10.
s Gal.5.22,23.
t Isa.64.6. Gal.5.17. Rom.7.15,18. Psal.143.2. Psal.130.3.

§ 6. Nihilominus tamen acceptis in gratiam per Christum fidelium personis, eorum etiam opera bona per eundem accepta sunt[u]; non quòd in hac vita sint omnis culpæ prorsus immunia, quæque in conspectu Dei nullam reprehensionem mereantur *; verùm quòd illa respiciens in filio suo Deus, quod sincerum est, utcunque multis infirmitatibus ac imperfectionibus involutum, acceptare dignetur ac remunerari[x].

u Eph.1.6. 1 Pet.2.5. Exod.28.38. Gen.4.4.cum Heb.11.4.
* Iob.9.20. Psal.143.2.
x Heb.13.20, 21. 2 Cor.8.12. Heb.6.10. Mat.25.21,23.

§ 7. Opera nondum regenitorum, licèt, quoad materiam præcepto divi-

no

no conformia esse possint, sibíque ipsis & aliis item utilia [y]; cùm tamen neque â corde profluant per fidem depurato[z], nec secundùm verbum eo quo par est præstentur modo [a], sed neque ad finem debitum, Dei nempe gloriam, destinentur [b]; sunt proindè peccata, nec Deo grata esse possunt, nec reddere quenquam valent idoneum ad gratiam à Deo recipiendum [c]. Ejusmodi tamen operum neglectu, graviùs quidem illi peccant Deúmq; offendunt vehementiùs [d].

[y] 2 Reg. 10. 30, 31. 1 Reg. 21. 27, 29. Phil. 1. 15, 16, 18.
[z] Gen. 4. 5. cum Heb. 11. 4. Heb. 11. 6.
[a] 1 Cor. 13. 3. Isa. 1. 12.
[b] Mat. 6. 2, 5, 16
[c] Hag. 2. 14. Tit. 1. 15. Amos 5. 21, 22. Hos. 1. 4. Rom. 9. 16. Tit. 3. 5.
[d] Psal. 14. 4. Psal 36. 3. Iob. 21. 14, 15. Mat. 25. 41, 42, 43, 45. Mat. 23. 23.

Cap. XVII.

De perseverantia Sanctorum.

§ 1. Quotquot Deus in dilecto suo acceptavit, vocavit efficaciter ac per Spiritum suum sanctificavit, non possunt illi statu gratiæ aut finaliter excidere aut totaliter; verùm in eo ad finem usque certò perseverabunt, ac salutem æternam consequentur [a].

[a] Phil. 1. 6. 2 Pet. 1. 10. Joh 10. 28, 29. 1 Joh 3 9. 1 Pet. 1. 5, 9.

§ 2. Hæc

§ 2. Hæc autem sanctorum perseverantia, non pendet à libero ipsorum arbitrio, verùm à decreti electionis immutabilitate, (quod ex amore Dei Patris fluxit, gratuito illo ac immutabili [b]) à meriti Jesu Christi ac intercessionis efficacia [c], à Spiritûs & seminis Dei in iis permansione [d]; à natura denique fœderis gratiæ [e]; è quibus omnibus etiam emergit certitudo ejusdem & infallibilitas [f].

§ 3. Nihilo tamen minùs fieri potest ut iidem illi, quà Satanæ mundíq; tentatione, quà manentis adhuc in iis corruptionis prævalentiâ, & neglectu mediorum conservationis suæ, in peccata gravia incidant [g], in eísque ad tempus commorentur [h]; unde iram Dei sibi ipsis contrahunt [i], ejúsque Spiritum Sanctum contristant [k], gratias suas & consolationes quadantenus & quoad gradus nonnullos amittunt [l], corda sibi habent indurata [m], & vulneratas conscientias [n]; aliis nocumento sunt & offendiculo [o], sibimet ipsis denique accersunt judicia Dei temporalia [p].

[b] 2 *Tim.* 2.18, 19. *Jer.* 31.3.
[c] *Heb.* 10.10,14 *Heb.* 13.20,21. *Heb.* 9.12,13, 14,15. *Rom.* 8 33. ad finem. *Ioh.* 17.11,24. *Luc.* 22.32. *Heb.* 7.25.
[d] *Ioh.* 14.16,17 1 *Ioh.* 2.27. 1 *Ioh* 3 9.
[e] *Ier.* 32.40.
[f] *Ioh.* 10.28. 2 *Thes.* 3.3. 1 *Ioh.* 2.19.
[g] *Mat.* 26.70, 72,74.
[h] *Psal.* 51.titulo & vers. 14.
[i] *Isa.* 64.5,7,9. 2 *Sam.* 11.27.
[k] *Eph.* 4.30.
[l] *Psal* 51.8,10, 12. *Apoc.* 2.4. *Cant.* 5.2,3,4, 6.
[m] *Isa.* 63.17. *Marc.* 6.52. *Marc.* 16.14.
[n] *Psal.* 32.3,4. *Psal.* 51.8.
[o] 2 *Sam.* 12.14.
[p] *Psal.* 89.31, 32. 1 *Cor.* 11.32.

CAP.

Cap. XVIII.

De certitudine gratiæ & salutis.

§ 1. Quamvis fieri potest ut hypocritæ aliique homines non regeniti spe vanâ falsísque (pro corruptæ naturæ more) opinionibus præsumptis, se decipiant, favorem Dei, statúmque salutis sibi falsò arrogantes[a]; quæ illorum spes peribit[b]: qui tamen in Dominum Jesum verè credunt, eúmque sincerè diligunt, studentes coram ipso in omni bona conscientia ambulare; evadere possunt in hac vita certi se in statu gratiæ esse constitutos[c]; quin etiam lætari possunt spe gloriæ Dei, quæ quidem spes nunquam eos pudefaciet[d].

§ 2. Hæc certitudo non est persuasio merè conjecturalis & probabilis, innixa spe fallaci[e]; verùm infallibilis quædam fidei certitudo, fundamentum habens divinam promissionum salutis veritatem[f]; gratiarum, quibus promissiones illæ fiunt internam evidentiam[g]; testimonium denique spi-

[a] *Iob.*8.13,14. *Mic.*3.11. *Deut.*29.19. *Iob.*8 41.
[b] *Mat.*7.22,23.
[c] 1 *Ioh.*2,3.
[d] 1 *Ioh.* 3.14,18, 19,21,24.
[e] 1 *Ioh.*5.13.
[f] *Rom.*5.2.5.
[g] *Heb.*6.11,19.
[h] *Heb.*6.17,18.
[i] 2 *Pet.*1.4,5, 10,11.
[k] 1 *Ioh.*2.3.
[l] 1 *Ioh.*3.14.
[m] 2 *Cor.*1.12.

ritûs adoptionis unà cum ſpiritibus noſtris teſtificantis nos eſſe filios Dei[h]; qui quidem ſpiritus arrhabo eſt hæreditatis noſtræ, quo in diem redemtionis ſigillamur[i].

§ 3. Hæc certitudo infallibilis, non ità ſpectat eſſentiam fidei, quin verè fidelis expectare quandoque diutiùs, & cum variis difficultatibus confligere priùs poſſit, quàm illius compos fiat[k], verùm poterit idem ordinariorum uſu debito mediorum, abſque revelatione ulla extraordinaria eam adipiſci[l], ſpiritu nempe quæ Deus illi gratuitò donaverit cognoſcendi facultatem ſubminiſtrante. Proindéque tenetur quiſque, quò vocationem ſuam ſibi & electionem certam faciat, omnem adhibere diligentiam[m], unde cor ſuum habeat pace & gaudio in ſpiritu ſancto, in Deum amore & gratitudine, in actibus obſervantiæ robore & alacritate dilatatum; qui certitudinis hujus fructus proprii ſunt ac genuini[n]. Tantùm abeſt ut homines indè ad omnem nequitiam diſcingantur[o].

§ 4. Certitudo ſalutis verè fidelibus

h *Rom.*8.15, 16.
i *Eph.*3.13,14. *Eph.*4.30. 2 *Cor.*1.21,22.

k 1 *Joh.*5.13. *Iſa.*50.10. *Marc.*9.24. *Pſal.*88. per. totum. *Pſal.*77.ad ver. 12.
l 1 *Cor.*2.12. 1 *Joh.*4.13. *Heb.*6.11,12. *Eph.*3.17,18, 19.
m 2 *Pet.*1.10.
n *Rom.* 5.1,2,5. *Rom.*14.17. *Rom.*15.13. *Eph.*1.3,4. *Pſal.*4.6,7. *Pſal.*119.32.
o 1 *Joh.*2.1,2. *Rom.*6.1,2. *Tit.*2.11,12, 14. 2 *Cor.*7.1. *Rom.*8.1,12. 1 *Joh.*3.2,3. *Pſal.*130.4. 1 *Joh.*1.6,7.

bus multifariàm concuti potest & imminui imò & quandóque interrumpi; conservandi scilicet eam incuriâ; lapsu in peccatum aliquod insigne, quod conscientiam vulnerat, spiritúmque contristat; tentatione aliquâ vehementi ac subitaneâ; utì etiam Deo vultûs sui lumen subducente, ac permittente ut vel illi qui ipsum timent in tenebris ambulent omni prorsus lumine viduati [p]: Nunquam tamen destituuntur penitus illo Dei semine vitâque fidei, Christi illâ fratrúmque dilectione, eâ sinceritate cordis & pietatis officia præstandi conscientiâ; unde per operationem spiritûs eadem illa certitudo tempestivè possit reviviscere [q]: quibúsque interim nè prorsus in desperationem ruant suffulciuntur [r].

[p] *Cant.* 5. 2,3,6. *Ps.* 51.8,12,14 *Eph.* 4.30,31. *Ps.* 77.1.ad 10 *Mat.* 26.69,70, 71,72. *Psal.* 31.22. *Psal.* 88. per totum. *Isa* 50 10. 1 *Ioh.* 3.9. *Luc.* 22.32. *Job.* 13.15. *Psal.* 73.15. *Psal.* 51.8,12. *Isa.* 50.10.

[q] *Mic.* 7. 7,8,9. *Ier.* 32.40. *Isa.* 54 7,8,9, 10. *Psal.* 22.1. *Psal* 88. per totum.

Cap. XIX.

De Lege Dei.

§ 1. DEus Adamo legem dedit ut fœdus operum, quo cùm illum ipsum tum posteros ejus omnes, ad

ad obedientiam personalem, integram, exquisitam simul & perpetuam obligavit, pollicitus vitam si observarent, violatoribus autem mortem interminatus; Eundémque potentiâ & viribus imbuit, quibus par esset illam observando[a].

[a] *Gen.*1.26, 27. cum *Gen.* 2,17. *Rom.*2.14,15. *Rom.*10.5. *Rom.*5.12,19. *Gal.*3.10,12. *Eccles.*7.29. *Job.*28.28.

§ 2. Lex ista post lapsum non desiit esse justitiæ regula perfectissima; quo etiam nomine à Deo est in monte Sinai tradita, tabulis duabus descripta, decem præceptis comprehensa[b]; quorum quatuor prima officium nostrum erga Deum, sex autem reliqua nostrum erga homines officium complectuntur[c].

[b] *Jac.*1.25. *Jac.*2.8,10,11, 12. *Rom.*13.8,9. *Deut.*5.32. *Deut.*10.4. *Exod.*34.1.
[c] *Mat.*22.37, 38,39,40.

§ 3. Præter autem hanc legem, quæ moralis vulgò audit, visum est Deo ut populo Israelitico tanquã Ecclesiæ minorenni leges daret ceremoniales instituta typica multifaria continentes; Partim de cultu, Christi gratias, actiones, perpessiones ac beneficia præfigurantia[d]; partim autem de moralibus officiis institutiones varias exhibentia[e]. Quæ leges ceremoniales omnes hodie sub novo instrumento

[d] *Heb* 9.cap. *Heb.*10.1. *Gal* 4.1,2,3. *Col.*2.17.
[e] 1 *Cor.*5.7. 2 *Cor.*6.17. *Judæ* v.23.

mento sunt abrogatæ [f].

§ 4. Iisdem etiam tanquam corpori politico leges multas dedit judiciales, quæ unà cum istius populi politeia expirârunt, nullos hodie alios obligantes supra quod generalis & communis earum æquitas postulârit [g].

§ 5. Lex moralis omnes tam justificatos quàm alios quosvis perpetuò ligat ad obedientiam illi exhibendam [h]; neque id quidem solummodo vi materiæ quæ in illa continetur, verùm etiam virtute authoritatis eandem constituentis creatoris Dei [i]; neque sanè hoc ejus vinculum in evangelio ullâ ratione dissolvit Christus, verùm idem plurimùm confirmavit [k].

§ 6. Quamvis verè fideles non sint sub lege tanquam sub operum fœdere, unde aut justificari possint aut condemnari [l]: Est tamen ea illis non minùs quàm aliis vehementer utilis, ut quæ quum sit vitæ norma, illos voluntatem divinam suúmq; officium edocendo dirigit simul & obligat ad consentaneè ambulandum [m]; ipsísque patere facit naturæ, cordis, vitæque

[f] *Col.* 2. 14, 16, 17. *Dan.* 9. 27. *Eph.* 2. 15, 16.
[g] *Exod.* 21. cap. *Exod.* 22. 1, ad 29. *Gen.* 49 10. cum 1 *Pet.* 2. 13, 14. *Mat.* 5. 17. cum v. 38, 39. 1 *Cor.* 9. 8, 9, 10.
[h] *Rom.* 13. 8, 9, 10. *Eph.* 6. 2. 1 *Joh.* 2. 3, 4, 7, 8.
[i] *Jac* 2. 10, 11.
[k] *Mat.* 5. 17, 18, 19. *Jac.* 2. 8. *Rom.* 3. 31.
[l] *Rom.* 6. 14. *Gal.* 2. 16. *Gal.* 3. 13. *Gal.* 4. 4, 5. *Act.* 13. 39. *Rom.* 8. 1.
[m] *Rom.* 7. 12, 22, 25. *Psal.* 119. 4, 5, 6. 1 *Cor.* 17. 19. *Gal.* 5. 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23.

suæ nefaria inquinamenta[n]: adeo ut ad illam semet exigentes, cùm peccati ulteriùs convinci, pro eodem humiliari, ac ejusdem odio inflammari possint[o]; tum verò etiam ut perspicere possint evidentiùs quàm planè necessarius eis Christus, quámque perfecta sit ejusdem obedientia[p]. Verùm ulteriùs etiam regenitis ea utilis esse possit, in quantum nempe corruptiones eorum, peccata prohibendo coercet[q], graviter autem interminando indicat tum quid vel eorum peccata commeruerint, tum etiam quas ea propter in hac vita afflictiones expectare possint, utcunque ab earum maledictione, quam lex minatur, liberentur[r]. Quinetiam promissiones ejus demonstrant iis obedientia Deo quàm accepta sit & approbata; quásque illâ præstitâ benedictiones[s] (licet non tanquam lege debitas ex operum fœdere[t]) possint illi expectare. Adeò ut quòd quis bonum præstet invitante lege, à malo autem abhorreat lege deterritus, nullo prorsus argumento sit, eum sub lege esse, non verò sub gratia constitutum[u].

[n] *Rom.* 7.7. *Rom.* 3.20.

[o] *Jac.* 1.23,24, 25. *Rom.* 7.9,14,24

[p] *Gal.* 3.24. *Rom.* 7 24,25. *Rom.* 8.3.4.

[q] *Jac.* 2.11. *Psal.* 119.101, 104,128.

[r] *Ezra* 9.13,14 *Psal.* 89 30,31, 32,33 34.

[s] *Levit.* 26.1. ad 14. cum 2 *Cor.* 6.16. *Eph.* 6.2,3. *Psal.* 37.11. cum *Mat.* 5.5. *Psal.* 19 11.

[t] *Gal* 2.16. *Luc.* 17 10.

[u] *Rom.* 6.12, 14. 1 *Pet.* 3.8,9, 10,11,12, cum *Psal.* 34.12,13, 14,15,16. *Heb.* 12.28,29.

§ 7. Neque interim Legis usus isti jam memorati, Evangelii gratiæ adversantur, sed cùm eadem conspirant suaviter *, voluntatem humanam ità subjugante ac imbuente Christi spiritu, ut idem illud præstare valeat spontaneè ac alacriter, quod ab illa exigit voluntas Dei in lege sua revelata x.

* *Gal.*3.21.

x *Ezech.*36.27. *Heb.*8.10. cum *Jer.*31.33.

Cap. XX.

De Libertate Christiana, déq; libertate Conscientiæ.

§ 1. Libertas quam Christus acquisivit fidelibus sub Evangelio in eo sita est, quòd à reatu peccati, ab irâ Dei condemnante, à legis Moralis maledictione immunes fiant a, quòd à præsenti malo seculo, à dura Satanæ servitute, dominióque peccati b: ab afflictionum malo, ab aculeo mortis, à sepulchri victoria, ab æterna denique damnatione c liberentur; Quódque liberè eis liceat ad Deum accedere d: eíque non è metu servili, verùm è filiali dilectione, promtóque animo præbere

a *Tit.*2.14. 1 *Thes.*1.10. *Gal.*3 13.
b *Gal.*1 4. *Col.*1.13. *Act.*26 18. *Rom.*6.14.
c *Rom.*8.28. *Psal.*119.71. 1 *Cor.*15.54, 55,56,57. *Rom.*8.1.
d *Rom.*5.1,2.

bere valeant obedientiam [e]. Atque hæc quidem omnia cum fidelibus sub lege habent communia [f]. Verùm sub Novo Testamento ulteriùs adhuc se extendit libertas Christiana; in quantum nempe Legis ceremonialis jugo, cui subjecta erat Ecclesia Judaica, eximuntur[g]; majorémque confidentiam ad thronum gratiæ accedendi [h], sed & effusiorem gratuiti Spiritûs Dei communicationem sunt consecuti, quàm ordinariè sub Lege fideles participârunt [i].

§ 2. Deus solus Dominus est conscientiæ [k], quam certè exemit doctrinis & mandatis hominum, ubi aut verbo ejus adversantur, aut in rebus fidei & cultûs quicquam ei superaddunt [l]. Unde qui ejusmodi aut doctrinas credunt, aut mandatis obtemperant, quasi ad id ex conscientia teneantur, veram ii conscientiæ libertatem produnt [m]: Qui autem vel fidem implicitam, vel obedientiam absolutam cæcamque exigunt, næ illi id agunt, ut cùm conscientiæ, tum rationis etiam destruant libertatem [n].

[e] *Rom.* 8. 14, 15. 1 *Joh.* 4. 18.

[f] *Gal.* 3. 9, 14.

[g] *Gal.* 4. 1, 2, 3, 6, 7. *Gal.* 5. 1.

[h] *Act.* 15. 10, 11. *Heb.* 4. 14, 16. *Heb.* 10. 19, 20, 21, 22.

[i] *Joh.* 7. 38, 39. 2 *Cor.* 3. 13, 17, 18.

[k] *Jac.* 4. 12. *Rom.* 14. 4.

[l] *Act.* 4. 19. *Act.* 5. 29. 1 *Cor.* 7. 23. *Mat.* 23. 8, 9, 10 2 *Cor.* 1. 24. *Mat.* 15. 9.

[m] *Col.* 2. 20, 22, 23. *Gal.* 1. 10. *Gal.* 2. 4, 5. *Gal.* 5. 1.

[n] *Rom.* 10. 17. *Rom.* 14. 23. *Isa.* 8. 20. *Act.* 17. 11. *Joh.* 4. 22. *Hos.* 5. 11. *Apoc.* 13. 12, 16 17. *Jer* 8. 9.

§ 3. Qui ſub prætextu Chriſtianæ libertatis, cuivis aut cupiditati indulgent aut peccato aſſueſcunt, eo ipſo libertatis Chriſtianæ finem corrumpunt; nempe ut è manibus inimicorum noſtrorum liberati, Domino in ſanctimonia & juſtitia coram ipſo omnibus diebus vitæ noſtræ abſque metu ſerviamus °.

° *Gal.*5.13. 1 *Pet.*2.16. 2 *Pet.*2 19. *Joh.*8.34. *Luc.*1.74,75.

§ 4. Quoniam verò poteſtates quas Deus ordinavit, & libertas quam acquiſivit Chriſtus non in eum finem à Deo deſtinatæ ſunt ut ſe mutuò perimant, verùm ut ſe ſuſtentent ac conſervent invicem; Qui itaque ſub libertatis Chriſtianæ prætextu poteſtati cuivis legitimæ, (civilis ſit ſive Eccleſiaſtica) aut legitimo ejuſdem exercitio contraiverint, ordinationi divinæ reſiſtere cenſendi ſunt P, Quique vel ejuſmodi opiniones publicaverint, praxéſve defenderint, quæ lumini naturæ, aut religionis Chriſtianæ de fide, de cultu, aut moribus principiis notis, aut pietatis denique vi ac efficaciæ adverſantur; vel ejuſmodi opiniones praxéſve erroneas, quæ aut ſuâ natu-

P *Mat.*12 25. 1 *Pet.*2.13, 14,16. *Rom.*13.1.ad 8. *Heb.*13.17.

râ aut publicationis defensionisve modo, externæ paci ac eutaxiæ, quas in Ecclesia sua stabilivit Christus, perniciem minitantur; omnino licitum est tum ab iis facti rationem reposcere, tum in eos quà censuris Ecclesiasticis q, quà civilis magistratûs potestate animadvertere r.

q Rom. 1. 32. cum 1 Cor. 5. 5, 11, 13. 2 Joh. v. 10, 11 & 2 Thes. 3. 14. & 1 Tim. 6. 3, 5. & Tit. 1. 10 11, 13. & Tit. 3. 10. cum Mat. 18. 15, 16 17.

1 Tim. 1. 19, 20. Apoc. 2. 2, 14, 15, 20. Apoc. 3. 9. r Deut. 13. 6. ad 12. Rom. 13. 3, 4. cum 2 Joh. v. 10, 11. Ezra 7. 23, 25, 26, 27, 28. Apoc. 17. 12, 16. 17. Nehem. 13. 15, 17, 21, 22, 25, 30. 2 Reg. 23. 5, 6, 9, 20, 21. 2 Chron. 34. 33. 2 Chron. 15. 12, 13, 16. Dan. 3. 29. 1 Tim. 2. 2. Isa. 49. 23. Zech. 13. 2, 3.

Cap. XXI.

De cultu religioso & de Sabbato.

§ 1 COnstat quidem naturæ lumine esse Deum qui in universa Primatum obtinet ac absolutum Dominium, eundémque bonum esse ac omnibus beneficum, proindéque toto corde, totâ animâ, totísque viribus timendum esse & diligendum, laudandum ac invocandum, eíque fidendum esse ac serviendum a. At rationem verum Deum colendi accepta-

a Rom. 1. 20. Act. 17. 24. Psal. 119. 68. Jer. 10. 7. Psal. 31. 23. Psal. 18. 3. Rom. 10. 12. Psal. 62. 8. Jos. 24. 14.

bilem ipse instituit, itáque voluntate suâ revelatâ definivit, ut coli non debeat secundùm imaginationes ac inventa hominum, aut suggestiones Satanæ, sub specie quavis visibili, aut aliâ viâ quâviscunque quam scriptura sacra non præscripsit [b].

§ 2. Cultus religiosus Deo Patri Filio & Spiritui sancto, eique soli est exhibendus [c], non angelis, non sanctis, neque alii cuivis creaturæ [d], nec ipsi Deo quidem post lapsum citra mediatorem, aut quidem per mediatorem alium quàm Jesum Christum [e].

§ 3. Supplicationem cum gratiarum actione, quæ est inter partes præcipuas divini cultûs [f], Deus fieri jubet ab hominibus universis [g]; quæ, quò Deo grata sit & accepta, est in nomine Filii [h], subsidio spiritûs ejus [i], & secundùm ipsius voluntatem [k], cum intellectu, reverentiâ, humilitate, fervore, fide, amore, ac perseverantiâ offerenda [l]; & quidem, si vocalis sit, in lingua nota est efferenda [m].

§ 4. Preces pro rebus non nisi licitis sunt faciendæ [n], pro hominibus

[b] *Deut.* 12. 32. *Mat.* 15. 9. *Act.* 17. 25. *Mat.* 4. 9, 10. *Deut.* 4. 15. ad 20. *Exod.* 20. 4, 5, 6 *Col.* 2. 23.

[c] *Mat.* 4. 10. cum *Joh.* 5. 23. & 2 *Cor.* 13. 14

[d] *Col.* 2. 18. *Apoc.* 19. 10. *Rom.* 1. 25.

[e] *Joh.* 14. 6. 1 *Tim.* 2. 5. *Eph.* 2. 18. *Col.* 3. 17.

[f] *Phil* 4. 6.

[g] *Psal.* 65. 2.

[h] *Joh.* 14. 13, 14

[i] 1 *Pet* 2. 5. *Rom.* 8. 26.

[k] 1 *Joh.* 5. 14.

[l] *Psal.* 47. 7. *Eccles.* 5. 1, 2. *Heb.* 12. 28. *Gen.* 18 27. *Jac.* 5. 16. *Jac.* 1. 6, 7. *Marc.* 11. 24. *Mat.* 6. 12, 14, 15. *Col* 4 2. *Eph.* 6. 18.

[m] 1 *Cor.* 14. 14.

[n] 1 *Joh.* 5. 14.

autem cujuscunque generis, vivis scilicet, aut etiam victuris aliquando [o]; pro mortuis autem neutiquam [p]; sed neq; pro iis, de quibus constare possit eos peccatum ad mortem perpetrâsse[q].

§ 5. Scripturarum lectio cum timore pio [r]; verbi prædicatio solida [s], ejusdémque auditio religiosa ex obedientia erga Deum, cum intellectu, fide, & reverentia [t]; Psalmorum cum gratia in corde cantatio [u], prout etiam Sacramentorum quæ Christus instituit, debita administratio, & participatio digna, sunt divini cultûs religiosi partes, & quidem ordinarii*. Religiosa insuper juramenta [x], votáque [y], solennia jejunia [z], solennésque gratiarum actiones, pro varietate eventuum [a] suo quæque tempore ac opportunitate sanctè quidem ac religiosè sunt adhibenda [b].

Ester. 4. 16. *Mat.* 9. 15. 1 *Cor.* 7. 5. [a] *Psal.* 107. *Ester.* 9. 22. [b] *Heb.* 12. 28.

o 1 *Tim.* 2. 1, 2. *Joh.* 17. 20. 2 *Sam.* 7. 29. *Ruth.* 4. 12.

p 2 *Sam.* 12. 21, 22, 23. cum *Luc.* 16. 25, 26. *Apoc.* 14. 13.

q 1 *Joh.* 5. 16.

r *Act.* 15. 21. *Apoc.* 1. 3.

s 2 *Tim.* 4. 2.

t *Jac.* 1. 22. *Act.* 10. 33. *Mat.* 13. 19. *Heb.* 4. 2. *Isa.* 66. 2.

u *Col.* 3. 16. *Eph.* 5. 19. *Jac.* 5. 13.

* *Mat.* 28. 19. 1 *Cor.* 11, 23. ad 29. *Act.* 2. 42.

x *Deut.* 6. 13. cum *Neh.* 10. 29

y *Isa.* 19 21. cum *Eccles.* 5. 4, 5.

z *Joel.* 2. 12. per totum. *Ester.*

§ 6. Hodie sub evangelio neque preces, nec ulla pars alia religiosi cultûs ità cuivis alligatur loco in quo

præstetur aut versùs quem dirigatur [c], ut indè gratior evadat & acceptior; verùm ubíque Deus colendus est [d] in spiritu ac veritate [e]; quotidie [f] quidem inter privatos parietes à quavis familia [g], ut etiam à quolibet seorsim in secreto [h]; at solenniter magis in conventibus publicis, qui certè quoties eò nos Deus vocat, seu verbo suo seu providentiâ, non sunt vel ex incuria vel obstinatione animi aut negligendi aut deserendi [i].

§ 7. Quemadmodum est de lege naturæ ut indefinitè portio quædam temporis idonea divino cultui celebrando sejuncta sit ac assignata; ità in verbo suo Deus (præcepto morali, positivo ac perpetuo, homines omnes cujuscunque fuerint seculi obligante) speciatim è septenis quibusque diebus diem unum in Sabbatum designavit, sanctè sibi observandum [k]. Quod quidem ab orbe condito ad resurrectionem usque Christi dies ultimus erat in septimana; deinde autem à Christi resurrectione in septimanæ diem primum transferebatur [l]; qui quidem

[c] *Joh.* 4. 21.
[d] *Mal.* 1. 11.
1 *Tim.* 2. 8.
[e] *Joh.* 4. 23, 24.
[f] *Mat.* 6. 11.
[g] *Jer.* 10. 25.
Deut. 6. 6, 7.
Job. 1. 5.
2 *Sam.* 6. 18, 20.
1 *Pet.* 3. 7.
Act. 10. 2.
[h] *Mat.* 6. 6.
Eph. 6. 18.
[i] *Isa.* 56. 6, 7.
Heb. 10. 25.
Prov. 1. 20, 21, 24.
Prov. 8. 34.
Act. 13. 42.
Luc. 4. 16.
Act. 2. 42.

[k] *Exod.* 20. 8, 10, 11.
Isa. 56. 2, 4, 6, 7.

[l] *Gen.* 2. 2, 3.
1 *Cor.* 16. 1, 2.
Act. 20. 7.

quidem in Scriptura *Dies Dominicus*[m] nuncupatur, estque perpetuò ad finem mundi tanquam Sabbatum Christianum celebrandus[n].

§ 8. Tunc autem hoc Sabbatum Deo sanctè celebratur, quum post corda ritè præparata, & compositas suas res mundanas, homines, non solùm à suis ipsorum operibus, dictis, cogitatis, (quæ circa illas exerceri solent) à recreationibus etiam ludicris quietem sanctam toto observant die[o]; verùm etiam in exercitiis divini cultûs publicis privatísque, ac in officiis necessitatis & misericordiæ toto illo tempore occupantur[p].

[m] *Apoc.* 1. 10.
[n] *Exod.* 20. 8, 10 cum *Mat.* 5. 17, 18.
[o] *Exod.* 20. 8. *Exod.* 16. 23, 25, 26, 29, 30. *Exod.* 31. 15, 16, 17. *Isa.* 58. 13. *Nehem.* 13. 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22.
[p] *Isa.* 58. 13. *Mat.* 12. 1. ad 13.

Cap. XXII.

De Juramentis, votisq; licitis

§ 1. Juramentum licitum est pars cultûs religiosi[a], quâ (occasione justâ oblatâ) qui jurat, Deum, de eo quod asserit aut promittit, solenni modo testatur, eundémque appellat se secundùm illius quod jurat veri-

[a] *Deut.* 10. 20.

tatem

tatem aut falsitatem judicaturum [b].

§ 2. Per solum Dei nomen jurare debent homines, quod quidem cum omni timore sancto ac reverentia est inibi usurpandum [c]. Proindéque per nomen illud glorioſum ac tremendum jurare leviter, aut temerè, vel etiam omnino jurare per rem aliam quamviscunque, sceleratum est & quàm maximè perhorrescendum [d]. Veruntamen sicut in rebus majoris ponderis & momenti secundùm verbum Dei licitum est jusjurandum non minùs quidem sub Novo quàm sub vetere Testamento [e]: ità sanè jusjurandum licitum, authoritate legitimâ si exigatur, non est in rebus ejusmodi declinandum [f].

§ 3. Quicunque juramentum præstat eum pondus actionis tam solennis ritè secum perpendere oportet, atque juratum de nullo asseverare quod verum esse non habeat sibi persuasissimum [g]. Neque licet cuivis ad agendum quicquam obstringere semet jurejurando, nisi quod reverâ bonum justumque est, quod ille ejusmodi esse credit,

[b] *Exod.* 20.7. *Levit.* 19.12. 2 *Cor.* 1.23. 2 *Chron.* 6.22, 23.

[c] *Deut.* 6.13.

[d] *Exod.* 20.7. *Jer.* 5.7. *Mat.* 5.34,37. *Jac.* 5.12.

[e] *Heb.* 6.16. 2 *Cor.* 1.23. *Isa.* 65.16.

[f] 1 *Reg.* 8.31. *Neh.* 13.25. *Ezræ.* 10.5.

[g] *Exod.* 20.7. *Jer.* 4.2.

credit, quódque ipſe præſtare poteſt ſtatuítque [h]. Veruntamen de re bonâ juſtáque jusjurandum, legitimâ authoritate ſi exigatur, peccat ille qui detrectat [i].

[h] *Gen.*24.2,3,5 6,8,9.
[i] *Num.*5.19.21 *Neh.*5.12. *Exod.*22.7,8,9 10,11.

§ 4. Iuramentum præſtandum eſt ſenſu verborum vulgari quidem ac manifeſto, ſinè æquivocatione aut reſervatione mentali quaviſcunque [k]. Ad peccandum quemquam obligare nequit, verùm in re qualibet cui abeſt peccatum, qui ſemel illud præſtitit, adimplere tenetur, vel etiam cum damno ſuo [l]; neque ſanè licet, quamvis hæreticis datum aut infidelibus, violare [m].

[k] *Jer.*4.2. *Pſal.*24.4.
[l] 1 *Sam.*25.22, 32,33,34. *Pſal.*15.4.
[m] *Ezech.*17.16, 18,19. *Joſh.*9.18,19. cum 2 *Sam.* 21.1.

§ 5. Votum, naturæ conſimilis eſt cum juramento promiſſorio, paríque debet tum religione nuncupari tum fide perſolvi [n].

[n] *Iſa.*19.21. *Eccleſ.*5.4,5,6. *Pſal.*61.8. *Pſal.*66.13,14.

§ 6. Non eſt ulli creaturæ, ſed Deo ſoli nuncupandum [o], & quò gratum illi eſſe poſſit acceptúmque, eſt quidem lubenter, è fide, officiíque noſtri conſcientia ſuſcipiendum, vel gratitudinis noſtræ ob accepta beneficia teſtandæ causâ, vel boni alicujus, quo indige-

[o] *Pſal.*76.11. *Jer.*44.25,26.

mus

mus, consequendi; per hoc autem nosmet ad officia necessaria arctiùs obligamus; vel etiam ad res alias quatenus quidem & quamdiu istis subserviunt p.

p *Deut.*23.21, 22,23. *Psal.*50.14. *Gen.*28.20.21. 22. 1 *Sam.*1.11. *Psal.*66.13,14. *Psal.*132.2,3, 4,5.

§ 7. Nemini quicquam vovere licet se acturum, quod aut verbo Dei prohibetur; aut officium aliquod inibi præceptum impediret, quódve non est in voventis potestate, & præstando vires illi Deus non est pollicitus q. Unde Pontificiorum illa de perpetuo cælibatu, de paupertate, déque obedientia regulari vota Monastica, tantum abest ut perfectionis gradus sint sublimiores, ut superstitionis planè sint ac peccati laquei, quibus nulli unquam Christiano semetipsum licet implicare r.

q *Act.*23.12, 14. *Marc.*6.26. *Num.*30.5,8, 12,13.

r *Mat.*19.11, 12. 1 *Cor.*7.2,9. *Eph.*4.28. 1 *Pet.*4.2. 1 *Cor.*7.23.

Cap. XXIII.

De Magistratu Civili.

§ 1. SUpremus totius Mundi Rex ac Dominus Deus, Magistratus Civiles ordinavit qui vices ejus gerant supra populum ad suam ipsius gloriam, ac bonum publicum; in quem si-

nem eosdem armavit potestate gladii, propter bonorum quidem animationem ac tutamen, animadversionem autem in maleficos [a].

§ 2. Christianis, quoties ad id vocantur, Magistratûs munus & suscipere licet & exequi [b]; in quo quidem gerendo, ut pietatem præcipuè, justitiam, ac pacem secundùm salubres cujusque Reipublicæ leges tueri debent [c], ità quò illum finem consequantur, licitum est iis vel hodie sub Novo Testamento in causis justis ac necessariis bellum gerere [d].

§ 3. Magistratui Civili verbi & sacramentorum administrationem, aut clavium regni cœlorum potestatem assumere sibi non est licitum [e]: nihilo tamen minùs & jure potest ille, eique incumbit providere ut Ecclesiæ unitas ac tranquillitas conservetur, ut veritas Dei pura & integra custodiatur, ut supprimantur blasphemiæ omnes, hæresésque, ut in cultu ac disciplina omnes corruptelæ ac abusus aut præcaveantur aut reformentur, omnia denique instituta divina, ut ritè staruminentur,

[a] *Rom.*13. 1,2, 3,4. 1 *Pet.*2. 13,14.
[b] *Prov.*8.15, 16. *Rom.*13.1,2,4.
[c] *Psal.*2.10,11, 12. 1 *Tim.* 2.2. *Psal.*82.3,4. 2 *Sam.*23.3. 1 *Pet.*2.13.
[d] *Luc.*3.14. *Rom.*13.4. *Mat.*8.9,10. *Act.*10.1,2. *Apoc.*17.14,16
[e] 2 *Chron.*26. 18. cum *Mat.* 18.17. & *Mat.* 16.19. 1 *Cor.*12.28, 29. *Eph.*4.11,12. 1 *Cor.*4.1,2. *Rom.*10.15. *Heb.*5.4.

minentur, administrentur, observentur [f]. Quæ omnia quò meliùs præstare possit, potestatem habet tum Synodos convocandi, tum ut ipsis interfit, prospiciátque, ut quicquid in eis transigatur sit menti divinæ consentaneum [g].

§ 4. Debet populus pro Magistratibus preces fundere [h], personas eorum honore prosequi [i], tributa aliáq; eis debita persolvere [k], obtemperare licitis eorum mandatis, ac propter conscientiam subjici illorum authoritati [l]; quæ si justa sit ac legitima, non eam illorum infidelitas, non religio diversa cassam reddit, neque populum liberat à debitæ illis obedientiæ præstatione [m], quâ viri quidem Ecclesiastici non eximuntur [n], multò minùs in ipsos Magistratus, intra ditionem suam, aut ex eorum populo quemvis potestatem ullam habet aut jurisdictionem Papa Romanus, minimè verò omnium vitâ illos aut principatu exuendi, si ipse scilicet eos hæreticos esse judicaverit, vel etiam alio prætextu quoviscunque [o].

[f] *Isa.* 49.23. *Psal.* 122.9. *Ezra.* 7.23,25, 26,27,28. *Lev.* 24.16. *Deut.* 13.5,6, 12.
[g] 2 *Reg.* 18.4. 1 *Chron.* 13.1. ad 9, 2 *Reg.* 23.1. ad 26. 2 *Chron.* 34 33. 2 *Chron.* 15.12, 13.
[h] 2 *Chron.* 19.8, 9,10,11. 2 *Chron.* 29,30. cap. *Mat.* 2.4,5.
[i] 1 *Tim.* 2.1,2.
[k] *Rom.* 13.6,7.
[l] *Rom.* 13.5. *Tit.* 3.1.
[m] 1 *Pet.* 2.13, 14,16.
[n] *Rom.* 13.1. 1 *Reg.* 2 35. *Act.* 25.9,10, 11. 2 *Pet.* 2.1.10, 11. *Judæ* v.8, 9, 10,11.
[o] 2 *Thes.* 2.4. *Apoc.* 13.15,16. 17.

Cap. XXIV.

De Conjugio & Divortio.

§ 1. CONjugium inter unum virum ac fœminam unam contrahi debet; neque viro ulli uxores plures, nec ulli fœminæ ultra unum maritum eodem tempore habere licet [a].

[a] *Gen.* 2.24. *Mat.* 19.5.6. *Prov.* 2.17.

§ 2. Conjugium erat inſtitutum, cùm propter mariti uxoríſque auxilium mutuum [b], tum propter humani generis prole legitimâ, Eccleſiæque ſancto ſemine incrementum [c], tum verò etiam ad impudicitiam declinandam [d].

[b] *Gen.* 2.18.

[c] *Mal.* 2.15.

[d] 1 *Cor.* 7.2,9.

§ 3. Matrimonio jungi cuivis hominum generi licitum eſt, qui conſenſum ſuum præbere valent cum judicio [e]; Veruntamen ſolùm in Domino connubia inire debent Chriſtiani [f], proindéque quotquot religionem veram reformatámque profitentur, non debent Infidelibus, Papiſtis, aut aliis quibuſcunque idololatris connubio ſociari; neque ſanè debent qui pii ſunt impari jugo copulari, conjugium cum

[e] *Heb.* 13.4. 1 *Tim.* 4.3. 1 *Cor.* 7.36,37, 38. *Gen.* 24.57,58.

[f] 1 *Cor.* 7.39.

cum illis contrahendo qui aut improbitate vitæ notabiles, aut damnabiles tuentur hæreses [g].

§ 4. Connubia intra consanguinitatis affinitatisq; gradus in verbo Dei vetitos iniri non est licitum [h]; neque possunt ejusmodi incesta conjugia quâvis aut humanâ lege, aut consensione partium fieri legitima, adeo ut personis illis ad instar mariti & uxoris liceat unquam cohabitare [i]. Non licet viro è cognatione uxoris suæ ducere, quam si æquè seipsum attingeret sanguine, ducere non liceret; sicuti nec fœminæ licet viro nubere à mariti sui sanguine minùs, quàm à suo liceret, alieno [k].

§ 5. Adulterium aut scortatio si admittatur post sponsalia, ac ante conjugium detegatur, Personæ innocenti justam præbet occasionem contractum illum dissolvendi [l]; quòd si adulterium post conjugium admittatur, licebit parti innocenti divortium lege postulare ac obtinere [m]; atque quidem post factum divortium conjugio alteri sociari, perinde ac si mortua esset persona illa quæ conjugii fidem violabat [n].

§ 6. Quam-

[g] *Gen.* 34. 14. *Exod.* 34. 16. *Deut.* 7. 3, 4. 1 *Reg.* 11. 4. *Neh.* 13. 25, 26 27. *Mal.* 2. 11, 12. 2 *Cor.* 6. 14.

[h] *Levit.* 18. cap. 1 *Cor.* 5. 1. *Amos.* 2. 7.

[i] *Marc.* 6. 18. *Levit.* 18. 24, 25, 26, 27, 28.

[k] *Levit.* 20. 19, 20, 21.

[l] *Mat.* 1. 18, 19, 20.

[m] *Mat.* 5. 31, 32

[n] *Mat.* 19. 9. *Rom.* 7. 2, 3.

§ 6. Quamvis ea sit hominis corruptio ut proclivis sit ad excogitandum argumenta, indebitè illos quos Deus connubio junxit dissociandi; nihilominus tamen extra adulterium ac desertionem ità obstinatam, ut cui nullo remedio, nec ab Ecclesia nec à Magistratu civili subveniri possit, sufficiens causa nulla esse potest conjugii vinculum dissolvendi °. Atque hac quidem in re procedendi ordo publicus & regularis est observandus, nec personæ illæ, quarum jus agitur, sunt suo arbitrio judicióve in causa propria permittendæ P.

° Mat 19 8, 9. 1 Cor. 7. 15. Mat. 19. 6.

P Deut. 24. 1, 2, 3, 4.

Cap. XXV.

De Ecclesia.

§ 1. Catholica sive Universalis Ecclesia ea quæ est invisibilis constat è toto electorum numero, quotquot fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti, sub Christo ejusdem Capite; estque sponsa, cor-

pus, ac plenitudo ejus qui implet omnia in omnibus [a].

§ 2. Ecclesia visibilis, (quæ etiam sub Evangelio, Catholica est & universalis, non autem unius gentis finibus, ut pridem sub lege, circumscripta) ex iis omnibus constat, undecunque terrarum sint, qui veram religionem profitentur [b], unà cum eorundem liberis [c]; éstque Regnum Domini Jesu Christi [d], Domus & familia Dei [e], extra quam quidem ordinariè fieri nequit ut quivis salutem consequatur [f].

§ 3. Catholicæ huic Ecclesiæ visibili dedit Christus ministrorum ordinem, oracula, ac instituta Dei ad sanctos usque ad finem mundi in hac vita colligendos simul & perficiendos; in quem finem præsentiâ suâ, spiritúq; secundùm ipsius promissionem, eadem reddit efficacia [g].

§ 4. Ecclesia hæc Catholica extitit quandóque magis quandóque minùs visibilis [h]. Ecclesiæ autem particulares (quæ sunt illius membra) eo magis minúsve puræ sunt, quo majori

[a] Eph. 1.10,22, 23. Eph. 5.23,27, 32. Col. 1 18.
[b] 1 Cor. 1.2. 1 Cor. 12.12,13 Psal. 2.8. Apoc. 7.9. Rom. 15.9,10, 11,12.
[c] 1 Cor. 7.14. Act. 2.39. Ezech 16.20, 21. Rom. 11.16. Gen 3.15. Gen. 17.7.
[d] Mat. 13.47. Isa. 9.7.
[e] Eph. 2.19. Eph 3.15.
[f] Act 2.47.
[g] 1 Cor. 12.28. Eph. 4 11,12, 13. Mat. 28.19,20. Isa. 59.21.
[h] Rom. 11.3,4. Apoc. 12.6,14. Mat. 19.9. Rom. 7.2,3.

majori aut minori cum puritate in iis docetur excipiturque Evangelii doctrina, administrantur divina instituta, cultúsque publicus celebratur [i].

§ 5. Puriſſimæ omnium quæ in terris ſunt Eccleſiæ, cùm mixturæ tum etiam errori ſunt obnoxiæ [k]; eoúſque autem nonnullæ degenerârunt, ut ex Eccleſiis Chriſti factæ demum ſint ipſius Satanæ Synagogæ [l]; nihilominus tamen nunquam deerit in terris Eccleſia, quæ Deum colat ſecundùm ipſius voluntatem [m].

§ 6. Eccleſiæ caput extra unum Dominum Jeſum Chriſtum nullum eſt [n]; nec ullo ſenſu caput ejus eſſe poteſt Papa Romanus, qui eſt inſignis ille Antichriſtus, homo ille peccati, & perditionis filius; in Eccleſia ſemet efferens adversùs Chriſtum, & ſupra quicquid dicitur Deus [o].

i *Apoc.* 2, 3. cap. 1 *Cor.* 5. 6, 7.

k 1 *Cor.* 13. 12. *Apoc.* 2, 3. cap. *Mat.* 13 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 47.

l *Apoc.* 18. 2. *Rom.* 11. 18, 19, 20, 21, 22.

m *Mat.* 16, 18. *Pſal* 72. 17. *Pſal.* 102. 28. *Mat.* 28. 19, 20.

n *Col.* 1. 18, *Eph.* 1. 22.

o *Mat.* 23. 8, 9, 10. 2 *Theſſ.* 2. 3, 4, 8, 9. *Apoc.* 13. 6.

Cap. XXVI.

De Communione Sanctorum.

§ 1. Sancti omnes, qui capiti suo Jesu Christo per Spiritum ejus ac per fidem uniuntur, gratiarum ejus, perpessionum, mortis, resurrectionis ac gloriæ ejus habent communionem [a]; atque indè etiam amore conjuncti sibimet invicem mutuam donorum suorum gratiarúmque societatem quandam ineunt [b], ac ad ejusmodi officia præstanda publica & privata obligantur, quæ ad mutuum eorum bonum conducant, cùm quoad internum tum etiam quoad externum hominem [c].

[a] 1 *Joh.* 1. 3. *Eph.* 3. 16, 17, 18, 19. *Joh.* 1. 16. *Eph.* 2. 5, 6. *Phil.* 3. 10. *Rom.* 6. 5, 6. 2 *Tim.* 2. 12.

[b] *Eph.* 4. 15, 16. 1 *Cor.* 12. 7. 1 *Cor.* 3. 21, 22, 23. *Col.* 2. 19.

[c] 1 *Thes.* 5. 11, 14. *Rom.* 1. 11, 12, 14. 1 *Joh.* 3. 16, 17, 18. *Gal.* 6. 10.

§ 2. Qui sanctos sese profitentur, sanctam illi societatem & communionem inire tenentur & conservare, cùm in divino cultu, tum alia officia spiritualia præstando, quæ ad mutuam eorum ædificationem conferre possint [d]; Quin etiam porrò sublevando se mutuò in rebus externis, pro ratione cujusque vel facultatum vel indigentiæ.

[d] *Heb.* 10. 24, 25. *Act.* 2. 42. 46. *Isa.* 2. 3. 1 *Cor.* 11. 20.

Quæ

Quæ quidem communio, prout opportunitatem Deus obtulerit, est ad eos omnes, qui ubivis locorum Domini Jesu nomen invocant, extendenda [e],

§ 3. Hæc autem communio quâ sancti cum Christo potiuntur, eos substantiæ Deitatis ejus neutiquam reddit participes, nec ullo respectu æquales Christo; Quorum utrumvis affirmare impium est ac blasphemum [f]; neq; sanè communio illa, quæ iis secum mutuò quatenus sanctis intercedit, cujusquam ad bona & possessiones suas jus privatum vel tollit vel imminuit [g].

[e] *Act.* 2.44,45. 1 *Joh.*3.17. 2 *Cor.*8,9,capp. *Act.*11.29,30.

[f] *Col.*1.18,19. 1 *Cor.*8.6. *Isa.*42.8. 1 *Tim.*6.15,16 *Psal.*45.7.cum *Heb.*1.8,9.

[g] *Exod.*20.15. *Eph*,4 28. *Act.*5.4.

Cap. XXVII.

De Sacramentis.

§ 1. Sacramenta sunt fœderis gratiæ signa sacra & sigilla [a], immediatè à Deo instituta [b], ad Christum ejúsque beneficia repræsentandum, ad jus nostrum in illo confirmandum [c], prout etiam ad illos qui

[a] *Rom.*4.11. *Gen.*17.7,10.

[b] *Mat.*28.19. 1 *Cor.*11.23.

[c] 1 *Cor.*10.16. 1 *Cor.*11.25, 26. *Gal.*3.27.

Ecclesiam spectant a reliquis illis qui sunt è mundo, visibili discrimine separandum [d], utque ii solenniter devinciantur ad obedientiam & cultum Deo in Christo juxta verbum ejus exhibendum [e].

[d] Rom. 15 8. Exod. 12.48. Gen. 34.14.
[e] Rom. 6.3.4. 1 Cor. 10.16,21

§ 2. In Sacramento quolibet est inter signum & rem significatam relatio quædam spiritualis, sive Sacramentalis unio; unde fit ut alterius nomina & effectus alteri quandoque tribuantur [f].

[f] Gen. 17.10. Mat. 26.27,28. Tit. 3.5.

§ 3. Quæ in Sacramentis sive per ea ritè adhibita exhibetur gratia, per vim aliquam iis intrinsecam non confertur, neque ex intentione vel pietate administrantis pendet Sacramenti vis ac efficacia [g]; verùm ex operatione Spiritûs [h], ac verbo institutionis, quod complectitur cùm præceptum, unde celebrandi Sacramenti potestas fit, tum etiam promissionem de beneficiis dignè percipientibus exhibendis [i].

[g] Rom. 2.28,29. [h] 1 Pet. 3.21. [i] Mat. 3.11. 1 Cor. 12.13.

§ 4. Sacramenta duo tantùm sunt à Christo Domino nostro in Evangelio instituta, Baptismus scilicet, &

[i] Mat. 26.27, 28. Mat. 28.19,20.

cœna Domini, quorum neutrum debet nisi à ministro verbi legitimè ordinato dispensari [k].

§ 5. Sacramenta Veteris Testamenti si res spirituales per ea significatas exhibitasque respiciamus, quoad substantiam eadem fuere cum his sub Novo [l].

[k] Mat. 28 19. 1 Cor. 11. 10, 23. 1 Cor. 4. 1. Heb. 5. 4.

[l] 1 Cor 10 1, 2, 3, 4.

Cap. XXVIII.

De Baptismo.

§ 1. Baptismus est Sacramentum Novi Testamenti, à Jesu Christo institutum [a], non solùm propter solennem personæ baptizatæ in Ecclesiam visibilem admissionem [b], verùm etiam ut signum eidem sit, & sigillum cùm fœderis gratiæ [c], tum suæ in Christum insitionis [d], regenerationis [e], remissionis peccatorum [f], ac sui ipsius Deo per Christum dedicationis, ad ambulandum in vitæ novitate [g]. Quod quidem Sacramentum è Christi ipsius mandato est in Ecclesia ejus ad finem usq; mundi retinendum [h].

[a] Mat. 28. 19.

[b] 1 Cor. 12. 13.

[c] Rom. 4. 11. cum Col. 2. 11, 12.

[d] Gal. 3. 27.

[e] Rom. 6. 4.

[f] Tit. 3. 5.

[g] Marc. 1. 4.

[h] Rom. 6. 3 4.

[h] Mat. 28. 19, 20.

§ 2. Elementum externum in hoc Sacramento adhibendum est Aqua; quâ baptizari debet admittendus, à ministro Evangelii legitimè ad hoc vocato, in nomine Patris & filii & Spiritûs Sancti [i].

§ 3. Baptizandi in aquam immersio necessaria non est; verùm baptismus ritè administratur aquâ superfusâ vel etiam inspersâ baptizando [k].

§ 4. Non illi solùm qui fidem in Christum eique se obedientes fore actu quidem profitentur[l], verùm etiam infantes qui à Parente vel altero vel utroque fideli procreantur, sunt baptizandi [m].

§ 5. Quamvis grave peccatum sit institutum hoc despicatui habere vel negligere [n]; non tamen ei salus & gratia ità individuè annectuntur, ut absque illo nemo unquam regenerari aut salvari possit [o], aut quasi indubium omninò sit regenerari omnes qui baptizantur [p].

§ 6. Baptismi efficacia ei temporis momento quo administratur non astringitur[q]. Nihilominus tamen, usu

[i] *Mat.*3.11. *Joh.*1.33. *Mat.*28.19,20.
[k] *Heb.*9.10, 19,20,21,22. *Act.*2.41. *Act.*16.33. *Marc.*7.4.
[l] *Marc.*16.15, 16. *Act.*8.37,38.
[m] *Gen.*17.7,9. cum *Gal.*3.9, 14. & *Col.*2. 11,12. & *Act.*2.38,39. & *Rom.*4.11, 12.
[n] 1 *Cor.*7 14. *Mat.*28.19. *Marc.*10 13, 14.15.16. *Luc.*18.15.
[o] *Luc.*7.30. cum *Exod.* 4. 24,25,26.
[p] *Rom.*4.11. *Act.*10.2,4, 22.31.45.47.
[q] *Act.*8.13,23. *Joh.*3.5,8.

debito hujus instituti non offertur solùm promissa gratia, verùm etiam omnibus (tam infantibus quàm adultis) ad quos gratia illa è consilio Divinæ voluntatis pertinet, per Spiritum Sanctum in tempore suo constituto realiter confertur & exhibetur [r].

§ 1. Sacramentum Baptismi eidem personæ non est nisi semel administrandum [s].

[r] *Gal.* 3. 27. *Tit.* 3. 5. *Eph.* 5. 25, 26. *Act.* 2. 38. 41.

[s] *Tit.* 3. 5.

Cap. XXIX.

De Cœna Domini.

§ 1. Dominus noster Jesus eâdem quâ prodebatur nocte instituit corporis & sanguinis sui sacramentum, *Cœnam Domini* quam dicimus, in Ecclesia sua ad finem usq; mundi celebrandum, in perpetuam memoriam sacrificii sui ipsius in morte oblati, & ad beneficia istius omnia verè fidelibus obsignandum; in eorum item alimentum ac incrementum in Christo spirituale; quóq; ad officia cuncta præstanda, priùs

quidem illi debita, arctiori adhuc nodo tenerentur; ut vinculum denique ac pignus foret communionis illius quæ iis cum Christo & secum ipsis mutuò, tanquam corporis ipsius mystici membris, intercedit [a].

[a] 1 Cor. 11. 23, 24, 25, 26. 1 Cor. 10. 16, 17, 21. 1 Cor. 12. 13.

§ 2. In hoc Sacramento non Patri suo offertur Christus, sed neque inibi fit reale aliquod sacrificium ad peccatorum remissionem vivis aut mortuis procurandam [b]; verùm unicæ istius oblationis, quâ Christus semet ipsum ipse in cruce, & quidem omnino semel obtulit, commemoratio solùm; unà cum spirituali propterea laudis omnimodæ Deo redditæ oblatione [c]. Unde Pontificiorum istud sacrificium Missæ (utì loqui amant) planè detestandum sit oportet, utpote maximè injurium uni illi unicóque Christi sacrificio, quod quidem unica est pro peccatis electorum universis propitiatio [d].

[b] Heb. 9. 22, 25, 26, 28.

[c] 1 Cor. 11. 24, 25, 26. Mat. 26. 26, 27.

[d] Heb. 7. 23, 24, 27. Heb. 10. 11, 12, 14, 18.

§ 3. In hoc suo instituto præcepit Dominus Jesus Ministris suis, verbum institutionis populo declarare, orare, ac elementis pani scilicet ac vi-

1. 2. 3.

no benedicere, eáque hac ratione à communi ad sacrum usum separare, quinetiam panem accipere & frangere; poculum item in manus accipere; atque (communicantibus unà ipsis) utrumque communicantibus exhibere[c], nemini autem à congregatione tunc absenti[f].

§ 4. Missæ privatæ, sive perceptio hujusce Sacramenti à solo vel Sacerdote vel alio quovis[g]; prout etiam poculi à populo detensio[h], elementorum adoratio, quóque adorentur elevatio aut circumgestatio, ut & præ textu religiosi usûs cujuscunque asservatio, sunt quidem omnia tum hujusce Sacramenti naturæ tum Christi institutioni planè contraria[i].

§ 5. In hoc Sacramento externa elementa ad usus à Christo institutos ritè separata, ità ad eum crucifixum referuntur, ut rerum quas repræsentāt nominibus (corporis nempe ac sanguinis Christi) verè quidem, at Sacramentaliter tantùm, sint nuncupata[k], manent siquidem adhuc quoad substantiam & naturam verè solúmque

[c] Mat. 26. 26, 27, 28. & Marc. 14. 22, 23, 24. & Luc. 22. 19, 20. cum 1 Cor. 11. 23, 24, 25, 26.
[f] Act. 20. 7. 1 Cor. 11. 20.
[g] 1 Cor. 10. 6.
[h] Marc. 14. 23.
[i] 1 Cor. 11. 25, 26, 27, 28, 29. Mat. 15. 9.
[k] Mat. 26. 26, 27, 28.

panis ac vinum nihilo minùs quàm antea fuerant [l].

[l] 1 Cor. 11. 26, 27, 28. Mat. 26. 29.

§ 6. Doctrina illa quæ substantiæ panis ac vini in substantiam corporis & sanguinis Christi conversionem (transubstantiatio vulgo dicitur) sive illam per Sacerdotis consecrationem, sive quomodocunque demum fieri statuit, non scripturæ solùm, verùm etiam communi omnium sensui ac rationi adversatur, sacramenti naturam evertit, superstitionis multifariæ causa extitit atque etiamnum existit, imò verò & crassissimæ idololatriæ [m].

[m] Act. 3. 21. cum 1 Cor. 11. 24, 25, 26. Luc. 24. 6. 39.

§ 7. Dignè communicantes, Elementa in hoc sacramento visibilia dum participant [n], unà cum iis internè Christum crucifixum & beneficia mortis ejus universa reverâ & realiter, (modo, non carnali quidem aut corporeo, sed spirituali) per fidem recipiunt eisque vescuntur. Corpus siquidem & sanguis Christi non corporeo aut carnali modo in, cum, vel sub pane ac vino; realiter tamen, at spiritualiter credentium fidei in hoc instituto, non minùs quàm externis sensibus

[n] 1 Cor. 11. 28.

elementa ipsa, sunt præsentia [o]. [o] 1 Cor.10.16.

§ 8. Homines improbi & ignari externa licèt in hoc sacramento percipere possint elementa, rem tamen per ea significatam non recipiunt; verùm indignè illuc accedendo, rei fiunt corporis ac sanguinis Dominici ad sui ipsorum condemnationem. Quapropter homines impii & ignari prout communioni cum Deo potiundæ nullatenus sunt idonei, ità prorsus indigni sunt qui accedant ad mensam Domini; neque sinè gravi in Christum peccato, possunt (quamdiu tales esse non destiterint) Sacra hæc mysteria participare [p]; vel ad ea participandum admitti [q].

[p] 1 Cor.11.27, 28,29. 2 Cor.6.14,15 16. [q] 1 Cor.5.6,7, 13. 2 Thes.3.6,14, 15. Mat.7.6.

Cap. XXX.

De Censuris Ecclesiasticis.

§ 1. Dominus Jesus quatenus Rex & caput Ecclesiæ suæ constituit in ea regimen, quod in officiariorum Ecclesiasticorum manu foret, distinctum à civili Magistratu [a].

[a] Isa.9.6,7. 1 Tim.5.17. 1 Thes.5.12. Act.20,17,28. Heb.13.7,17, 24. 1 Cor.12.28, Mat.28.18,19, 20.

§ 2. Offi-

§ 2. Officiariis hisce claves regni cœlorum sunt Commissæ, quarum virtute obtinent potestatem peccata vel retinendi vel remittendi pro varia peccantium conditione; impœnitentibus quidem regnum illud tam per verbum quàm per censuras occludendi, peccatoribus verò pœnitentibus tam evangelii ministerio quàm absolutione à censuris idem aperiendi, prout occasio postulaverit [b].

[b] *Mat.*16.19. *Mat.*18.17,18. *Joh.*20.21,22, 23. 2 *Cor.*2.6,7,8.

§ 3. Omnino necessariæ sunt censuræ Ecclesiasticæ, lucrandis fratribus delinquentibus eísque in viam reducendis, reliquis autem à similibus delictis deterrendis, fermento illi malo, nè totam massam inficiat, expurgando; ad honorem Christi & Sanctam Evangelii professionem vindicandum, ut prævertatur denique ira Dei, quæ meritò in Ecclesiam accendi posset, si ipsius fœdus, hujúsque sigilla ab insigniter ac pertinaciter delinquentibus impunè profanari pateretur [c].

[c] 1 *Cor.* 5. cap. 1 *Tim.*5.20. *Mat.*7.6. 1 *Tim.* 1.20. 1 *Cor.*11.27, ad finem, cum *Judæ* v.23.

§ 4. Quò meliùs autem hosce fines consequantur, procedere debent Ecclesiæ officiarii, admonendo, à Sacramento

cramento cœnæ Dominicæ ad tempus aliquod suspendendo, excommunicando denique ab Ecclesia, pro ratione criminis, atque personæ delinquentis merito [d].

[d] 1 *Thes.*5.12. 2 *Thes.*3.6,14, 15. 1 *Cor.*5.4, 5,13. *Mat.*18.17. *Tit.*3.10.

Cap. XXXI.

De Synodis & Conciliis.

§ 1. Quò meliùs gubernari, ac ulteriùs ædificari possit Ecclesia, conventus ejusmodi fieri debent, quales vulgò Synodi & Concilia nuncupantur [a].

[a] *Act.*15.2,4,6

§ 2. Quemadmodum licitum est Magistratibus Synodum Ministrorum aliorúmque qui sunt idonei convocare, quibuscum de religionis rebus deliberent ac consultent [b]: Ità si Magistratus fuerint Ecclesiæ hostes aperti, licebit Christi ministris à seipsis, virtute officii, eísve cum aliis idoneis, acceptâ priùs ab Ecclesiis suis delegatione, in istiusmodi conventibus congregari [c].

[b] *Isa.*49.23. 1 *Tim.*2.1,2. 2 *Chron.*29. 8,9,10.11. 2 *Chron.*29.30 capp. *Mat.*2.4,5. *Prov.*11 14.

[c] *Act.*15.2, 4,22,23,25.

§ 3. Synodorum & Conciliorum est

est controversias fidei & conscientiæ casus, ministerialiter quidem, determinare; regulas ac præscripta quò meliùs publicus Dei cultus ejusque Ecclesiæ regimen ordinentur constituere; Querelas de mala administratione delatas admittere, déque iis authoritativè decernere. Quæ quidem decreta & decisiones, modò verbo Dei consenserint, cum reverentia sunt ac summissione excipienda; Non quidem solùm quòd verbo Dei sint consentanea, verùm etiam gratiâ potestatis ea constituentis, ut quæ sit ordinatio Dei ad id in verbo suo designata[d].

[d] *Act.* 15. 15. 19, 24, 27, 28, 29, 30, 31. *Act.* 16. 4. *Mat.* 18. 17, 18 19, 20.

§ 4. Synodi omnes sive concilia post Apostolorum tempora, seu generales sive particulares, errori sunt obnoxiæ, quin neq; pauçæ erraverunt. Proindéque fidei aut praxeos norma constituendæ non sunt, verùm in utriusque auxilii loco adhibendæ[e].

[e] *Eph.* 2. 20. *Act.* 17. 11. 1 *Cor.* 2. 5. 2 *Cor.* 1. 24.

§ 5. Synodi & Concilia id solùm quod Ecclesiam spectat tractare debent & concludere; neque civilibus negotiis, quæ rem publicam spectant

in

ingerere se debent, nisi humiliter supplicando in casibus, si qui acciderint, extraordinariis; aut consulendo, quoties id ab eis postulat Magistratus civilis, nempe quò conscientiæ illius satisfiat [f].

[f] *Luc.* 12. 13, 14. *Joh.* 18. 36.

Cap. XXXII.

De statu hominum post mortem, déque resurrectione mortuorum.

§ 1. HOminum corpora post mortem ad pulverem rediguntur, & corruptionem vident [a]; At animæ illorum (quæ quidem nec moriuntur nec obdormiunt) ut quæ subsistentiam habent immortalem, ad Deum continuò earum datorem revertuntur [b]. Animæ quidem Justorum jam tum perfectè sanctificatæ, cœlis supremis accipiuntur, ubi Dei faciem in lumine ac gloria intuentur, corporum suorum plenam redemtionem expectantes [c]: Animæ verò improborum conjiciuntur in Gehennam, ubi

[a] *Gen.* 3. 19. *Act.* 13. 36.

[b] *Luc.* 23. 43. *Eccles.* 12. 7.

[c] *Heb.* 12. 23. 2 *Cor.* 5. 1, 6, 8. *Phil.* 1. 23. cum *Act.* 3. 21. & *Eph.* 4. 10.

ubi inter diros cruciatus in tenebris exterioribus conclusæ manent, ad judicium magni illius diei asservatæ[d]. Locum autem animabus à corpore solutis extra hosce duos Scriptura Sacra non agnoscit ullum.

[d] *Luc.16.23, 24. Act.1.25. Judæ v.6,7. 1 Pet.3.19.*

§ 2. Novissimo illo die, qui comperientur in vivis non morientur quidem sed mutabuntur[e]; qui mortui fuerint resuscitabuntur omnes, ipsissimis iis corporibus quibus viventes aliquando fungebantur, ac non aliis, utut qualitate differentibus; quæ denuò animabus quæque suis æterno conjugio unientur[f].

[e] *1 Thes.4.17. 1 Cor.15.51,52*

[f] *Job.19.26,27. 1 Cor.15.42,43 44.*

§ 3. Injustorum corpora ad dedecus per potentiam Christi suscitabuntur; justorum autem corpora per spiritum ejus ad honorem, fientque hæc conformia corpori ipsius glorioso[g].

[g] *Act.24.15. Joh.5.28,29. 1 Cor.15 43. Phil.3.21.*

Cap. XXXIII.

De ultimo Judicio.

§ 1. Diem Deus designavit quo mundum in justitia judica-

bit

bit per Jesum Christum [a], cui à Patre data est omnis potestas & judicium [b]. Quo quidem die non solùm judicabuntur Angeli apostatici [c], verùm etiam omnes homines, quotquot uspiam in orbe terrarum aliquando vixerint, coram Christi tribunali comparebunt, ut cogitationum, dictorum, factorúmque suorum rationem reddant, recipiántque simul juxta id quod in corpore quisque fecerit, seu bonum fuerit sive malum [d].

[a] Act. 17. 31.
[b] Joh. 5. 22. 27.
[c] 1 Cor. 6. 3. Judæ v. 6. 2 Pet. 2. 4.
[d] 2 Cor. 5. 10. Eccles. 12. 14. Rom. 2. 16. Rom. 14. 10, 12. Mat. 12. 36, 37.

§ 2. Eo autem consilio Diem hunc præstituit Deus, quò nempe misericordiæ suæ constaret gloria ex æterna salute electorum, justitiæ autem è damnatione reproborum, qui improbi sunt & contumaces. Tunc enim justi introibunt in vitam æternam, recipiéntq; plenitudinem illam gaudii ac refrigerii, quæ à præsentia Domini ventura sunt: Impii autem, qui Deum ignorant, quique Evangelio Jesu Christi non morem gerunt, in æternos cruciatus detrudentur, æternáq; perditione punientur à præsentia Domini & à potentiæ ipsius gloria profligati [e].

[e] Mat. 25. 31 ad finem. Rom. 2. 5, 6. Rom. 9. 22, 23. Mat. 25. 21. Act. 3. 19. 2 Thes. 1. 7, 8, 9, 10.

§ 3. Quemadmodum Christus nobis, futurum esse aliquando diem judicii, esse velit persuasissimum; tum quò omnes à peccato absterreantur, tum ob majus piorum solatium in rebus adversis[f]: ità sanè diem ipsum vult ab hominibus ignorari, quò securitatem omnem carnalem excutiant, & nunquam non sint vigilantes (quum quâ horâ venturus sit Dominus ignorant) utque semper sint parati ad dicendum Veni Domine Jesu, etiam citò veni[g]. *Amen.*

[f] 2 *Pet.* 3 11,14. 2 *Cor.* 5.10,11. 2 *Thes.* 1.5,6,7 *Luc.* 21.27,28. *Rom.* 8.23,24, 25.

[g] *Mat.* 24.36, 42,43,44. *Marc.* 13,35, 36,37. *Luc.* 12.35,36. *Apoc.* 22.20.

Cate-

Catechiſmus major.

QUÆSTIO,

1. *QUinam eſt hominis finis ſummus ac præcipuus?*

R. Finis hominis ſummus ac præcipuus eſt Deum glorificare [a], eodémque perfectè frui, in æternum [b].

[a] *Rom.* 11.36. 1 *Cor.*10.31.
[b] *Pſal.*73.24. ad finem. *Joh.* 17.21,22, 23.

2. Q. *Unde conſtat eſſe Deum?*

R. Ipſiſſimum in homine naturæ lumen, operáque Dei eſſe Deum luculenter manifeſtant [c]: ſolum autem ipſius verbum Spiritúsque eum hominibus revelant ſufficienter ac efficaciter ad ſalutem [d].

[c] *Rom.*1.19,20 *Pſal.*19.1,2,3. *Act.*17.28.
[d] 1 *Cor.*2.9,10. 2 *Tim.*3.15, 16,17. *Iſa.*59.21.

3. Q. *Quid eſt verbum Dei?*

R. Scripturæ Sacræ veteris ac Novi Teſtamenti ſunt verbum Dei [e], unica illa fidei ac obedientiæ regula [f].

[e] 2 *Tim.*3.16. 2 *Pet.*1.19,20 21.
[f] *Eph.*2.20. *Apoc.*22.18,19. *Iſa.*8.20. *Luc.* 16.29,31. *Gal.*1.8,9. 2 *Tim.*3.15,16 17.

4. Q. *Quibus modis mediisque conſtat Scripturas eſſe verbum Dei?*

R. Scripturæ ſe oſtendunt eſſe ver-

bum Dei, majestate suâ [g] & puritate [h], partium omnium consensu [i], totiusq; scopo, ut Deo nempe omnis gloria tribuatur [k]; lumine suo & vi mirabili cùm convincendi tum convertendi peccatores, fideles autem consolandi ac ædificandi ad salutem [l]: eas autem esse ipsissimum Dei verbum, solus Dei Spiritus in Scripturis & cum Scripturis testimonium præbens in corde [m] hominis plenè illi potest persuadere [m].

[g] *Hos.* 8.12. [h] 1 *Cor.* 2 6,7,13 *Psal.* 119.18, 129. [i] *Psal.* 12.6. *Psal.* 119 140. [k] *Act.* 10.43. *Act.* 26.22. [l] *Rom.* 3.19,27 *Act.* 18.28. *Heb.* 4.12. *Jac.* 1 18. *Psal.* 19.7,8,9. *Rom.* 15.4. *Act.* 20.32. [m] *Joh.* 16.13,14 1 *Joh.* 2.20.27. *Joh.* 20.31.

5. Q. *Quid est quod præcipuè docent Scripturæ?*

R. Duo imprimis sunt quæ Scripturæ docent, quid homo de Deo credere debeat, quídque officii ab homine Deus exigat [n].

[n] 2 *Tim.* 1.13.

6. Q. *Quid autem de Deo nobis è Scripturis innotescit?*

R. Innotescunt nobis è Scripturis quid sit Deus [o], Personæ in Deitate [p], decreta ejus [q], eorúmque executio [r].

[o] *Heb.* 11.6. [p] 1 *Joh.* 5.7. [q] *Act* 15.14, 15,18. [r] *Act.* 4 27.28.

7. Q. *Quid est Deus?*

R. Deus est spiritus [s], in seipso & à seipso essentia [t], gloriâ [u], beatitudine [*], ac perfectione [x] infinitus; ad omnia sufficiens [y],

[s] *Joh.* 4.24. [t] *Exod.* 3.14. *Job.* 11.7,8,9. [u] *Act.* 7 2. [*] 1 *Tim.* 6.15. [x] *Mat.* 5.48,

ſufficiens [y], æternus [z], immutabilis [a], incomprehenſibilis [b], ubique præſens [c], omnipotens [d], omniſcius [e], ſapientiſſimus [f], ſanctiſſimus [g], juſtiſſimus [h], ſummè miſericors, ac benignus, ſummè longanimis, abundánſq; bonitate ac veritate [i].

[y] *Gen.* 17. 1. [z] *Pſal.* 90. 2. [a] *Mal.* 3. 6. *Jac.* 1. 17. [b] 1 *Reg.* 8. 27. [c] *Pſal.* 139. 1. ad 13. [d] *Rev.* 4. 8. [e] *Heb* 4. 13. *Pſal.* 147. 5. [i] *Exod.* 34. 6. [f] *Rom.* 16. 27. [g] *Iſa.* 6. 3. *Apoc.* 15. 4. [h] *Deut.* 32, 4.

8. Q. *An ſunt plures uno Deo?*

R. Unicus eſt (non plures) vivens nempe verúſque Deus [k].

[k] *Deut.* 6. 4. 1 *Cor.* 8. 4, 6. *Jer.* 10. 10.

9. Q. *Quot ſunt Perſonæ in Deitate?*

R. Tres in Deitate ſunt perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, ſúntque hi tres unus verus æternus Deus, iidem ſubſtantiâ, potentiâ & gloriâ coæquales, proprietatibus licèt ſuis perſonalibus inter ſe diſtincti [l].

[l] 1 *Joh.* 5. 7. *Mat.* 3. 16, 17. *Mat.* 28. 19. 2 *Cor.* 13. 14. *Joh.* 10. 30.

10. Q. *Quænam ſunt Trium perſonarum in Deitate proprietates perſonales?*

R. Patri proprium eſt Filium gignere [m], Filio proprium à Patre gigni [n], Spiritui autem ſancto procedere à Patre Filióque, ab omni retrò æternitate [o].

[m] *Heb.* 1. 5 6. 8. [n] *Joh.* 1. 14. 18. [o] *Joh.* 15. 26. *Gal.* 4 6.

Q. *Unde constat Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patríque coæquales?*

R. Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patríque coæquales demonstrant Scripturæ sacræ, nomina [p], attributa [q], opera [r], cultúmque ejusmodi eis tribuendo, quæ soli Deo propria sunt & peculiaria [s].

[p] *Isa.* 6.3,5,8. cum *Joh.* 12, 41. & *Act.* 28. 25.
[q] *Joh.* 5.20. *Act.* 5.3,4. *Joh.* 1.1. *Isa.* 9.6.
[r] *Joh.* 2.24,25. 1 *Cor.* 2.10,11. 2 *Cor.* 13.14.
[s] *Col.* 1.16. *Gen.* 1.2. *Mat.* 28.19

Q. *Quid sunt decreta Dei?*

R. Decreta Dei sunt consilii voluntatis ejus actus liberi, sancti, sapientes [t], quibus ab omni æterno quæcunque tempore eveniunt ad suam ipsius gloriam immutabiliter præordinavit [u], imprimis verò quæ Angelos spectant hominésque.

[t] *Eph.* 1.11. *Rom.* 11.33. *Rom.* 9.14,15, 18.
[u] *Eph.* 1.4,11. *Rom.* 9.22,23. *Psal.* 33.11.

Q. *Quid autem de Angelis hominibúsque præcipuè decrevit Deus?*

R. Deus decreto æterno ac immutabili ex mero amore, in laudem glorioſæ suæ gratiæ ſtato tempore manifeſtandæ, nonnullos Angelorum elegit ad gloriam *, utì & hominum aliquos elegit in Chriſto ad vitam æ-

* 1 *Tim.* 5.21.

ternam.

ternam, simul & ad media quibus eam consequantur [x]: idem pro suprema sua potestate, ac secundùm inscrutabile voluntatis suæ consilium (quo favorem exhibet abstinétve pro suo ipsius beneplacito) reliquos præteriit, ac ad ignominiam & iram pro peccatis eorum infligendam præordinavit, in laudem gloriæ justitiæ suæ [y].

[x] *Eph.*1.4,5,6. 2 *Thes.*2.13,14

[y] *Rom.*9.17,18 21,22. *Mat.*11.25,26. 2*Tim.*2.20. *Judæ.*v.4. 1 *Pet.*2.8.

Q. *Quomodo decreta sua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta sua creationis operibus ac providentiæ; secundùm præscientiam ipsius infallibilem, voluntatísque suæ consilium liberum ac immutabile [z].

[z] *Eph.*1.11.

Q. *Quid est Creationis opus?*

R. Opus Creationis illud est, quo Deus in principio per verbum potentiæ suæ, mundum hunc & quæ in eo continentur universa sex dierum spatio ex nihilo condidit propter semetipsum, atque omnia quidem valdè bona [a].

[a] *Gen.*1.cap. *Heb.*11.3. *Prov.*16.4.

Q. *Quales creavit Deus Angelos?*

R. Angelos [b] omnes Deus creavit spiritus [c], immortales [d], sanctos [e], sci-

[b] *Col.*1.6. [c] *Psal.*104.4. [d] *Mat.*22.30. [e] *Mat.*25.31.

entiâ præſtantes [f], potentiâ valentes [g], ad ipſius mandata exequendum, noménque celebrandum [h], non tamen immutabiles [i].

Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Poſtquam Deus condiderat omnes alias creaturas, hominem creavit, marem quidem fæminamque [k]; viri corpus è terræ pulvere [l], fæminæ autem è coſta viri fabricavit [m]; imbuítq; animabus viventibus, rationalibus, ac immortalibus [n]; ad ſuam ipſius imaginem creavit eos [o], in cognitione [p], juſtitiâ & ſanctitate [q]; habentes divinam legem in cordibus ſuis inſcriptam [r], eandémque implendi vires [s], dominium etiam habentes in creaturas [t], poſſibilitatis tamen iſthoc ſtatu excidendi haud immunes [u].

Q. *Quænam ſunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Opera divinæ providentiæ ſunt Dei ſanctiſſima *, ſapientiſſima [x], ac potentiſſima creaturarum ſuarum omnium conſervatio [y] ac gubernatio [z], earúmq; ut & actionum ab iis profluentium [a] ad ſuam ipſius gloriam ordinatio [b].

Q. *Qualis*

f 2 Sam. 14. 17. Mat. 24. 36.
g 2 Theſ. 1. 7.
h Pſ. 103. 20, 21
i 2 Pet. 2. 4.
k Gen. 1. 27.
l Gen. 2. 7.
m Gen. 2. 22.
n Gen. 2. 7. cum Job. 35. 11 & Eccleſ. 12. 7. & Mat. 10. 28. & Luc. 23 43.
o Gen. 1. 27.
p Col. 3. 10.
q Eph. 4. 24.
r Rom. 2. 14, 15.
s Eccleſ. 7. 29.
t Gen. 1. 28.
u Gen. 3. 6. Eccleſ. 7. 29.
* Pſ. 14. 5, 17.
x Pſal. 104 84. Iſa. 28. 29.
y Heb. 1. 3.
z Pſal. 103. 19.
a Mat. 10. 29, 30, 31. Gen 45. 7.
b Rom. 11. 36. Iſa. 63. 14.

Q. *Qualis est Dei erga Angelos providentia?*

R. Nonnullis angelorum providentiâ suâ permisit Deus præfracto animo semet, ac nunquam indè recuperandos, in peccatum & damnationem præcipitare [c]; hoc tamen reliquáque eorum peccata omnia terminis suis circumscribens dirigénsque ad suam ipsius gloriam [d]: reliquos autem in sanctitate ac beatitudine stabilivit [e]: utríque verò pro arbitrio suo utitur [f] potentiam, misericordiam, ac justitiam suam administrando [g].

[c] *Jude* v. 6. 2 *Pet.* 2. 4. *Heb.* 2. 16. *Joh.* 8. 44.
[d] *Joh.* 1. 12. *Mat.* 8. 31.
[e] 1 *Tim.* 5. 21. *Marc.* 8. 38.
[f] *Heb.* 12. 22. *Psal.* 104. 4.
[g] 2 *Reg.* 19. 35. *Heb.* 1. 14.

Q. *Qualis erat providentia Dei circa hominem in statu creationis?*

R. Providentia Dei circa hominem in statu creationis hujusmodi fuit; eum in paradiso collocavit, eámque illi colendam dedit, illi fructibus terræ vescendi fecit potestatem [h], creaturas omnes illius imperio ac dominio subjugavit [i], conjugium instituit quod ei foret in subsidium [k]; ad communionem sui ipsius eum admisit [l], Sabbatum instituit [m], fœdus cum eo sancivit, vitæ quidem, sub conditione obe-

[h] *Gen.* 28, 15, 16.
[i] *Gen.* 1. 28.
[k] *Gen.* 2. 18.
[l] *Gen.* 1. 26, 27, 28, 29. *Gen.* 3. 8.
[m] *Gen.* 2. 3.

bedientiæ

dientiæ perſonalis, perfectæ ac perpetuæ[n]; cujus arbor vitæ pignus erat[o], eſu arboris ſcientiæ boni malíque ſub pœna mortis eidem interdixit[p].

[n] Gal. 3. 12. Rom. 10. 5.
[o] Gen. 2. 9.
[p] Gen. 2. 17.

Q. *Perſtitítne homo in eo quo Deus illum primitùs creavit ſtatu?*

R. Primi noſtri parentes, libertati voluntatis ſuæ permiſſi, Satanæ tentatione inducti, mandatum Dei tranſgreſſi ſunt è fructu vetito comedendo, eóque facto, ſtatu innocentiæ, in quo creati fuerant, exciderunt[q].

[q] Gen. 3. 6, 7, 8, 13. Eccleſ. 7. 29. 2 Cor. 11. 3.

Q. *Totúmne genus humanum lapſum eſt in prima illa tranſgreſſione?*

R. Quandoquidem fœdus cum Adamo tanquam perſonâ publicâ, tum ſuo tum poſterorum ſuorum nomine ictum erat, exinde factum eſt ut humanum genus univerſum ab illo generatione ordinariâ procreatum[r] in ipſo peccârit, & unà cum ipſo ceciderit in primâ illâ tranſgreſſione[s].

[r] Act. 17. 26.
[s] Gen. 2. 16, 17. cum Rom. 5. 12, ad 20. & 1 Cor. 15. 21, 22.

Q. *In qualem ſtatum præcipitavit lapſus hic humanum genus?*

R. Lapſus hic humanum genus in ſtatum peccati ac miſeriæ præcipitavit[t].

[t] Rom. 5. 12. Rom. 3. 23.

Q. *Quid*

Q. *Quid est peccatum?*

R. Peccatum est defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, vel transgressio cujusvis Divinæ legis, quæ data est in regulam creaturæ rationali[u].

[u] 1 *Joh* 3.4. *Gal.*3.10,12.

Q. *In quo consistit status illius, in quem lapsus est homo, peccaminositas?*

R. Status illius, in quem lapsus est homo, peccaminositas consistit in reatu primi peccati quod admisit Adamus *, in carentia illius justitiæ in qua idem est creatus, ut etiam in corruptione naturæ suæ, unde inhabilis prorsus, ac impotens factus est ad bonum omne spirituale; eique planè oppositus, ad malum autem omne proclivis penitus & quidem perpetuo[x]; quod *peccatum originale* vulgo dicitur; indéque proveniunt peccata omnia actualia[y].

* *Rom.*5.12, 19.

[x] *Rom.*3.10. ad 20. *Eph.*2.1,2,3. *Rom.*5,6. *Rom.*8 7,8. *Gen.*6.5.

[y] *Jac.*1.14,15. *Mat.*15.19.

Q. *Quo modo peccatum hoc originale à primis parentibus ad eorum posteros derivatur?*

R. Peccatum originale à primis parentibus ad eorum posteros derivatur per generationem naturalem; adeo ut omnes

omnes in peccato concepti natiq; ſint, quotquot ab iis eâ ratione procreantur [z].

Q. *Quam autem miſeriam intulit lapſus humano generi?*

R. Lapſus intulit humano generi non ſolùm communionis cum Deo jacturam [a], verùm etiam iram ejus & maledictionem; adeo ut naturâ ſimus iræ filii [b], Satanæ mancipia [c], & ſuppliciis quibuſcunque meritiſſimè obnoxii, tam in hoc ſeculo quàm futuro [d].

Q. *Quænam ſunt peccati in præſenti ſeculo ſupplicia?*

R. Supplicia peccati in præſenti ſeculo ſunt, cùm interna, animi nempe cæcitas [e], ſenſus reprobus [f], illuſiones fortes [g], durities cordis [h], conſcientiæ horror [i], & affectus viles [k]: tum etiam externa, cujuſmodi ſunt, creaturarum noſtri causâ maledictio Divina [l], omniáq; quotquot nobis adveniunt, mala, ſive corporibus, ſive nominibus, fortunis, amicis, aut negotiis demum noſtris adverſentur [m], unà cum ipſa morte [n].

[z] *Pſal.51.5. Job.14.4. Joh.15.14. Joh.3.6.*

[a] *Gen.3.8,10, 24.*
[b] *Eph.2.2,3.*
[c] *2 Tim.2.26.*
[d] *Gen.2.17. Lam.3.39. Rom.6.23. Mat 25.41,46. Judæ v.7.*

[e] *Eph.4.18.*
[f] *Rom.1.28.*
[g] *2 Theſ.2. 11.*
[h] *Rom.2.5.*
[i] *Iſa.33.4. Gen.4.13. Mat.27.4.*
[k] *Rom.1.26.*
[l] *Gen.3.17.*

[m] *Deut.28.15. ad finem.*
[n] *Rom.6.21.23*

Q. *Quænam*

Q. *Quænam ſunt peccati ſupplicia in futuro ſeculo?*

R. Supplicia peccati in ſeculo futuro ſunt, à jucundiſſima Dei præſentia ſeparatio ſempiterna; continui, æterni & exquiſitiſsimi animæ corporiſq; in igne gehennæ cruciatus[o].

[o] 2 *Theſ.* 1. 9. *Marc.* 9. 44, 46, 48. *Luc.* 16. 24.

Q. *An humanum genus univerſum perire ſinit Deus in ſtatu peccati ac miſeriæ?*

R. Deus univerſum genus humanum non derelinquit in ſtatu peccati, ac miſeriæ periturum[p], in quem ſcilicet inciderant primum fœdus violando (*fœdus operum*[q] vulgo dictum) verùm præ mero amore ſuo ac miſericordia electos ſuos indè eripit, ac in ſtatum ſalutis eos transfert virtute novi fœderis, quod vulgo dicitur *fœdus gratiæ*[r].

[p] 1 *Theſ.* 5. 9.

[q] *Gal.* 3. 10, 12.

[r] *Tit.* 3. 4, 5, 6, 7 *Gal.* 3. 21. *Rom.* 3. 20, 21, 22.

Q. *Quotum initum eſt fœdus gratiæ?*

R. Fœdus gratiæ initum eſt cum Chriſto, Adamo ſecundo, atque in eo cum electis omnibus tanquam ipſius ſemine[s].

[s] *Gal.* 3. 16. *Rom.* 5. 15, ad finem. *Iſa.* 53. 10, 11.

Q. *Quomodo in ſecundo fœdere manifeſtatur gratia Dei?*

R. Gratia

R. Gratia Dei in secundo fœdere manifestatur, in quantum peccatoribus gratuitò parat offértque mediatorem[c] ac per eum vitam & salutem[n]; Atque quò in illo jus obtineant fidem requirens conditionem *, electis omnibus Spiritum suum sanctum promittit ac largitur[x], qui fidem in iis illam[y] unà cum gratiis aliis salutaribus universis[z] operetur, eósque sanctæ omni obedientiæ pares reddat ac idoneos[a]; ut quæ sit genuinæ ipsorum veræq; fidei[b], & gratitudinis erga Deum[c] argumentum, viáque illis præscripta, quâ Deus voluit ad salutem perveniri[d].

[c] Gen. 3. 15. Isa. 42. 6. Joh. 6. 27.
[n] 1 Joh. 5. 11, 12.
* Joh. 3. 16. Joh. 1. 12.
[x] Prov. 1. 23.
[y] 2 Cor. 4. 13.
[z] Gal. 5. 22, 23.
[a] Ezech. 36. 27.
[b] Jac. 2. 18, 22.
[c] 2 Cor. 5. 14, 15.
[d] Eph. 2. 10.

Q. *Fœdus gratiæ an uno semper fuerit eodémque modo administratum?*

R. Fœdus gratiæ non uno semper fuit eodémque modo administratum, verùm administratio ejus sub Veteri Testamento ac sub Novo est alia atq; alia[e].

[e] 2 Cor. 3. 6, 7, 8, 9.

Q. *Quomodo administratum est fœdus gratiæ sub Veteri Testamento?*

R. Sub Veteri Testamento fœdus gratiæ est administratum promissionibus[f], Prophetiis[g], & Sacrificiis[h], circumcisione

cumcisione [i], paschate [k], aliisq; typis ac institutis; quæ omnia Christum tunc futurum præsignificabant, ac pro ratione illorum temporum sufficiebant electis in fide in promissum Messiam ædificandis [l], per quem illi plenam peccati remissionem ac salutem æternam tunc temporis sunt consecuti [m].

[i] *Rom.*4.11.
[k] 1 *Cor.*5.7.
[l] *Heb.*8,9,10. capp. *Heb.*11.13.
[m] *Gal.*3.7,8, 9,14.

Q. *Quomodo administratur fœdus gratiæ sub Novo T.?*

R. Sub Novo Test. exhibito jam Christo (qui est substantia) idem illud gratiæ fœdus administrabatur, & usq; debet administrari prædicatione verbi [n], ut & administratione sacramentorum, Baptismi [o] nempe, & cœnæ Dominicæ [p], in quibus gratia salúsq; cunctis gentibus, plenius, evidentius, ac efficaciùs exhibetur [q].

[n] *Marc.*16.15.
[o] *Mat.*28.19, 20.
[p] 1 *Cor.*11.23, 24,25.
[q] 2 *Cor.*3.6. ad finem. *Heb.*8.6,10,11. *Mat.*28.19.

Q. *Quis est fœderis gratiæ Mediator?*

R. Fœderis gratiæ Mediator unicus est Dominus Jesus Christus [r], qui quum esset æternus Dei Filius coessentialis Patri & coæqualis [s], in plenitudine temporis homo factus est [t], adeóq; fuit, & usque durat, Deus & homo, è

[r] 1 *Tim.*2 5.
[s] *John.*1.1,14 *Joh* 10.30. *Phil.*2 6.
[t] *Gal.*4 4.

naturis duabus integris diſtinctiſque, perſona unica in æternum [u].

Q. *Quomodo autem Chriſtus Filius Dei quum eſſet, factus eſt homo?*

R. Chriſtus Dei Filius factus eſt homo, dum corpus verum, animamq; rationalem aſſumeret ſibi [*], vi Spiritus ſancti in utero, éque ſubſtantia Virginis Mariæ conceptus, & ex eadem natus [x], immunis tamen à peccato [y].

Q. *Quæ neceſſitas id exegit ut Deus eſſet idem qui Mediator?*

R. Neceſſum erat ut Deus eſſet qui Mediator, cùm ut humanam naturam ſub irâ Dei infinitâ, ac poteſtate mortis laborantem ſuſtentaret [z], & quodammodo ſuffulciret nè ſuccumberet; tum verò etiam ut perpeſſionibus ſuis, obedientiæ ac interceſſioni pretium faceret ac efficaciam [a]; quò juſtitiæ Dei ſatisfaceret [b], favorem ejus conciliaret [c], populum acquireret peculiarem [d], Spiritum ſuum iis daret [e], eorúmque hoſtes omnes debellaret [f], ipſóſque perduceret ad æternam ſalutem [g].

[u] *Luc.* 1.35. *Rom.* 9.5. *Col.* 2.9. *Heb* 7.14,25.

[*] *Joh.* 1.14. *Mat.* 26.38.

[x] *Luc.* 1.27,31, 35,42. *Gal.* 4.4.

[y] *Heb.* 4.15. *Heb* 7.26.

[z] *Act.* 2.24,25. *Rom.* 1.4. cum *Rom.* 4.25. *Heb.* 9.14.

[a] *Act.* 20.28. *Heb.* 9.14. *Heb.* 7.25,26, 27,28.

[b] *Rom.* 3.24, 25,26.

[c] *Eph.* 1 6) *Mat.* 3.17.

[d] *Tit.* 2 13,14.

[e] *Gal.* 4.6.

[f] *Luc.* 1.68,69, 71 74.

[g] *Heb* 5.8 9. *Heb.* 9.11,ad 16

Q. *Quæ*

Q. *Quæ autem neceſsitas quamobrem homo eſſet Mediator?*

R. Oportebat Mediatorem eſſe hominem, quò naturam noſtram eveheret[h], obedientiam legi præſtaret[i], inq; natura noſtra, cum pati poſſet tum intercedere[k]; ut infirmitatum noſtrarum ſenſu communi nobiſcum afficeretur[l]; ut nos denique Filiorum adoptionem reciperemus[m], & conſolationem acceſſúmque ad thronum gratiæ cum confidentia conſequeremur[n].

[h] *Heb.2.16.*
[i] *Gal.4.4.*
[k] *Heb.2.14.*
[l] *Heb.7.24,25.* *Heb.4.15.*
[m] *Gal.4.5.*
[n] *Heb.4.16*

Q. *Unde neceſſarium erat ut Mediator eſſet* Θεάνθρωπος *ſive in una eadémque perſona Deus & homo?*

R. Neceſſum erat ut Mediator, cujus erat Deum ac hominem conciliare, ipſe & Deus & homo exiſteret, & perſona quidem unica, ut opera utriuſque naturæ propria, à Deo pro nobis acceptarentur[o], nos autem ut illis tanquam totius perſonæ operibus niteremur[p].

[o] *Mat.1.21,23.* *Mat.3.17.* *Heb 9.14.*
[p] *1 Pet.2.6.*

Q. *Quamobrem Mediatori noſtro inditum eſt nomen* Jeſus?

R. Mediatori noſtro nomen *Jeſus* inditum eſt quoniam populum ſuum à

peccatis eorum ſervat [q].

Q. *Quare Mediator noſter vocabatur* Chriſtus?

R. Mediator noſter ideo *Chriſtus* vocabatur, quoniam Spiritu Sancto ſupra menſuram unctus eſt [r], adeóque ſeparatus, pleneque inſtructus, cùm authoritate tum potentiâ [s], ad munera Prophetæ [t], Sacerdotis [u], ac Regis Eccleſiæ ſuæ [*], exequendum, tam in humiliationis, quàm exaltationis ſuæ ſtatu.

Q. *Quibus Modis exequitur Chriſtus munus Propheticum?*

R. Chriſtus exequitur Prophetæ munus, Eccleſiæ ſuæ [x], in unoquoque ſeculo integram Dei voluntatem [y], de omnibus quæ illorum ædificationem ſpectant & ſalutem revelando [z], per verbum quidem ſuum ſpirituúmque [a], variis tamen adminiſtrandi modis [b].

Q. *Quibus modis præſtat Chriſtus munus Sacerdotale?*

R. Chriſtus præſtat munus Sacerdotis, ſeipſum in Sacrificium Deo immaculatum ſemel offerendo [c], quod pro populi ſui peccatis reconciliatio foret [d], prout

[q] Mat. 1. 21.

[r] Joh. 3. 34.
[s] Pſal. 45 7.
[t] Joh. 6. 27. Mat. 28 18, 19, 20.
[u] Act. 3. 21, 22. Luc. 4 18. 21.
[*] Heb. 5. 5, 6, 7. Heb. 4. 14, 15.
[*] Pſal. 2. 6. Mat. 21. 5. Iſa. 9. 6, 7. Phil. 2. 8, 9, 10, 11.

[x] Joh. 1. 18.
[y] Joh. 15. 15.
[z] Act. 20 32. Eph. 4. 11, 12, 13. Joh. 20. 31.
[a] 1 Pet. 1. 10, 11 12.
[b] Heb. 1. 1, 2.

[c] Heb. 9. 14, 28.
[d] Heb. 2. 17.

prout etiam pro ipſis perpetuò intercedendo[e].

e *Heb.*7.25.

Q. *Quomodo Regis munere defungitur Chriſtus?*

R. Chriſtus exequitur munus Regium, dum populum ſibi ex mundo vocat[f], eóſque officiariis[g], legibus[h] atque cenſuris donat, atque inſtruit, quibus eos viſibili modo regit & gubernat[i]; dúmque largitur electis ſuis gratiam ſalvificam[k], eóſque obedientes remunerat[l], peccantes caſtigat[m], in tentationibus ac perpeſſionibus ſuſtentat ac conſervat[n], hoſtes eorum omnes coercet ſuperátque[o], omnia denique potentiâ ſuâ in ſui ipſius gloriam[p], eorùmque bonum ordinat[q]; quinetiam de reliquis omnibus ſupplicium ſumit, quotquot Deum ignorant & non obtemperant Evangelio[r].

f *Act.*15.14, 15,16. *Iſa.*55 4,5. *Gen.*49.10. *Pſal.*110.3.
g *Eph* 4.11,12. 1 *Cor.*12 28.
h *Iſa.*33.22.
i *Mat.*18.17,18
1 *Cor* 5.4,5.
k *Act.*5.35.
l *Apoc.*22.12. *Apoc.*2.10.
m *Apoc.*3,19.
n *Iſa.*63.9.
o 1 *Cor.*15.25. *Pſal.*110 per totum.
p *Rom.*14.10, 11.
q *Rom.*8.28.
r 2 *Theſ.*1.8,9. *Pſal.*2 8,9.

Q. *Quis erat ſtatus humiliationis Chriſti?*

R. Humiliationis Chriſti ſtatus erat humilis illà conditio quâ noſtri ergô gloriâ ſuâ ſemet exinanivit, formam ſervi in ſe ſuſcepit, cùm in conceptione & ortu, tum in vitâ & morte; imò

verò etiam à morte uſq; ad ejus reſurrectionem [f].

[f] Phil. 2. 6, 7, 8. Luc. 1. 31. 2 Cor. 8. 9. Act. 2. 24.

Q. *Quomodo in conceptione & nativitate ſua humiliavit ſe Chriſtus?*

R. Chriſtus in conceptione & nativitate ſua ſemet ipſum humiliavit, eo quòd ab omni æterno Filius Dei quamvis eſſet in ſinu Patris, nihilominus tamen in plenitudine temporis Filius hominis fieri dignatus ſit; factus ex muliere humilis conditionis, ex eáq; naſci, cum variis inſolitæ demiſſionis circumſtantiis [t].

[t] Joh. 1. 14, 18. Gal. 4. 4. Luc. 2. 7.

Q. *Quomodo Chriſtus in vita ſua ſemet humiliavit?*

R Chriſtus in vita ſua ſemet humiliavit, legi, quam perfectè implevit [u], ſubjiciendo ſemet [w]; quinetiam conflictando indigniſſimis mundi injuriis [x], tentationibus Satanæ [y], carníſque ſuæ infirmitatibus, tam naturæ humanæ communibus, quàm tenuem ipſius conditionem conſequentibus [z].

[u] Mat. 5. 17. Rom. 5. 19. [w] Gal. 4. 4. [x] Pſal. 22. 6. Heb. 12. 2, 3. [y] Mat. 4. 1. ad 12. Luc. 4. 13. [z] Heb. 2. 17, 18. Heb. 4. 15. Iſa. 52. 13, 14.

Q. *Quomodo Chriſtus ſemet in morte ſua humiliavit?*

R. Chriſtus humiliavit ſe in morte ſua, in quantum à Juda proditus [a], à Diſcipulis

[a] Mat. 27. 4.

Diſcipulis ſuis derelictus [b], à mundo ludibrio habitus ac rejectus [c], damnatus à Pilato, à perſecutoribus ſuis excruciatus [d], & cum terroribus mortis ac poteſtatibus tenebrarum conflictatus, pondúſque iræ Divinæ [e] quum ſenſerat ac ſuſtinuerat, animam ſuam depoſuit oblationem pro peccatis [f], ignominioſam, dolorificam ac maledictam crucis mortem ſubeundo [g].

[b] *Mat.* 26. 56.
[c] *Iſa.* 53. 2, 3.
[d] *Mat.* 27. 26, ad 50. *Joh.* 19. 34.
[e] *Luc.* 22 44. *Mat.* 27. 46.
[f] *Iſa.* 53 10.
[g] *Phil.* 2. 8, *Heb* 12. 2. *Gal.* 3. 13.

Q. *In quo conſtabat Chriſti poſt mortem humiliatio?*

R. Chriſti poſt mortem humiliatio in hoc conſtabat, quod ſepultus fuerit [h], atque in ſtatu mortuorum & ſub poteſtate mortis ad tertium uſque diem commoratus [i], quod aliàs quidem hiſce verbis expreſſum eſt ac ſignificatum, *Deſcendit ad inferos.*

[h] 1 *Cor.* 15. 3, 4.
[i] *Pſal.* 16. 10. cum *Act.* 2. 24, 25, 26, 27. 31. *Rom.* 6. 9. *Mat.* 12 40.

Q. *Quis erat exaltationis Chriſti ſtatus?*

R. Status exaltationis Chriſti complectitur ejus reſurrectionem [k] & aſcenſum [l], ut & ſeſſionem ejus ad dextram Patris [m], reditúmq; ad mundum judicandum [n].

[k] 1 *Cor.* 15. 4.
[l] *Marc.* 16 10.
[m] *Eph.* 1. 20.
[n] *Act.* 1. 11. *Act.* 17. 31.

Q. *Quomodo erat Chriſtus in reſurrectione*

ſurrectione ſua exaltatus?

R. Chriſtus reſurrectione ſuâ eſt exaltatus, eo quòd cum nullã vidiſſet corruptionem in morte (à qua impoſſibile erat eum detineri[o]) cum eodẽ ipſiſſimo, in quo paſſus eſt, corpore, unà cum proprietatibus ejuſdem eſſentialibus[p], (mortalitatis tamen experte, ut & communium reliquarum, vitam hanc ſpectantium, infirmitatum) animæ ſuæ denuò realiter unito[q], ſuâ ipſius potentiâ fretus, à mortuis tertio die reſurrexerit[r], unde ſemet eſſe filium Dei[s], Divinæ juſtitiæ ſatisfeciſſe[t]; mortem, eúmque qui poteſtatem ejus habebat debellâſſe[u], denique ſe Dominum eſſe vivorum ac mortuorum * demonſtravit. Quæ quidem omnia tanquam perſona publica[x] & caput Eccleſiæ ſuæ[y] præſtitit, quò nempe illos juſtificaret[z], in gratia vivificaret[a], ſuppetias eis adversùs hoſtes ferret[b], ut ipſi denique certum haberent ſe noviſsimo illo die à mortuis eſſe reſurrecturos[c].

[o] *Act.* 2.24.27.
[p] *Luc.* 24.39.
[q] *Rom* 6.9. *Apoc.* 1.18.
[r] *Joh.* 10.18.
[s] *Rom.* 1.4.
[t] *Rom.* 8.34.
[u] *Heb.* 2.14.
* *Rom.* 14.9.
[x] 1 *Cor.* 15.21, 22.
[y] *Eph.* 1.20,22, 23. *Col.* 1.18.
[z] *Rom.* 4.25.
[a] *Eph.* 2.1,5,6. *Col.* 2.12.
[b] 1 *Cor.* 15.25, 26,27.
[c] 1 *Cor.* 15. 20.

Q. *Quomodo erat Chriſtus in aſcenſu ſuo exaltatus?*

R. Chriſtus

R. Chriſtus erat in aſcenſu ſuo exaltatus eò quòd poſtquam Apoſtolis à reſurrectione ſua ſæpiùs apparuiſſet, cûmque iis eſſet converſatus, ea quæ Regni Dei ſunt annuncians [d], ſimul & poteſtatem ipſis faciens evangelium omnibus nationibus prædicandi [e], poſt quadraginta demum à reſurrectione ſua dies, in natura noſtra, útque caput noſtrum [f] de hoſtibus triumphans [g] viſibiliter aſcenderit in ſupremos cœlos, ut ibi pro hominibus dona acciperet [h], ut affectus noſtros eo uſque elevaret [i], nobíſque locum præpararet [k], ubi ipſe manet manebítque uſque ad ſecundum ipſius adventum in conſummatione ſeculi [l].

[d] *Act.* 1.2,3.
[e] *Mat.* 28.19, 20.
[f] *Heb.* 6.20.
[g] *Eph.* 4.8.
[h] *Act.* 1.9,10, 11. *Eph.* 4.10. *Pſal* 68.18.
[i] *Col.* 3.1,2.
[k] *Joh.* 14.3.
[l] *Act.* 3.21.

Q. *Quo modo exaltatur Chriſtus ſeſſione ſuâ ad dextram Dei?*

R. Chriſtus exaltatur ſeſſione ſuâ ad dextram Dei, eó quòd quà Θεάνθρωπος ſummam Dei Patris gratiam ac favorem conſecutus ſit [m], unà cum omni plenitudine gaudii [n], gloriæ [o], ac potentiæ in omnia quæ in cœlis ac in terris ſunt [p]; quódque Eccleſiam ſuam colligat protegátque, eorum hoſtes proſternat,

[m] *Phil.* 2.9.
[n] *Act.* 2.28. cum *Pſal.* 16. 11.
[o] *Joh.* 17.5.
[p] *Eph.* 1.22.
[1] *Pet.* 3.22.

prosternat, miniſtros ſuos populúmq; donis ac gratiis inſtruat [q], ac pro iis intercedat [r].

[q] Eph. 4. 10, 11, 12.
[r] Pſal. 110. per totum. Rom. 8. 34.

Q. *Quomodo intercedit Chriſtus?*

R. Chriſtus intercedit in natura noſtra coram Patre in cœlo jugiter comparendo [s], cum obedientiæ ſuæ ac in terris oblati ſacrificii merito [t]; quinetiam declarando velle ſe meritum illud ſuum univerſis credentibus applicari [u], omnes adversùs eos criminationes diluendo [*]; denique conſcientiæ tranquilitatem, lapſibus eorum quotidianis non obſtantibus [x], acceſſum ad thronũ gratiæ cum confidentia [y], eorúmq; cùm perſonarum [z] tum obedientiæ [a] acceptationem eis procurando.

[s] Heb. 9. 12, 24.
[t] Heb. 1. 3.
[u] Joh. 3. 16. Joh. 17. 9, 20, 24.
[*] Rom. 8. 33, 34.
[x] Rom. 5. 1, 2.
[y] Joh. 2, 1, 2. Heb. 4. 16.
[z] Eph. 1. 6.
[a] 1. Pet. 2. 5.

Q. *Quo modo exaltandus eſt Chriſtus cùm redierit mundum judicaturus?*

R. Chriſtus, quum judicaturus mundum redierit, in eo exaltabitur, quòd ipſe, qui ab hominibus impiis injuſtè judicatus eſt & condemnatus [b], noviſsimo illo die in potentia maxima [c], plenáque gloriæ tum ſuæ tum paternæ manifeſtatione, ſtipatus univerſis angelis ſuis ſanctis [d], redibit cum

[b] Act. 3. 14, 15.
[c] Mat. 24. 30.
[d] Luc. 9. 26. Mat. 25. 31.

cœleuſmate,

celeuſmate, cum voce Archangeli, & cum buccina Dei[e], mundum judicaturus in juſtitia[f].

[e] 1 Theſ. 4. 16.
[f] Act. 17. 31.

Q. *Quænam beneficia mediatione ſuâ impetravit Chriſtus?*

R. Chriſtus mediatione ſuâ impetravit redemptionem[g], unà cum omnibus aliis fœderis gratiæ beneficiis[h].

[g] Heb. 9. 12.
[h] 2 Cor. 1. 20.

Q. *Unde autem fit, quod beneficiorum, quæ Chriſtus impetravit, ſumus participes?*

R. Participes facti ſumus beneficiorum quæ impetravit Chriſtus per eorundem nobis applicationem[i], quod Dei Spiritûs Sancti opus imprimis eſt[k].

[i] 1 Joh. 11. 12.
[k] Tit. 3. 5. 6.

Q. *Quinam redemtionis per Chriſtum fiunt participes?*

R. Redemtio iis omnibus certò applicatur, & communicatur efficaciter pro quibus eam Chriſtus acquiſivit[l], qui quidem ſuo quiſque tempore à ſpiritu ſancto potentes fiunt in Chriſtum credere ſecundùm Evangelium[m].

[l] Eph. 1. 13, 14. Joh. 6. 37, 39. Joh. 10. 15, 16.
[m] Eph. 2, 8. 2 Cor. 4. 13.

Q. *An fieri poteſt, ut qui Evangelium nunquam audiverunt, adeóque nec Chriſtum nôrunt, neque in eum credunt, vivendo*

vendo ſecundùm naturæ lumen, æternam ſalutem conſequantur?

R. Qui Evangelium nunquam audiverunt [n], Chriſtúmque adeo ignorant [o], nec in eum credunt, ſalvari nequeunt [p], ſummam licèt operam navaverint moribus ſuis ad naturæ lumen [q], iſtiúſque quam profitentur religionis legem componendis [r], neque in alio quovis ſalus eſt extra Chriſtum ſolum [s], qui ſalvator eſt non niſi corporis ſui, hoc eſt Eccleſiæ [t].

R. Omnésne ſalvantur, quotquot Evangelium audiunt ac in Eccleſia vivunt?

R. Non ſalvantur omnes qui Evangelium audiunt, ac in Eccleſia viſibili vitam degunt, verùm illi ſoli qui membra ſunt Eccleſiæ inviſibilis [u].

Q. *Quid eſt Eccleſia viſibilis?*

R. Eccleſia viſibilis eſt ſocietas ex iis omnibus quotquot in omnibus mundi locis temporibúſque religionem veram profitentur *, eorúmque liberis coagmentata [x].

[n] *Rom.*10.14.
[o] 2 *Theſ.*1.8, 9. *Eph.*2.12. *Joh.*1.10,11, 12.
[p] *Joh.*8.24. *Marc*16.16.
[q] 1 *Cor.*1.20, 21,22,23,24.
[r] *Joh* 4.22. *Rom.*9.31,32. *Phil.*3 4,5,6,7 8,9.
[s] *Act.*4.12.
[t] *Eph.*5.23.

[u] *Joh.*12.38,39 40. *Rom.*9.6. *Mat.*22 14. *Mat.*7.21. *Rom.*11.7.

* 1 *Cor.*1.2. 1 *Cor.*12.13. *Rom.*15.9,10, 11,12. *Apoc.*7.9. *Pſal.*2.8.

*Pſal.*22.27,28,29,30,31. *Pſal.*45,17. *Mat.*28.19,20. *Iſa.*59.21. [x] 1 *Cor.* 7.14. *Act.*2.39. *Rom.*11.16. *Gen.* 17.7.

Q. *Quænam*

Q. *Quænam sunt peculiaria visibilis Ecclesiæ privilegia?*

R. Ecclesia visibilis hoc habet privilegii, quòd sit sub speciali Dei cura ac regimine [y]; unde per omnes ætates, hostibus omnibus nequicquam contrà nitentibus [z], protecta fuit & conservata; quòd Sanctorum communione, salutísque mediis ordinariis potiatur [a]; quódque singulis ejusdem membris in ministerio Evangelii gratia per Christum offeratur, qui salvatum iri, quicunque in eum crediderit, testificatur [b], neminem autem excludit qui ad ipsum venire volet [c].

[y] *Isa.* 4. 5, 6. 1 *Tim.* 4. 10.
[z] *Psal.* 115. per totum. *Isa.* 31. 4, 5. *Zach.* 12. 2, 3, 4, 8, 9.
[a] *Act.* 2. 39, 42.
[b] *Psal.* 147. 19, 20. *Rom.* 9. 4. *Eph.* 4. 11, 12. *Marc.* 16. 15, 16.
[c] *Joh.* 6. 37.

Q. *Quid est Ecclesia invisibilis?*

R. Invisibilis Ecclesia, est electorum numerus universus, quotquot nempe fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti sub Christo capite [d].

[d] *Eph.* 1. 10 22, 23. *Joh.* 10. 16. *Joh.* 11. 52.

Q. *Quæ sunt specialia illa beneficia, quibus Ecclesiæ invisibilis membra per Christum potiuntur?*

R. Membra Ecclesiæ invisibilis per Christum in gratia ac gloriâ unione cum ipso & communione potiuntur [e].

[e] *Joh.* 17. 21. *Eph.* 2. 5, 6. *Joh.* 17. 24.

Q. *Quid*

Q. *Quid eſt unio illa quæ electis cum Chriſto intercedit?*

R. Unio quæ electis cum Chriſto intercedit, eſt opus Divinæ gratiæ [f], quo ſpiritualiter quidem ac myſticè, realiter tamen ac inſeparabiliter Chriſto tanquam capiti ac marito ſuo conjunguntur [g]; quod quidem effectum eſt vocatione illorum efficaci [h].

Q. *Quid eſt vocatio efficax?*

R. Vocatio efficax eſt opus omnipotentis poteſtatis & gratiæ Dei [i], quo ex amore ſuo erga electos, gratuito illo quidem ac ſpeciali, nullâ in ipſis re quicquam eum adid movente [k], tempore ſuo accepto, per verbum ſuum ſpiritúmque ad Jeſum Chriſtum eos invitat atque trahit [l], ſalutariter mentes eorum illuminans [m], voluntatem renovans [n], ac potenter determinans, adeo quidem ut per ſe mortui licèt in peccatis ſint, hac ratione tamen volentes fiant ac potentes, vocationi ipſius liberrimè reſpondere, gratiámque inbi oblatam & exhibitam excipere quidem & amplexari [o].

Q. *An ſoli electi vocantur efficaciter?*

R. Omnes

[f] *Eph.*1.22. *Eph.*2.6,7,8.

[g] 1 *Cor.*6.17. *Ioh.*10.28. *Eph.*5.23,30.

[h] 1 *Pet.*5.10. 1 *Cor.*1.9.

[i] *Ioh.*5.25. *Eph.*1.18,19, 20. 2 *Tim.*1.8,9.

[k] *Tit.*3.4,5. *Eph.*2.4,5,7, 8,9. *Rom.*9.11.

[l] 2 *Cor.*5.20. cum 2 *Cor.*6. 1,7. *Ioh.*6.44. 2 *Theſ.*2.13, 14.

[m] *Act.*16.18. 1 *Cor.*2.10,12.

[n] *Ezech.*11,19. *Ezech.*36.26, 27. *Ioh.*6.45.

[o] *Eph.*2.5. *Phil.*2.13. *Deut.*30.6.

R. Omnes & ſoli electi vocantur efficaciter [p], quamvis alii etiam verbi miniſterio externè vocari & poſſint & ſoleant [q], communéſque nonnullas operationes Spiritûs experiri [r], qui ob contumacem ſuum gratiæ ſibi oblatæ neglectum & contemptum, nunquam verè ad Chriſtum accedunt, in ſua nempe infidelitate quàm juſtiſſimè derelicti [s].

[p] *Act.* 13.48.
[q] *Mat.* 22.14.
[r] *Mat* 7.22. *Mat* 13.20,21. *Heb.*6.4,5.
[s] *Ioh.*12.38,39. 40. *Act.* 28.25, 26,27. *Ioh.*6 64,65. *Pſal.*81.11,12.

Q. *Qualis eſt communio in gratia quæ membris Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto intercedit?*

R. Communio in gratia quæ membris Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto intercedit, eſt eorum de virtute mediationis Chriſti participatio, in juſtificatione [t], adoptione [u], ſanctificatione, & quicquid aliud ſit, quod eorum cum ipſo unionem in hac vita manifeſtat [*].

[t] *Rom.*8.30.
[u] *Eph.*1.5.
[*] 1 *Cor.*1.30.

Q. *Quid eſt juſtificatio?*

R. Juſtificatio eſt actus gratuitæ Dei erga peccatores gratiæ [x], quo peccata illorum omnia condonat, perſonas eorum pro juſtis in conſpectu ipſius acceptat reputátque [y], non quidem propter quicquam in iis productum,

[x] *Rom.*3.22,24, 25. *Rom.*4.5.
[y] 2 *Cor.*5.19, 21. *Rom.*3.22,24. 25,27,28.

aut

aut ab iis præstitum [z], verùm propter solam Christi perfectam obedientiam, ac plenam satisfactionem à Deo illis imputatam [a], receptam autem fide solùm [b].

Q. *Quomodo est justificatio actus gratiæ Dei gratuitæ?*

R. Quamquam Christus obedientiâ & morte suâ justitiæ divinæ propriè, realiter, ac plenè illorum vice, qui justificantur, satisfecit [c]; nihilominus tamen in quantum Deus satisfactionem, quam ab illis poterat exegisse, à vade accepravit, vadémque hunc iis procuravit, filium nempe suum unicum [d], imputans iis justitiam ejus [e], nihilque ab iis ad justificationem eorum requirens præter fidem [f], quæ etiam ipsa illius donum est [g], justificatio illorum est quoad ipsos à gratiâ gratuitâ [h].

Q. *Quid est fides justificans?*

R. Fides justificans est gratia salutaris [i], à Spiritu [k] verbóque [l] Dei effecta in corde peccatoris, quâ convictus peccati ac miseriæ suæ, ut & summæ illius quæ in ipso est reliquísque omnibus

[z] *Tit.* 3.5,7. *Eph.* 1.7.
[a] *Rom.* 5.17,18 19. *Rom.* 4.6,7,8.
[b] *Act.* 10.43. *Gal.* 2.16. *Phil.* 3.9.
[c] *Rom.* 5.8.9, 10,19.
[d] 1 *Tim.* 2.5,6. *Heb.* 10.10. *Mat.* 20.28. *Dan.* 9.24,26. *Isa.* 53.4,5,6, 10,11,12.
Heb. 7.22.
Rom. 8.32.
1 *Pet.* 1.18,19.
[e] 2 *Cor.* 5.21.
[f] *Rom.* 3.24,25.
[g] *Eph.* 2.8.
[h] *Eph.* 1.7.
[i] *Heb.* 10.39.
[k] 2 *Cor.* 4.13. *Eph.* 1.17,18, 19.
[l] *Rom.* 10.14, 17.

bus creaturis impotentiæ, eum à perdita ſua & planè conclamata conditione vindicandi [m], non ſolùm Evangelicæ promiſſionis veritati aſſentitur [n], verùm etiam Chriſtum, ejúſque juſtitiam recipit, iiſque nititur inibi oblatis, in remiſſionem peccati [o], perſonæq; ſuæ pro juſta in conſpectu Dei acceptationem & reputationem ad ſalutem [p].

[m] *Act.* 2. 37. *Act.* 16. 30. *Joh.* 16. 8, 9. *Rom.* 5. 6. *Eph.* 2. 1. *Act.* 4. 12.
[n] *Eph.* 1. 13.
[o] *Ioh* 1. 12. *Act.* 16 31. *Act.* 10 43.
[p] *Phil.* 3. 9. *Act.* 15. 11.

Q. *Quomodo fides juſtificat peccatorem in conſpectu Dei?*

R. Fides juſtificat peccatorem in conſpectu Dei, non quidem propter alias illas, quæ perpetuò illam comitantur, gratias; ſed neque ſanè propter ea, quæ fructus ejus ſunt [q], bona opera; neque perinde ac ſi ipſa fidei gratia, aut ejuſdem actus quivis, ad juſtificationem illi eſſet imputatus [r]; verùm ſolummodo quatenus inſtrumentum eſt, quo Chriſtum ejúſque juſtitiam recipit applicátque [s].

[q] *Gal.* 5. 11. *Rom.* 3. 28.
[r] *Rom* 4. 5. cum *Rom.* 10. 10.
[s] *Ioh.* 1. 12. *Phil.* 3. 9. *Gal.* 2. 16.

Q. *Quid eſt adoptio?*

R. Adoptio eſt actus gratiæ Dei gratuitæ [t], in & pro Jeſu Chriſto filio ejus unico [u], quo juſtificati omnes in numerum filiorum ejus recipiuntur *,

[t] 1 *Ioh.* 3. 1.
[u] *Eph.* 1. 5. *Gal.* 4. 4, 5.
* *Ioh.* 1. 12.

impoſitum ſibi habent ejus nomen [x], Spiritum filii ejus dono accipiunt [y], ſub paterna ipſius cura ac diſpenſatione conſtituuntur [z], ad immunitates omnes ac privilegia filiorum Dei admittuntur, promiſſionum fiunt hæredes & cum Chriſto in gloria cohæredes [a].

Q. *Quid eſt ſanctificatio?*

R. Sanctificatio eſt opus Divinæ gratiæ, quo omnes, quos Deus ante jacta mundi fundamenta elegit ad ſanctimoniam, ſunt per potentem operationem Spiritus ejus [b], Chriſti mortem eis & reſurrectionem applicantis [c], in tempore per totum hominem ad imaginem Dei renovati [d]: indita cordibus ſuis habentes reſipiſcentiæ ad vitam, aliarúmque gratiarum omnium ſalutarium [e], ſemina, ipſaſque gratias ità excitatas, auctas & confirmatas [f], ut magìs indies magíſque peccato moriantur, atque ad novitatem vitæ reſurgant ac reviviſcant [g].

Q. *Quid eſt reſipiſcentia ad vitam?*

R. Reſipiſcentia ad vitam eſt gratia ſalvifica [h] à Spiritu [i] verb que [k] Dei

x 2 *Cor.*6.18. *Apoc.*3.12.
y *Gal* 4.6.
z *Pſal.*103.13. *Prov* 14.26. *Mat.*6.32.
a *Heb.*6.12. *Rom.*8.17.
b *Eph.*1.4. 1 *Cor.*6.11. 2 *Theſſ* 2.13.
c *Rom.*6.4 5, 6.
d *Eph.*4.23,24.
e *Act.*11.18.
f *Joh.*3.9. *Judæ*, v.20. *Heb.*6.11,12. *Eph.*3.16,17, 18,19. *Col.*1.10,11.
g *Rom.*6.4,6, 14. *Gal.*5.24.
h 2 *Tim.*2 25.
i *Zech.*12.10.
k *Act.*11.18, 2,3,21.

Dei effecta in corde peccatoris, quâ ex inſpectu ſenſuque non ſolùm periculi [l], ſed etiam turpitudinis, & exoſæ naturæ peccatorum ſuorum [m], atque è perſpecta Dei ergà reſipiſcentes in Chriſto miſericordia [n], ità peccata ſua deflet [o] ac deteſtatur [p], ut ab iis omnibus ad Deum convertatur [q], cum propoſito & conatu in omnibus novæ obedientiæ viis conſtanter cum ipſo ambulandi [r].

[l] *Ezech.* 18.28, 30,32. *Luc.*15.17,18. *Hoſ.*2.6,7.
[m] *Ezech.*36 31 *Iſa.*30.22.
[n] *Joel.*2.12,13
[o] *Jer.*31.18,19
[p] 2 *Cor.*7 11.
[q] *Act.*26.18. *Ezech.*14 6.
[r] 1 *Reg.* 8.47.48 *Pſal.*119.6, 59,128. *Luc.*1.6. 2 *Reg.*23.25.

Q. *In quo à ſe invicem differunt juſtificatio & ſanctificatio?*

R. Quanquam ſanctificatio juſtificationi inſeparabiliter planè ſit conjuncta [s], in eo tamen differunt, quòd in juſtificatione Deus imputet juſtitiam Chriſti [t], in ſanctificatione autem Spiritus ejus gratiam infundat, eámq; exercendi potentiam ſuppeditet [u]; in illa peccatum condonatur *, in hac ſub jugum mittitur [x]: altera fideles ex æquo omnes ab ira Dei vindicante, ídq; in hac vita perfectè liberat, adeo ut in condemnationem nunquam incidant [y], altera verò neque in omnibus æqualis exiſtit [z], neque in quoquam eſt

[s] 1 *Cor.*6.11.
[t] 1 *Cor.*1.30. *Rom.*4 6,8.
[u] *Ezech* 36.17.
* *Rom.*3.24, 25.
[x] *Rom.*6.6,14.
[y] *Rom.*8.33, 34.
[z] 1 *Joh.*2.12, 13,14. *Heb.*5.12,13, 14.

in hâc vitâ perfecta [a], verùm ad perfectionem adoleſcit [b].

Q. *Unde oritur ſanctificationis in fidelibus imperfectio?*

R. Imperfectio ſanctificationis in fidelibus oritur è reliquiis peccati in omni eorum parte remanentibus, perpetuis carnis adversùs ſpiritum concupiſcentiis, unde fit ut à tentationibus vincantur ſæpiùs, in peccata multa incidant [c], in officiis ſuis ſpiritualibus ſufflaminentur [d], operáque eorum optima in conſpectu Dei imperfecta ſint & contaminata [e].

Q. *Annon fieri poſsit propter eorum quà imperfectiones, quà tentationes multas, ac peccata, quæ admittunt, ut è ſtatu gratiæ tandem excidant fideles?*

R. Verè fideles per amorem Dei immutabilem [f], ejúſque decretum ac fœdus perſeverantiam eis largiendi [g], ut etiam inſeparabilem eorum cum Chriſto unionem [h], ejúſque pro eis interceſſionem perpetuam [i], per ſpiritum denique ſemén que Dei in ipſis permanentes [k], ſtatu gratiæ nec finaliter neque

[a] 1 *Joh.* 1.8,10.
[b] 2 *Cor.*7.1. *Phil.*3.12,13, 14.
[c] *Rom.*7.18, 23. *Marc.*14 66, ad finem. *Gal.*2.11,12.
[d] *Heb* 12.1.
[e] *Iſa.*64.6. *Exod.*28.38.
[f] *Jer.*31.3.
[g] 2 *Tim.*2.19. *Heb* 13.20,21. 2 *Sam* 23.5.
[h] 1 *Cor.*1.8,9.
[i] *Heb.*7.25. *Luc.*22.32
[k] 1 *Joh.*3 9. 1 *Joh.*2.27.

neq; totaliter poſſunt excidere [l]; verùm potentiâ Dei per fidem cuſtodiuntur ad ſalutem [m].

[l] *Jer.*32.40. Joh.10.28.

[m] 1 Pet.1.5.

Q. *Poſſúntne verè fideles infallibilem habere certitudinem ſe in ſtatu gratiæ conſtitutos, déque ſua in eodem perſeverantia ad ſalutem?*

R. Qui verè in Chriſtum credunt, ſtudentes coram ipſo in omni bona conſcientia ambulare [n], poſſunt quidem abſque revelatione extraordinaria per fidem veritati promiſſionum Dei nixam, pérque Spiritum facultatem iis ſubminiſtrantem, quâ gratias illas quibus promiſſiones vitæ fiunt [o], diſcernere valeant in ſeipſis, & unà cum ſpiritubus eorum teſtificantem eos eſſe Dei filios [p], infallibiliter certi evadere eſſe ſe cùm in ſtatu gratiæ conſtitutos, tum perſeveraturos in eodem ad ſalutem [q].

[n] 1 *Ioh.*2.3.

[o] 1 *Cor.*2.12, 1 *Ioh* 3.14,18, 19,21,24.

[p] 1 *Ioh.*4.13,16. *Heb.*6.11,12, Rom.8.16.

[q] 1 *Ioh.*5.13.

Q. *An omnes verè fideles, omni tempore, certi ſunt de præſenti ſuo in gratiæ ſtatu, déque futura ſalute?*

R. Quum certitudo gratiæ ac ſalutis de eſſentia fidei non ſit [r], verè fideles priuſquam eam conſequantur, diu

[r] *Eph.*1.13.

poſſunt expectare [f]; quinetiam poſtquam eam adepti ſunt, perturbationibus quidem multifariis, peccatis, tentationibus, ac deſertionibus debilitari illa poteſt ac intermitti [t]; nunquam tamen eâ Spiritûs Dei præſentiâ, iísque ſubſidiis deſtituuntur, quæ eos ſuſtentant quò minus in deſperationem penitus demergantur [u].

[f] *Iſa.*50 10. *Pſal.* 88. per totum.
[t] *Pſal.*77.1. ad 12. *Cant.*5.2 3,6. *Pſal.*51.8, 12. *Pſal.*31.22. *Pſal.*22.1.
[u] 1 *Ioh.*3 9. *Ioh.*13.15. *Pſal.*73.15.23. *Iſa.*54.7,8,9, 10.

Q. *Quænam eſt communio gloriæ, quæ membris Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto intercedit?*

R. Communio gloriæ, quæ membris Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto intercedit, eſt cùm in hac vita *, tum immediatè poſt mortem [x], tum verò etiam perfecta demum in reſurrectione, ac die judicii [y].

* 2 *Cor.*3.18.
[x] *Luc.*23.43.
[y] 1 *Theſſ.*4.17.

Q. *Quænam eſt illa gloriæ cum Chriſto communio, quâ membra Eccleſiæ inviſibilis in hac vita potiuntur?*

R. Membris Eccleſiæ inviſibilis primitiæ gloriæ cum Chriſto in hac vita communicantur, in quantum ejus, capitis nempe ſui, membra ſunt; adeóque in ipſo jus habent in illa gloria, cujus plenam ille poſſeſſionem eſt

aſſecutus [z], cujuſque velut arrhabone quodam divini amoris ſenſu [a], conſcientiæ pace, gaudio in Spiritu ſancto, & ſpe gloriæ potiuntur [b]. Quemadmodum è contrario, ſenſus iræ Dei vindicantis, conſcientiæ horror, judiciíq; terribilis expectatio improbis initia ſunt illorum cruciatuum, qui ab illis ſunt poſt mortem ſubeundi [c].

[z] *Eph.* 2. 5, 6.
[a] *Rom.* 5. 5. cum 2 *Cor.* 1. 22.
[b] *Rom.* 5. 1, 2. *Rom.* 14. 17.
[c] *Gen.* 4. 13. *Mat.* 27. 4. *Heb.* 10. 27. *Rom.* 2. 9. *Marc.* 9. 44.

Q. *An omnes homines morientur?*

R. Quandoquidem lex mortem tanquam peccati mercedem interminatur [d], conſtitutum eſt omnibus ſemel mori [e], in quantum omnes peccaverunt [f].

[d] *Rom.* 6. 23.
[e] *Heb.* 9. 27.
[f] *Rom.* 5. 12.

Q. *Quum mors ſit peccati ſtipendium, unde fit ut à morte non eximantur juſti, poſtquam omnia illorum peccata in Chriſto remittuntur?*

R. Juſti in die noviſſimo à morte ipſa liberabuntur, quinetiam in ipſa morte ab aculeo ejus & maledictione liberantur [g], adeo ut quamvis moriantur, ex Dei tamen amore illud fit [h], nempe ut hac ratione perfectè à peccato & miſeria liberentur [i], & ulterioris communionis cum Chriſto in glo-

[g] 1 *Cor.* 15. 26, 56. *Heb.* 2. 15.
[h] *Iſa.* 57. 1, 2. 2 *King.* 22. 20.
[i] *Apoc.* 14. 13. *Eph.* 5. 27.

ria fiant capaces, quam tum quidem primum ingrediuntur [k].

R. Quænam eſt ea communio gloriæ cum Chriſto quâ membra Eccleſiæ inviſibilis immediatè poſt mortem potiuntur?

R. Communio gloriæ cum Chriſto, quâ membra Eccleſiæ inviſibilis immediatè poſt mortem potiuntur, in eo conſiſtit, quod eorum animæ in ſanctitate tum demum fiant perfectæ [l], atq; in ſupremos cœlos recipiantur [m], ubi in lumine & gloria faciem Dei intuentur [n], corporum ſuorum redemtionem expectantes [o], quæ Chriſto vel etiam poſt mortem unita manent [p], atque in ſepulchris ſuis tanquam in lectis requieſcunt [q], donec in die noviſſimo animabus ſuis denuò uniantur [r]. Impiorum verò animæ à morte continuò in gehennam detruduntur, ubi in cruciatibus & tenebris exterioribus durant, eorúmque corpora in ſepulchris ſuis tanquam in carceribus uſque ad reſurrectionem & magni illius diei judicium aſſervantur [s].

Q. Quid atem de reſurrectione tenemur credere? *R.* Credere

[k] *Luc.* 23.43. *Phil.* 1,23.

[l] *Heb.* 12.23.
[m] 2 *Cor.* 5.1, 6,8. *Phil.* 1.23. cum *Act.* 3.21. & *Eph.* 4.10.
[n] 1 *Joh.* 3.2. 1 *Cor.* 13 12.
[o] *Rom.* 8.23. *Pſal.* 19.6.
[p] 1 *Theſſ.* 4.14.
[q] *Iſa.* 57.2.
[r] *Job.* 19.26,27.

[s] *Luc.* 16.23, 24. *Act.* 1.25. *Judæ* v. 6, 7.

R. Credere tenemur futuram eſſe in die noviſſimo reſurrectionem mortuorum tam juſtorũ quàm injuſtorum univerſalem [t]; quo certè tempore, quotquot in vivis reperientur, in ictu oculi mutabuntur: mortuorum autem corpora ipſiſſima illa, quæ in ſepulchris priùs deponebantur, animabus ſuis denuò in æternum unita per potentiam Chriſti ſuſcitabuntur [u]; corpora juſtorum per Spiritum & vi reſurrectionis Chriſti, (quatenus eorum capitis) ſuſcitabuntur in potentia, ſpiritualia, incorruptibilia, & glorioſo ipſius corpori conformata *: corpora verò impiorum ſuſcitabuntur in dedecore, per eundem quatenus læſum judicem [x].

[t] *Act.* 24.15.

[u] 1 *Cor.* 15.51, 52, 53. 1 *Theſ.* 4.15, 16, 17. *Joh.* 5.28, 29. * 1 *Cor.* 15.21, 22, 23, 42, 43, 44. *Phil.* 3.21.

[x] *Ioh.* 5.27, 28, 29. *Mat.* 25.33.

Q. *Quid eſt immediatè poſt reſurrectionem ſecuturum?*

R. Poſt reſurrectionem immediatè ſequetur judicium Angelorum hominúmque generale ac finale [y], cujus diem quidem horamque nemo mortalium novit, nempe quò omnes vigiliis ſe ac orationi addicant, ſempérque ſint in adventum Domini præparati [z].

[y] 2 *Pet.* 2.4. *Iudæ* v. 6, 7, 14, 15. *Mat.* 25.46.

[z] *Mat.* 24.36, 42 44. *Luc.* 21.35, 36.

Q. *Quid*

Q. *Quid fiet improbis in die judicii?*

R. Improbi in die judicii ad lævam Chriſti conſtituentur [a], & poſt probationem evidentem, & conſcientiæ ipſorum convictionem plenam [b], tremenda, ſed juſta condemnationis ſententia adversùs eos pronunciabitur [c]; deinde verò præſentiâ Dei gratiosâ, gloriosâ Chriſti, Sanctorum ejus, angelorúmque ejus ſanctorum omnium ſocietate ejicientur in gehennam tormentis ineffabilibus animæ corporíſq; puniendi cum diabolo ejúſque angelis in æternum [d].

[a] *Mat.*25.33.
[b] *Rom.*2.15,16.
[c] *Mat.*25.41, 42,43.
[d] *Luc.*16.26. 2 *Theſ.*1.8,9.

Q. *Quid fiet juſtis in die judicii?*

R. Juſti in die judicii ad Chriſtum in nubibus ſurſum rapti [e], ſiſtentur ad dextram ejus, ubi palàm agnoſcentur & abſolventur [f]; tum verò Chriſto aſſeſſores erunt, reprobos angelos hominéſque judicanti [g], cœlo excipientur [h], ubi plenè ac in perpetuum peccato ac miſeria liberabuntur [i], gaudiis non concipiendis erunt repleti [k], fient perfectè ſancti & beati cùm in animâ tum in corpore, conſortio nempe ſanctorum

[e] 1 *Theſ.*4.17.
[f] *Mat.*25.33. *Mat.*10.32.
[g] 1 *Cor.*6.2,3.
[h] *Mat.*25.34, 46.
[i] *Eph.*5.27. *Apoc.*14.13.
[k] *Pſal.*16.11.

ctorum tam hominum quàm angelorum innumerabilium [l], tum verò præcipuè immediatâ Dei Patris, Domini noſtri Jeſu Chriſti & Spiritûs ſancti viſione & fruitione in ſempiternum [m]. Atque hæc quidem eſt communio illa plena & perfecta, quâ membra Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto in gloria, in reſurrectione, & die judicii potientur.

[l] *Heb.*12.22, 23.

[m] 1 *Joh.*3.2. 1 *Cor.*13.12. 1 *Theſ.*4.17, 18.

Poſtquam jam perſpeximus quid nos præcipuè de Deo credere doceant Scripturæ, ſequitur ut, quid exigant, tanquam hominis officium, diſpiciamus.

Q. *Quodnam eſt officium illud quod exigit ab homine Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus exigit eſt obedientia voluntati ejus revelatæ [n].

[n] *Rom.*12.1,2. *Mic.*6.8. 1 *Sam.*15.22.

Q. *Quid homini primùm tanquam obedientiæ ſuæ regulam revelavit Deus?*

R. Obedientiæ regula Adamo in ſtatu

ſtatu innocentiæ, totíque in eo humano generi revelata, præter mandatum ſpeciale de non comedendo fructu arboris ſcientiæ boni malíque, erat lex moralis °.

° *Gen.* 1. 26, 27. *Rom.* 2. 14, 15. *Rom.* 10. 5. *Gen.* 2. 17.

Q. *Quid eſt lex moralis?*

R. Lex moralis eſt voluntatis Divinæ humano generi declaratio, unumquemque dirigens obligánſque ad perſonalem, perfectam ac perpetuam conformitatem, & obedientiam eidem exhibendam ᵖ; cùm totius hominis animæ corporíſque affectione ac diſpoſitione debita, tum præſtatione omnium officiorum tam ſanctimoniæ quàm juſtitiæ Deo hominíque debitorum ᑫ, vitam promittens obſervantibus, mortem autem interminans endem violantibus ʳ.

ᵖ *Deut.* 5. 1, 2, 3 31, 33. *Luc.* 10. 26, 27. *Gal.* 3. 10. 1 *Theſ.* 5. 23.

ᑫ *Luc.* 1. 75. *Act.* 24. 16.

ʳ *Rom.* 10. 5. *Gal.* 3. 10, 12.

Q. *Eſtné lex Moralis homini poſt lapſum utilis?*

R. Quamvis poſt lapſum nemo per legem moralem ad juſtitiam vitámq; poſſit pertingere ˢ, utilitatem tamen habet non mediocrem, tam omnibus hominibus communem, quàm quà regenitis, quà non regenitis peculiarem ᵗ.

ˢ *Rom.* 8. 3. *Gal.* 2. 16.

ᵗ 1 *Tim.* 1. 8.

Q. *Quomodo*

Q. *Quomodo omnibus utilis eſt lex moralis?*

R. Lex moralis utilis eſt omnibus, ad edocendum eos ſanctam Dei naturam ac voluntatem[u], ſuumq; officium, quos etiam obligat ad conſentaneè ambulandum *: ad convincendum eos quàm ſint ad obſervandam illam prorſus impotentes, quantáque ſint & quàm nefaria naturæ, cordis, vitæque ſuæ inquinamenta[x]: ad humiliandum eos è ſenſu peccati ſui ac miſeriæ[y], quò conſtare poſſit iis evidentiùs quàm neceſſarius eis Chriſtus ſit[z], quámque perfecta ipſius obedientia[a].

[u] *Lev.*11.44, 45. *Lev.*20.7,8. *Rom.*7.12. * *Mic.*6.8. *Jac.*2.10.11.

[x] *Pſal.*19.11, 12. *Rom.*3.20. *Rom.*7.7.

[y] *Rom.*3.9,23.

[z] *Gal.*3.21,22.

[a] *Rom.*10.4.

Q. *Quis peculiaris uſus legis moralis hominibus non regenitis?*

R. Lex moralis uſui eſt non regenitis ad conſcientias ipſorum expergefaciendas, ut fugiant ab ira ventura[b], eóſque ad Chriſtum adigendos[c]; vel ſi in ſtatu peccati permanſerint, ut omni excuſatione nudi[d], & maledictioni legis ſubjecti[e] relinquantur.

[b] 1 *Tim.*1.9, 10.

[c] *Gal.*3.24.

[d] *Rom.*1.20. cum *Rom.*2.15.

[e] *Gal.*3.10.

Q. *Quis uſus legis moralis regenitis ſpecialis?*

R. Quamvis qui regenerantur, & in Chriſtum

Chriſtum credunt, à lege morali, quatenus erat fœdus operum, liberentur [f], adeò ut indè nec juſtificẽtur [g], nec condemnentur [h]; nihilominus præter ejus generales uſus cum univerſo humano genere iis communes, eſt iis porrò ſpeciali modo utilis, nempe ut indè intelligere poſſint quantum Chriſto debeant, qui eorum loco eorúmque bono eam præſtitit, ejúſque maledictionem ſubiit [i]; utque adeò indè ad majorem gratitudinem provocentur [k] eandémq; manifeſtandam majori curâ ſemetipſos legi tanquam obedientiæ ſuæ normæ conformando [l].

[f] *Rom.*6.14. *Rom.*7.4 6. *Gal.*4 4,5.
[g] *Rom.*3.20.
[h] *Gal.*5.23. *Rom.*8.1.
[i] *Rom.*7.24, 25. *Gal.*3.13,14. *Rom.*8.3,4.
[k] *Luc.*1.68,69, 74,75. *Col.*1.12,13, 14.
[l] *Rom.*7.22. *Rom.*12.2. *Tit.*2.11,12, 13,14.

Q. *Ubinam ſummariè comprehenditur lex moralis?*

R. Lex moralis ſummariè comprehenditur in decem præceptis decalogi, quæ voce Dei in Monte Sinai tradita, ab eóque inſcripta in duabus tabulis lapideis [m], deſcripta verò extant *Exodi* 20. quatuor quidem mandata prima officium noſtrum erga Deum, reliqua ſex officium noſtrum erga homines complectuntur [n].

[m] *Deut.*10.4. *Exod.*34.1,2, 3,4.
[n] *Mat.*22.37, 38,39,40.

Q. *Ut Decalogus rectè intelligatur, quænam*

quænam regulæ ſunt obſervandæ?

R. Ut Decalogus rectè intelligatur iſthæc regulæ ſunt obſervandæ.

1. Lex eſt perfecta, unumquemque obligans ad accuratam totius hominis cum juſtitia ejuſdem congruentiam, ad obedientiam integram & perpetuam, adeò quidem ut ſummam exigat cujúſque officii perfectionẽ, gradũ verò peccati minimum quemq; prohibeat[o].

2. Lex eſt ſpiritualis, adeóque non minùs intellectum, voluntatem, affectiones, cæteráſque omnes animæ potentias pertingit, quàm verba, opera, geſtuſque externos [p].

3. Res una eadémque, reſpectu alio atq; alio, in pluribus mandatis aut præcipitur aut prohibetur [q].

4. Quemadmodum ubi officium præcipitur, peccatum ei contrarium prohibetur; ubicunque verò prohibetur peccatum quodvis, ibi etiam præcipitur officium eidem contrarium [r]: ad eundem modum ubi promiſſum ſubjungitur, includitur ei contraria comminatio [s]; ubi verò interminatio ſubnectitur, contrarium ibi pro-

[o] *Pſal.19.7. Jac.2.10. Mat.5.21.* ad finem.

[p] *Rom.7.14. Deut.6.5.* cum *Mat.22.37.38, 39. Mat.5.21,22, 27,28,36,* ad finem.

[q] *Col.3.5. Amos 8.5. Prov.1.19. 1 Tim.6.10.*

[r] *Iſa.58.13. Deut.6.13* cum *Mat.4 9,10 Mat.15.4,5,6.*

[s] *Mat.5.21,22, 23,24,25. Eph.4.28.*

[t] *Exod.20.12.* cum *Prov.30. 17.*

promiſſum ſubintelligitur [u].

5. Quod Deus prohibet id nullo tempore faciendum eſt *, quod verò præcipit, ſemper quidem tanquam officium nobis incumbit [x]; at unumquódque officium particulare omni tempore præſtare non tenemur [y].

6. Sub uno ſeu peccato ſive officio ejuſdem generis omnia aut prohibentur, aut præcipiuntur, unà cum omnibus eorum cauſis, mediis, occaſionibus, ut etiam quæcunque eorum vel ſpeciem habent, cum omnibus eorundem irritamentis [z].

7. Quicquid nobis ipſis aut prohibetur aut præcipitur, illud conari tenemur, pro eo ſtatu in quo ſumus conſtituti, ut etiam ab aliis pro illorum ſtatu ac officio aut declinetur aut præſtetur [a].

8. Quicquid aliis præcipitur, in eo pro ratione ſtatûs vocationíſq; noſtræ adjutores iis eſſe debemus [b]; ſummè autem cavere nè cum aliis in iis quæ ipſis prohibentur ſimus participes [c].

Q. *Quæ ſpecialia ſunt nobis in decem præceptis conſideranda?*

R. Con-

[u] *Jer.* 18.7,8. *Exod.* 20.7. cum *Pſal.* 15.1, 4,5. & *Pſal.* 24.4,5.
* *Job.* 13.7,8. *Rom* 3.8. *Job.* 36.21. *Heb.* 11.25.
[x] *Deut.* 4.8,9.
[y] *Mat.* 12.7.
[z] *Mat.* 5.21,22, 27,28. *Mat.* 15.4,5,6. *Heb.* 10.24,25. 1 *Theſ.* 5.22. *Judæ* v.23. *Gal.* 5.26. *Col.* 3.21.
[a] *Exod.* 20.10. *Lev.* 19.17. *Gen.* 18.19. *Joſh.* 24.15. *Deut.* 6.6,7.
[b] 2 *Cor.* 1.24.
[c] 1 *Tim.* 5.22. *Eph.* 5.11.

R. Conſiderandæ nobis ſunt in decem præceptis cùm præfatio, tum mandati cujúſque ſubſtantia; tum etiam denique rationes illæ quæ præceptis nonnullis quò magìs fiant efficacia ſubnectuntur.

Q. *Quænam eſt præfatio mandatis præmiſſa?*

R. Præfatio mandatis præmiſſa in hiſce verbis continetur [*Ego ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo ſervitutis* [d]] ubi primatum ſuum Deus manifeſtat, ut qui Jehova nempe ſit, æternus, immutabilis, ac omnipotens Deus [e], qui in ſeipſo & à ſeipſo exiſtens [f], verbis [g] operibúſque [h] ſuis omnibus dat exiſtentiam; ſéque Deum eſſe, qui fœdus iniit, prout olim cum Iſraele, ità cum populo ſuo univerſo [i], quique ſicut illos eduxit ex ipſorum in Ægypto ſervitute, ità nos à ſpirituali noſtra ſervitute liberat [k], proindéque teneri nos eum ſolum pro Deo noſtro acceptare, omniáque ejus mandata obſervare [l].

[d] *Exod.* 20, 2.

[e] *Iſa.* 44 6.
[f] *Exod.* 3. 14.
[g] *Exod.* 6. 3.
[h] *Act.* 17. 24, 28.

[i] *Gen* 17. 7. cum *Rom.* 3. 29.

[k] *Luc.* 1. 74, 75.

[l] 1 *Pet.* 1. 15, 16, 17, 18. *Lev.* 18. 30. *Lev.* 19. 37.

Q. *Quænam ſumma eſt quatuor man-*

datorum quæ officium noſtrum erga Deum complectuntur?

R. Summa quatuor mandatorum quæ officium noſtrum erga Deum complectuntur hæc eſt, ut Dominum nempe Deum noſtrum toto corde, totâ animâ, totis viribus, totáq; mente noſtrâ diligamus [m].

[m] *Luc.*10.27.

Q. *Quodnam eſt mandatum primum?*

R. Mandatum primum hoc eſt [*Non habebis alios Deos coram me* [n].]

[n] *Exod.*20.3.

Q. *Quænam officia imperantur mandato primo?*

R. Officia quæ mandato primo imperantur hujuſmodi ſunt, cognoſcere & agnoſcere Deum eſſe ſolum verum Deum, Deúmque noſtrum [o]; eúmq; ut talem colere & glorificare [p], de ipſo cogitando [q], meditando [r], illum recordando [s], faciendo plurimi [t], honorando [u], adorando *, eligendo [x], diligendo [y], deſiderando [z], timendóque [a], ei credendo [b], fidendo [c], in eóque ſperando [d], oblectando noſmet [e], exultando [f], pro eo zelando [g],

[o] 1 *Chron.* 28.9. *Deut.*26.17. *Iſa.*43.10. *Jer.*14.22.
[p] *Pſal.*95.6,7. *Mat.*4.10. *Pſal.*29.2.
[q] *Mal.*3.16.
[r] *Pſal.*63.6.
[s] *Eccleſ.*12.1.
[t] *Pſal.*71.19.
[u] *Mal.*1.6.
* *Iſa.*45.23.
[x] *Joſh.*24.15, 22.
[y] *Deut.*6.5.
[z] *Pſal.*73.25.
[a] *Iſa.*8.13.
[b] *Exod.*14.31.
[c] *Iſa.*26.4.
[d] *Pſal.* 130.7.
[e] *Pſal.*37.4.
[f] *Pſal.*32.11.
[g] *Rom.*12.11. cum *Num.*25.11.

eum

eum invocando, laudem ei omnem, gratiáſque tribuendo [h], obedientiam omnem totius hominis ac ſummiſſionem exhibendo [i]; ſtudendo ut ei in omnibus placeamus [k], dolendo ſi quâ re illum offenderimus [l], cúmque ipſo humiliter ambulando [m].

[h] *Phil.*4.6.

[i] *Jer.*7.23. *Jac.*4.7.

[k] 1 *Joh.*3.22.

[l] *Jer.*31.18. *Pſal.*119.15,

[m] *Mich.*6.8.

Q. *Quænam ſunt peccata illa quæ in primo hoc mandato prohibentur?*

R. Peccata quæ in primo hoc mandato prohibentur ſunt, Atheiſmus, quo quis Deum aut eſſe negat, aut certè nullum habet [n]: Idololatria, quæ habet aut colit plures Deos uno, aut alium quemvis ſimul cum vero Deo, aut ejus loco [o]: Eundem pro Deo Deóque noſtro vel non habere, vel non profiteri [p]: Cujuſvis illi debiti in hoc mandato imperati omiſſio vel neglectus [q]: eum ignorare [r], aut obliviſci [ſ]; conceptus [t] opinionéſq; [u] falſi, indignæ ac impiæ de ipſo cogitationes *, audax & curioſa in illius ſecreta inquiſitio [x]: impietas omnis [y], odium Dei [z], amor ſui [a], ſui ſtudium [b], & alia quævis animi noſtri, voluntatis, affectionúmve rebus aliis inordinata

[n] *Pſal.*14.1. *Epheſ.*2.12.

[o] *Jer.*2.27,28. cum 1 *Theſ.*1.9.

[p] *Pſal.*81.11.

[q] *Iſa.*43.22, 23,24.

[r] *Jer* 4.22. *Hoſ.*4 1,6.

[ſ] *Jer.*2.32.

[t] *Act.*17.23, 29.

[u] *Iſai.*40.18.

* *Pſal.*50.21.

[x] *Deut.*29.29.

[y] *Tit.*1.16. *Heb.*12.16.

[z] *Rom.*1.30.

[a] 2 *Tim.*3.2.

[b] *Phil.*2.21.

ac immoderata applicatio, earúmve à Deo vel totalis vel partialis avocatio [c], credulitas vana [d], infidelitas [e], hæresis [f], fides erronea [g], diffidentia [h], desperatio [i], incorrigibilitas [k] ac stupiditas sub judiciis Dei [l], durities cordis [m], superbia [n], præsumptio [o], carnalis securitas [p], tentatio Dei [q], mediorum nonlicitorum usus [r], in licitis fiducia [s], oblectationes & gaudia carnalia [t], zelus corruptus, cœcus, ac imprudens [u]; tepiditas * & languor in rebus Dei [x], à Deo abalienatio nostri, ac apostasia [y]; preces aut cultus quivis religiosus exhibitus sanctis, Angelis, aut creaturis aliis quibuscunque [z], pactiones quævis cum diabolo, eum consulere [a], iísque, quæ ab illo suggeruntur, auscultare [b], fidei nostræ & conscientiæ dominos homines constituere [c], Deum ac mandata ejus parvi æstimare, & contemnere [d]; spiritum ejus contristare ac impugnare [e], dispensationes ejus molestè ac impatienter ferre,

[c] 1 *Joh.* 2.15,16 1 *Sam.* 2.29. *Col.* 3 2,5.
[d] 1 *Joh.* 4.1.
[e] *Heb* 3.12.
[f] *Gal.* 5 20. *Tit.* 3.10.
[g] *Act.* 26.9.
[h] *Psal.* 78.22.
[i] *Gen.* 4 13.
[k] *Jer* 5.3.
[l] *Isa.* 42 25.
[m] *Rom.* 2.5.
[n] *Jer.* 13.15.
[o] *Psal.* 19 13.
[p] *Zeph.* 1 12.
[q] *Mat* 4.7.
[r] *Rom.* 3.8.
[s] *Jer.* 17 5.
[t] 2 *Tim.* 3.4.
[u] *Gal.* 4.17. *Joh.* 16.2. *Rom* 10.2. *Luc.* 9 54,55.
* *Apoc.* 3.16.
[x] *Apoc.* 3.1.
[y] *Ezech* 14.5. *Isa.* 1.4,5.
[z] *Rom.* 10.13, 14. *Hos.* 4.12. *Act.* 10.25, 26. *Apoc.* 19.10. *Mat.* 4.10. *Col.* 2.18. *Rom.* 1.25.
[a] *Lev.* 20 6. 1 *Sam.* 28.7,11. cum 1 *Chron.* 10.13 14.
[b] *Act* 5.3.
[c] 2 *Cor.* 1.24. *Mat.* 23.9.
[d] *Deut.* 32.15. 2 *Sam.* 12 9. *Prov.* 13.13.
[e] *Act* 7.51. *Ephes.* 4.30.

ejusdem

ejuſdem ſtulta incuſatio ob ea quæ nobis infligit mala [f], laudem boni cujuſvis quod aut ſumus, poſſumus, aut poſſidemus, fortunæ [g], idolis [h], nobiſmet-ipſis [i], aut alii cuicunque creaturæ impertire [k].

[f] *Pſal.*73.2,3. 14,15,22. *Job.*1.22.
[g] 1 *Sam.*6.7,8, 9.
[h] *Dan.*5.23.
[i] *Deut.*8.17. *Dan.*4.30.
[k] *Hab.*1.16.

Q. *Illa verba in primo mandato* [Coram me] *quid nos præcipuè docent?*

R. Verba iſthæc [*Coram me*] ſive coram facie mea in primo mandato nos docent Deum qui videt omnia, peccatum alium quemvis habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eo offendi plurimùm; nempe ut argumento ſit quo nos à peccato iſthoc abſterreamur, peccatum verò ipſum ut aggravetur tanquam impudentiſſima provocatio [l], ut nos denique quam ei exhibemus obedientiam, eandem præſtare tanquam in ipſius conſpectu excitemur [m].

[l] *Ezech.*8.5. ad finem. *Pſal.*44.20,21.
[m] 1 *Chron.*28.9.

Q. *Quodnam eſt ſecundum præceptum?*

R. Secundum præceptum eſt [*Non facies tibi imaginem quamvis ſculptilem, aut ſimilitudinem rei cujuſvis, quæ eſt in cœlis ſupernè, aut inferiùs in terris,*

aut in aquis infra terram; non incuruabis te iis, nec eis ſervies: ſiquidem ego Dominus Deus tuus, Deus ſum Zelotypus, viſitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam uſque quartámque progeniem oſorum mei, exhibens verò miſericordiam ad millenas uſque diligentium me, ac mandata mea obſervantium [n].]

n *Exod.* 20.4, 5,6.

Q. *Quænam ſunt officia quæ in ſecundo præcepto imperantur?*

R. Officia quæ in ſecundo præcepto imperantur ſunt cultum religioſum ac inſtituta quæ Deus in verbo ſuo inſtituit recipere, obſervare, pura ac integra conſervare [o]. Cujuſmodi ſunt preces, & gratiarum actio in nomine Chriſti [p]; verbi lectio, prædicatio ac auditio [q]; Sacramentorum adminiſtratio & receptio [r]; Eccleſiæ regimen, ac diſciplina [s]; miniſtrorum ordo ac ſtipendia [t]; jejunia religioſa [u]; jurare per nomen Dei *, eíque vota nuncupare [x]; prout etiam cultûs omnis falſi improbatio, deteſtatio, ac impugnatio [y]; ejúſque ſimul & monumento-

o *Deut.* 32,46, 47. *Mat.* 28.20. *Act.* 2.42. 1 *Tim.* 6.13,14
p *Phil.* 4.6. *Eph.* 5.20.
q *Deut.* 17.18, 19. *Act.* 15.21. 2 *Tim.* 4.2. *Jac.* 1.21,22. *Act.* 10 33.
r *Mat.* 28.19. 1 *Cor.* 11. 2. ad 30.
s *Mat.* 18.15, 16,17. *Mat.* 16.19. 1 *Cor* 5. cap. 1 *Cor.* 12.28.

t *Eph.* 4.11,12. 1 *Tim.* 5.17,18. 1 *Cor.* 9.7. ad 15. u *Joel.* 2.12,13. 1 *Cor.* 7,5. * *Deut.* 6.13. x *Iſa.* 19.21, *Pſal.* 76.11, y *Act.* 17.16,17. *Pſal.* 16.4.

rum

rum omnium idololatriæ, pro ea quam unius cujúſque ſtatus ac vocatio dederit facultate, extirpatio [z].

Q. *Quænam peccata in ſecundo mandato prohibentur?*

R. Peccata in ſecundo mandato prohibita ſunt, cultûs cujuſvis religioſi à Deo ipſo non inſtituti excogitatio omnis [a], per conſilia promotio [b], injunctio [c], exercitium [d], ac approbatio qualiſcunque [e]: religionis falſæ toleratio [f]; fictio cujuſlibet quod Deum repræſentet, aut tres perſonas, vel earum quamlibet, ſeu internè id in animo & mente noſtrâ fiat, ſive externè per modum imaginis cujuſvis aut ſimilitudinis creaturæ cujuſcunque [g]; omnis ejuſdem cultus [h], aut in eo vel per illud Dei [i]; cujuſvis quod ficta numina repræſentet fabricatio [k], omníſque eorum cultus, omniáque quæ ad ea ſpectant officia [l], commenta quæque ſuperſtitioſa [m], cultum Divinum corrumpentia [n], eidem addentia, vel dètrahentia [o], ſeu à nobiſmetipſis inventa ac ſuſcepta fuerint [p], ſive traditione ab aliis recepta [q], nomine licèt ac titulo

[z] *Deut.*7.5. *Iſa.*30.22.
[a] *Num.*15.39.
[b] *Deut.*13.6,7, 8.
[c] *Hoſ.*5.11. *Mich.*6.16.
[d] 1 *Reg.*12.33.
[e] *Deut.*12 30, 31,32.
[f] *Deut.*13.6. ad 12. *Zech.*13.2,3. *Apoc.*2.2,14, 15.20. *Apoc.*17.12,16, 17.
[g] *Deut.*4.15, 16,17,18,19. *Act.*17.29. *Rom.*1.21,22, 23,25.
[h] *Dan.*3.18. *Gal.*4.8.
[i] *Exod.*32 5,8,
[k] *Exod.*32.8.
[l] 1 *Reg.*18.26, 28. *Iſa.*65.11.
[m] *Act.*17.22. *Col.*2.21,22, 23.
[n] *Mal.*1.7,8, 14.
[o] *Deut.*4.2.
[p] *Pſal.*106 39.
[q] *Mat.*15 9.

tulo antiquitatis [r], conſuetudinis [s], devotionis [t], bonæ intentionis, aut alio prætextu quoviſcunque [u]; ſimonia *; ſacrilegium [x]; omnis denique cultûs ac officiorum divinorum quæ Deus inſtituit, neglectus [y], contemptus [z], impeditio [a], aut impugnatio [b].

[r] 1 Pet. 1. 18. [s] Jer. 44. 17. [t] Iſa. 65. 3, 4, 5. Gal. 1. 13, 14. [u] 1 Sam. 13. 11, 12. [x] 1 Sam. 15. 21. * Act. 8. 18. [x] Rom. 2. 22. Mal. 3. 8. [y] Exod. 4. 24, 25 26. [z] Mat. 22. 5. Mal. 1. 7, 13. [a] Mat. 23. 13. [b] Act. 13. 44, 45. 1 Theſ. 2. 15, 16.

Q. *Quænam ſunt rationes annexæ ſecundo mandato, quibus nos ad ejus obſervationem magìs impellamur?*

R. Rationes annexæ ſecundo mandato, quibus ad ejus obſervationem magìs impellamur, hiſce verbis comprehenſæ [*Siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus ſum Zelotypus, viſitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam uſque quartámque progeniem oſorum mei, exhibens verò miſericordiam ad millenas uſque diligentium me, ac mandata mea obſervantium* [c]] ſunt (præter Dei ſupremum in nos Dominium, ac jus noſtri peculiare [d]) fervens ejus pro cultu ſuo Zelus [e], vindex adversùs cultum quemvis falſum indignatio, tanquam

[c] Exod. 20. 5, 6. [d] Pſal. 45. 11. Apoc. 15. 3, 4. [e] Exod. 34 13, 14.

tanquam ſpirituale quoddam adulterium [f]; tum etiam quod hujuſce mandati violatores habeat Deus pro ipſius oſoribus, in eóſque ſe per varias progenies animadverſurum interminetur [g], ejus autem obſervatores habeat pro amicis ſuis ac mandatis ipſius obtemperantibus, ac miſericordiam iis per multas generationes polliceatur [h].

[f] 1 *Cor.*10.20, 21.22. *Jer.*7.18,19, 20. *Ezech.*16.26, 27. *Deut.*32.16, 17,18,19,20.
[g] *Hoſ.*2.2,3,4.
[h] *Deut.*5.29.

Q. *Quodnam eſt mandatum tertium?*

R. Mandatum tertium eſt [*Nomen Domini Dei tui inaniter non uſurpabis; non enim eum pro inſonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit* [i]]

[i] *Exod.*20.7.

Q. *Quid autem exigitur in mandato tertio?*

R. Tertium mandatum â nobis exigit ut Dei nomen, tituli, attributa [k], inſtituta [l], ut verbum [m], ſacramenta [n], preces [o], juramenta [p], vota [q], ſortes [r], ut opera ipſius [s], & quicquid demum ſit quo ſe notum facit, ſanctè ac reverenter, in cogitatione [t], meditatione [u], verbo *, ſcriptione [x], adhibeantur, & quidem per profeſſionem ſanctam [y],

[k] *Mat.*6.9. *Deut.*28.58. *Pſal*29.2. *Pſal.*68.4. *Apoc.*15.3,4.
[l] *Mal.*1.14.
Eccleſ 5.1.
[m] *Pſal.*138.2.
[n] 1 *Cor.*11.24, 25,28,29.
[o] 1 *Tim.*2.8.
[p] *Jer.*4.2.

[q] *Eccleſ.*5.2,4,5,6. [r] *Act.*1.24,26. [s] *Job.*36.24. [t] *Mal.*3.16. [u] *Pſal* 8 per totum. * *Col.*3.17. *Pſal.*105.2,5. [x] *Pſal.*102.18. [y] 1 *Pet.*3.15. *Mich.*4 5.

&

& converſationem idoneam [z], ad Dei gloriam [a], ac bonum tam noſtrum [b], quàm aliorum [c].

Q. *Quænam peccata ſunt prohibita in tertio mandato?*

R. Peccata in tertio mandato prohibita ſunt, neglectus utendi Divino nomine eo quo requiritur modo [d], atq; abuſus ejuſdem ignorante [e], vanâ [f], minùs reverente, profanâ [g], ſuperſtitioſâ [h], ac impiâ mentione, aut alio uſu, titulorum ejus, attributorum [i], inſtitutorum [k], operúmve [l]; blaſphemiâ [m]; perjurio [n]; Impiæ execrationes [o], impia juramenta [p], vota [q], ac ſortilegia [r], quæviſcunque; juramentorũ noſtrorũ votorúmq; quæ licita ſunt violatio [ſ], quæ de rebus non licitis obſervatio [t], adverſùs Dei decreta [u], & providentiam * obmurmuratio, aut expoſtulatio [x]; eadem curioſè rimari [y], & perverſè applicare; verbum Dei aut partem ejus aliquam perperam interpretari [z], malè applicare [a], aut quovis modo perver-

[z] *Phil.*1.27.
[a] 1 *Cor.*10.31.
[b] *Jer.*32.39.
[c] 1 *Pet.*2.12.
[d] *Mal.*2.2.
[e] *Act.*17.23.
[f] *Prov.*30.9.
[g] *Mal.*1.6,7,12 *Mal.*3.14.
[h] 1 *Sam.*4,3,4,5. *Jer.*7.4,9.10,14,31. *Col.*2.20,21,22
[i] 2 *Reg.*18.30,35. *Exod.*5.2. *Pſal.*139.20.
[k] *Pſal.*50.16,17
[l] *Iſa.*5.12.
[m] 2 *Reg.*19,22. *Lev.*24.11.
[n] *Zech.*5.4. *Zech.*8.17.
[o] 1 *Sam.*17.43. 2 *Sam.*16.5.
[p] *Jer.*5.7. *Jer.*23.10.
[q] 23.18. *Act.*23.12,14.
[r] *Eſth.*3.7. *Eſth.*9,24. *Pſal.*22.18.
[ſ] *Pſal.*24.4. *Ezech.*17.16,18,19.
[t] *Mar.*6.26 1 *Sam.*25.22,32,33.34.
[u] *Rom.*3.5,7. *Rom.*6.1.
* *Eccleſ.*8.11. *Eccl.*9.3. *Pſal* 39. per totum,
[x] *Rom.* 9.14,19,20.
[y] *Deut.*29.29.
[z] *Mat.*5.21. ad finem.
[a] *Ezech.*13.22.

tere [b], ad jocos profanos [c], ad quæſtiones curioſas ac inutiles, ad altercationes vanas, aut falſæ Doctrinæ defenſionem [d]. Verbi Dei abuſus, vel creaturarum, aut rei cujuſvis ſub nomine Dei comprehenſæ, ad incantamenta [e], aut nefarias ſeu libidines ſive actiones [f]; malevolentiâ [g], contemptu [h], contumeliâ [i], aut quovis modo impugnare veritatem, gratiam, viáſque Dei [k]; religionis profeſſio hypocritica, aut in alium quàm par eſt finem [l], eam pro dedecore habere [m], eíve eſſe dedecori; abſque ſolatio [n], imprudenter [o], infructuosè [p], ac cum offenſione ambulando [q], vel apoſtaſiâ ab eadem [r].

[b] 2 Pet.3.16. Mat.22 24. ad 31.
[c] Iſa.22.13. Jer.23.34,36, 38.
[d] 1 Tim.1.4,6, 7. 1 Tim.6.4, 5,20. 2 Tim.2. 14. Tit.3.9.
[e] Deut.18.10, 11,12,13,14. Act.19.13.
[f] 2 Tim.4.3,4. Rom 13.13,14. 1 Reg.21.9,10. Judæ v.4.
[g] Act.13.16. 1 Joh.3.12.
[h] Pſal.1.1. 2 Pet.3.3.
[i] 1 Pet.4.4.
[k] Act.13.45, 46,50. Act.4.18. Act.19.9. 1 Theſ.2.16.Heb.10.29.
[l] 2 Tim.3.5. Mat.23.14. Mat.6.1, 2, 5, 16.
[m] Marc. 8. 38.
[n] Pſal. 73. 14, 15.
[o] 1Cor.6.5,6.Eph.5.15,16,17.
[p] Iſa.5.4. 2 Pet 1.8,9.
[q] Rom.2.23,24.
[r] Gal.3.1,3. Heb.6.6.

Q. *Quænam ſunt rationes annexæ tertio mandato?*

R. Rationes tertio mandato in hiſce verbis annexæ [*Domini Dei tui*] illíſque [*Non enim eum pro inſonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit* [f]] ſunt, quoniam is Dominus

[f] Exod.20.7.

eſt,

est, nostérque Deus; proindeque nomen ejus profanare, eóve quovis modo abuti non debemus[t], præsertim quoniam tantùm abest ut ille hujus mandati transgressores absolvat eísve parcat, ut justum ejus judicium minimè eos effugere passurus sit[u], hominum censuras ac supplicia multi licèt eorum subterfugiant *.

[t] *Lev.* 19.12.
[u] *Ezech.* 36.21, 22,23. *Deut.* 28.58, 59. *Zech.* 5. 2,3,4.
* 1 *Sam.* 2.12, 17,22,24. cum 1 *Sam.* 3. 13.

Q. *Quodnam est mandatum quartum?*

R. Mandatum quartum est [*Memineris diem sabbati ut sanctifices eum; sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, septimus verò dies sabbatum Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunque intra portas tuas commoratur: Nam sex diebus perfecit Dominus cœlum, terrámque, mare, & quicquid in illis continetur, septimo verò die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eúmque sanctificavit*[x].]

[x] *Exod.* 20.8.9, 10,11.

Q. *Quid exigitur in quarto mandato?*

R. Quartum

R. Quartum mandatum ab omnibus exigit ſanctificationem ſive ſanctam Deo obſervationem temporis illius definiti quod ipſe in verbo ſuo deſignavit, nominatim è ſeptenis diebus unum integrum, qui à mundi primordiis uſque ad reſurrectionem Chriſti dies erat ſeptimus; exinde autem dies ſeptimanæ primus ad finem uſque mundi obſervandus. Qui Chriſtianum ſabbatum eſt [y], ac in N.T. dicitur *dies Dominicus* [z].

Q. *Quomodo ſanctificandum eſt ſabbatum, ſive dies Dominicus?*

R. Sanctificandum eſt ſabbatum ſive dies Dominicus ſanctâ per totum diem quiete[a], non tantùm ab ejuſmodi operibus quæ quovis tempore ſunt illicita; verùm etiam ab ejuſmodi negotiis, mundanis ac recreationibus quæ aliis diebus ſunt licita [b]; quinetiam hoc habendo in deliciis, totum illud tempus (niſi quod ad opera neceſſitatis ac miſericordiæ requiritur[c]) in exercitiis divini cultûs publicis privatiſque inſumendo [d]; quem in finem corda nobis ſunt præparanda, ac eâ providentiâ, diligentiâ

[y] *Deut.* 5. 12, 13, 14. *Gen.* 2, 2, 3. 1 *Cor.* 16. 1, 2. *Act.* 20. 7. *Mat.* 5. 17, 18. *Iſa.* 56. 2, 4, 6, 7.
[z] *Apoc.* 1. 10.
[a] *Exod.* 20. 8, 10.
[b] *Exod.* 16. 25, 26, 27, 28. *Neh.* 13. 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22.
[c] *Jer.* 17. 21. 22. [c] *Mat.* 12. 1. ad 13.
[d] *Iſa.* 58. 13. *Luc.* 4. 16. *Act.* 20. 7. 1 *Cor.* 16. 1, 2. *Pſal.* 92. Tit. *Iſa* 66. 23. *Lev.* 23. 3.

diligentiâ, & moderatione diſponenda ſunt, ac tempeſtivè conficienda mundana negotia, ut magìs expediti ſimus ac idonei illius diei officiis præſtandis [c].

[c] *Exod.*20 8. *Luc.*23.54,56. *Exod.*16.22, 25,26,29. *Neh.*13.19.

Q. *Cur ad Patres-familiarum, reliquóſque ſuperiores præcipuè dirigitur mandatum de obſervando ſabbato?*

R. Mandatum de ſabbato obſervando præcipuè dirigitur ad Patres-familiarum reliquóſque ſuperiores, eò quòd non ſolùm ipſi teneantur id obſervare, verùm etiam curare ut ab illis omnibus qui ſubduntur ipſorum regimini, ſimiliter obſervetur, & quoniam proclives ſunt eos quibus imperant ſuis negotiis impedire quò minùs id faciant [f].

[f] *Exod.*20.10. *Joſh.*24.15. *Neh.*13.15,17. *Jer.*17.20.21, 22. *Exod.*23.12.

Q. *Quænam ſunt peccata prohibita in quarto mandato?*

R. Peccata prohibita in quarto mandato ſunt officiorum quæ inibi exiguntur omiſſio quælibet [g], omníſq; eorum oſcitans, negligens, & inutilis præſtatio, eorúmque tædium [h]; omnis illius diei profanatio, ſeu otio, ſive agendo quod in ſe malum eſt [i], ſive operibus

[g] *Ezech.*22.26. [h] *Act.*20.7,9. *Ezech.*33.30, 31,32. *Amos.*8 5. *Mal.*1.13. [i] *Ezech.*23.38.

operibus, dictis, cogitationibus circa res mundanas ac recreationes non neceſſariis [k].

[k] *Jer.* 17. 24, 27 *Iſa.* 58. 13.

Q. *Quænam ſunt rationes ſubjunctæ quarto mandato, quibus ad ejuſdem obſervationem vehementiùs urgeamur?*

R. Rationes annexæ quarto mandato, quibus ad ejuſdem obſervationem vehementiùs urgeamur, deſumptæ ſunt ab illius æquitate, ſex dies è ſeptem nobis & rebus noſtris permittente Deo, ſibi verò ipſi unicum reſervante, in his verbis [*Sex diebus operaberis & facies omne opus tuum* [l].] à Dei peculiaris ſibi in eo die proprietatis vendicatione [*Dies ſeptimus ſabbatum eſt Domini Dei tui* [m]] ab exemplo Dei, qui [*Sex Diebus perfecit cælum, terrámque, mare, & quicquid in illis continetur, ſeptimo verò die requievit*] atque à benedictione quam diei illi impertivit Deus, non ſolùm illum conſecrando ut dies foret ipſius cultui peculiaris, verùm ordinando ut medium foret benedicendi nobis eundem ſanctificantibus [*quamobrem benedixit Dominus diei ſabbati, eúmque ſanctificavit* [n].]

[l] *Exod.* 20. 9.

[m] *Exod.* 20. 10.

[n] *Exod.* 20. 11.

Q. *Quare*

Q. *Quare ponitur in principio mandati quarti vox* [Memineris &c.]

R. Vox [*Memineris*] ponitur in principio mandati quarti [o], partim propter summum ex illius recordatione beneficium, quandoquidem exinde plurimum adjuvamur in præparatione nostra ad ipsum observandum [p], atq; ex ejus observatione ad reliqua mandata omnia meliùs observanda [q], simul & gratâ memoriâ summa illa beneficia creationis ac redemptionis conservanda, quæ totam religionem compendio quasi complectuntur [r]; partim etiam quoniam proni sumus in illius oblivionem [s], eò quòd cùm minùs hoc à nobis exigat naturale lumen [t], tum libertatem naturalem minuat in rebus aliàs non illicitis [u]; quódque semel tantùm septenis diebus recurrat, multáque negotia mundana interveniant quæ mentes nostras nimium sæpè abstrahunt quo minùs vel de nostrî ad illum præparatione, vel de celebratione ejusdem cogitemus *; Denique quòd Satanas ejúsq; administri hujusce diei gloriam, ac vel etiam memoriam dele-

[o] *Exod.*20.8.

[p] *Exod.*16 23. *Luc.*23.54,56. cum *Marc.*15.42. *Neh.*13.19.

[q] *Psal* 92. Tit. cum vers.13, 14. *Ezech.*20.12, 19,20.

[r] *Gen.*2.2,3. *Psal.*118.22, 24. cum *Act.* 4.10,11. *Apoc.*1.10.

[s] *Ezech.*22.26.

[t] *Neh.*9.14.

[u] *Exod.*34.21.

* *Deut.*5.14, 15. *Amos.* 8.5.

re

re plurimùm annitantur, nempe quò irreligionem omnem, ac impietatem introducant [x].

[x] *Lam.* 1. 7. *Jer.* 17. 21, 22, 23. *Neh.* 13. 15, ad 23.

Q. *Quænam eſt ſumma ſex mandatorum quæ officium noſtrum erga homines complectuntur?*

R. Sex mandatorum quæ officium noſtrum erga homines complectuntur hæc ſumma eſt, nempe ut proximum noſtrum perinde atque noſmet ipſos diligamus [y], idémque aliis faciamus, quod nobis ab eis factum vellemus [z].

[y] *Mat.* 22. 39.
[z] *Mat.* 7. 12.

Q. *Quodnam eſt mandatum quintum?*

R. Quintum mandatum eſt [*Honora Patrem tuum & Matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* [a].]

[a] *Exod.* 20. 12.

Q. *Quinam Patris ac Matris nomine in quinto mandato ſignificantur?*

R. Patris ac Matris nomine in quinto mandato ſignificantur non ſolùm Parentes naturales [b], verùm etiam ſuperiores omnes, ſeu ætate [c], ſive donis [d], tum verò imprimis illi qui nobis munere vel authoritate ex ordinatione Divina præſunt, ſive in familia [e], ſive

[b] *Prov.* 23. 22, 25. *Eph.* 6. 1, 2.
[c] 1 *Tim.* 5. 1, 2.
[d] *Gen.* 4. 10. 21, 22. *Gen* 45. 8.
[e] 2 *Reg.* 5. 13.

in Eccleſia [f], ſive in republica [g].

Q. *Quamobrem verò ſuperiores Pater ac Mater nuncupantur?*

R. Superiores Pater ac Mater nuncupantur, cùm ut intelligant illi debere ſe in omnibus erga inferiores ſuos officiis parentum naturalium amorem ac indulgentiam imitari, habitâ tamen relationis ratione [h]: tum ut inferiores indè ad officia ſua majore cum promptitudine & alacritate ſuperioribus ſuis tanquam parentibus præſtanda inducantur [i].

Q. *Quis eſt mandati quinti generalis ſcopus?*

R. Mandati quinti ſcopus generalis eſt illorum officiorum præſtatio ad quæ pro variis relationibus noſtris tenemur mutuò, quatenus inferiores ſumus, ſuperiores, aut æquales [k].

Q. *Quis ſuperioribus ab inferioribus debetur honos?*

R. Honos qui ſuperioribus debetur ab inferioribus eſt, debita imprimis corde [l], verbis [m], geſtúque [n], reverentia, deinde pro iis preces & gratiarum actio [o], virtutum & gratiarum quæ in

[f] 2 Reg. 2. 12. 2 Reg. 13. 14. Gal. 4. 19.
[g] Iſai. 49. 23.
[h] Eph. 6. 4. 2 Cor. 12. 14. 1 Theſ. 2. 7, 8, 11. Numb. 11. 11, 12.
[i] 1 Cor. 4. 14, 15, 16. 2 Reg. 5 13.
[k] Eph. 5 21. 1 Pet. 2. 17. Rom. 12. 10.
[l] Mal. 1. 6. Levi. 19. 3.
[m] Prov 31. 28.
[n] Pet 3. 6. Levi. 19. 32. 1 Reg. 2. 19.
[o] 1 Tim. 2. 1, 2.

eis

eis conſpiciuntur imitatio [p], ut etiam prompta in rebus licitis eorum mandatis & conſiliis obedientia [q]; & correctionibus eorum ſubmiſſio debita [r]; quin & eorum cùm perſonarum tum authoritatis defenſio [s], ſuſtentatio ac propugnatio, & erga utráſque fidelitas [t]; pro cujuſque ordine & ſtatûs in quo fuerit conditione [u]; eorúmque infirmitatum toleratio, atque in charitate diſſimulatio *; adeò quidem ut cùm eis tum eorum regimini honori eſſe poſſint [x].

[p] *Heb.* 13.7. *Phil.* 3.17.
[q] *Eph.* 6.1,2, 5,6,7. 1 *Pet.* 2.13,14. *Rom.* 13.1,2,3, 4,5. *Heb.* 13.17. *Prov.* 4 3.4. *Prov.* 23.22. *Exod.* 18,19, 24.
[r] *Heb.* 12 9. 1 *Pet.* 2.18, 19,20.
[s] 1 *Sam.* 26.15, 16. 2 *Sam.* 18.3. *Eſth.* 6.2.

[t] *Tit.* 2.9.10. [u] *Mat.* 22.21. *Rom.* 13.6,7. 1 *Tim.* 5.17,18. *Gal.* 6.6. *Gen.* 45.11. *Gen.* 47.12. * 1 *Pet.* 2.18. *Prov.* 23.22. *Gen.* 9.23. [x] *Pſal.* 127.3,4,5. *Prov.* 31.23.

Q. *Quænam ſunt inferiorum in ſuperiores ſuos peccata?*

R. Peccata inferiorum in ſuperiores ſuos ſunt, officiorum iis debitorum neglectus quilibet [y]; invidia [z], contemptus [a], & rebellio [b] adversùs ipſorum ſeu perſonas [c], ſive munera [d], in licitis eorum conſiliis [e], mandatis, & correctionibus [f], eorum execratio, deriſio [g], atque ejuſmodi omnis ſcan-

[y] *Mat.* 15.4,5,6
[z] *Numb.* 11,28, 29. [a] 1 *Sam.* 8. 7. *Iſai.* 3.5.
[b] 2 *Sam.* 15.1, ad 12.
[c] *Exod.* 21.15.
[d] 1 *Sam.* 10.27.
[e] 1 *Sam.* 2.25.
[f] *Deut.* 21.18, 19,20,21.
[g] *Pro.* 30.11,17

dali plena converſatio, quæ ipſis eorúmque regimini probro ſit ac dedecori [h].

[h] Prov 19.26.

Q. *Quid verò ſuperiores inferioribus præſtare tenentur?*

R. A ſuperioribus exigitur ut, pro illa quam à Deo acceperunt poteſtate, & relatione in qua ſunt conſtituti, inferiores ſuos diligant [i], pro eis orent [k], eíſque benedicant [l]; ut eos inſtruant [m], conſilio dirigant, ac admoneant [n], benè quidem merentes ut favore complectantur [o], laudent [p], ac remunerentur [q]; malè verò agentes ut rejiciant [r], reprehendant, caſtigéntque [s]; ut protegant eos [t], omniáque iis procurent quæcunque ſunt animæ [u] aut corpori * neceſſaria, útque graviter, prudenter, ſanctè & exemplariter ſe gerendo Deo gloriam [x], ſibimet ipſis honorem concilient [y], adeóque eam quâ Deus illos induit authoritatem tueantur [z].

[i] Col. 3.19. Tit. 2.4.
[k] 1 Sam. 12.23 Job 1.5.
[l] 1 Reg. 8.55, 56. Heb. 7.7. Gen. 49.28.
[m] Deut. 6.6,7.
[n] Eph. 6.4.
[o] 1 Pet. 3.7.
[p] 1 Pet. 2.14. Rom. 13.3.
[q] Eſth. 6.3.
[r] Rom. 13.3,4.
[s] Prov. 29.15.
[t] 1 Pet. 2.14.
[u] Job. 29.12,13 14,15 16,17. Iſa 1.10,17.
[x] Eph. 6.4.
* 1 Tim. 5.8.
[y] 1 Tim. 4.12. Tit. 2.3,4 5.
[z] 1 Reg. 3.28.
[z] Tit. 2.15.

Q. *Quænam ſunt peccata ſuperiorum?*

R. Superiorum peccata (præter neglectum eorum quæ ab illis exigun-

tur

tur officiorum [a]) ſunt, ſeipſos [b] h. e. ſuam ipſorum gloriam [c], otium, lucrum, aut voluptatem [d] inordinatè appetere; jubere quæ ſunt illicita[e], aut quæ ab inferioribus præſtari nequeunt [f], eis ut malè agant conſulere [g], vel malè agentibus animos facere [h] ac favere [i]; dehortari ac deterrere à bene agendo, bene autem agentes malè tractare [k]; eos indebitè caſtigare [l], injuriæ, tentationi, ac periculo negligenter eos aut exponere aut permittere [m]; provocare ad iram [n]; aut quocunque modo ſemetipſos dehoneſtare, autoritatémque ſuam imminuere, injuſtè, imprudenter, acerbè, vel remiſſè ſe gerendo [o].

[a] *Ezech.* 34.2, 3,4.
[b] *Phil.* 2.21.
[c] *Joh.* 5.44. *Joh.* 7.18.
[d] *Iſa.* 56.10,11. *Deut.* 17.17.
[e] *Dan.* 3.4,5,6. *Act.* 4.17,18,
[f] *Exod.* 5.10, ad 18. *Mat.* 23.2,4
[g] *Mat.* 14.8. cum *Mar.* 6.24.
[h] 2 *Sam.* 13.28.
[i] 1 *Sam* 3.13.
[k] *Joh.* 7.46,47, 48.49. *Col.* 3.21. *Exod.* 5.17.
[l] 1 *Pet.* 2.18, 19.20. *Heb.* 12.10. *Deut.* 25.3.
[m] *Gen.* 38.11, 26.

Act. 18.17. [n] *Eph.* 6.4. [o] *Gen* 9.21. 1 *Reg.* 12.13,14,15,16. 1 *Reg.* 1.6. 1 *Sam.* 2.29,30,31.

Q. *Quænam ſunt æqualium officia?*

R. Officia æqualium ſunt dignitatis ac valoris ſui invicem rationem habere [p]; honorem tribuendo alterum alteri antecellere [q]; de alterius donis aut profectu tanquam de propriis gaudere mutuò [r].

[p] 1 *Pet.* 2.17.
[q] *Rom.* 12.10.
[r] *Rom.* 12.15, 16. *Phil.* 2.3,4.

Q. *Quænam ſunt æqualium peccata?*

R. Æqualium peccata ſunt (præter neglectum eorum quæ ab iis exiguntur officiorum [f]) alterius invicem dignitatem parvi facere [t], donis invidere [u], de auctis honoribus, aut proſperitate dolore affici *, ſuperioritatem in ſe invicem uſurpare [x].

[f] *Rom.*13.8.
[t] 2 *Tim.*3 3.
[u] *Act.*7.9. *Gal.*5.26.
* *Num.*12.2. *Eſth.*6.12 13.
[x] 3 *Joh.*v.9. *Luc.*22.24.

Q. *Quænam eſt ratio quinto mandato annexa, quâ magis nos ad ejus obſervationem urgeamur?*

R. Ratio annexa quinto mandato in hiſce verbis [*Ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* [y]] eſt, quâ longævitas, ac proſperitas diſertè promittitur omnibus hoc mandatum obſervantibus, quatenus nempe Dei gloriæ, eorúmq; bono conducant [z].

[y] *Exod.*20.12.
[z] *Deut.*5.16. 1 *Reg.*8.25. *Ephes.*6.2,3.

Q. *Quodnam eſt mandatum ſextum?*

R. Mandatum ſextum eſt [*Non occides* [a].]

[a] *Exod.*20.13.

Q. *Quæ autem ſunt officia in ſexto mandato imperata?*

R. Officia in ſexto mandato imperata

perata ſunt, ſtudia quæque ſedula licitíque conatus vitam noſtram [b] aliorúmque [c] conſervandi; omnibus cùm cogitationibus tum deſtinationibus obſiſtendo [d], paſſiones ſubjugando [e]; occaſiones [f], tentationes [g], actionéſque omnes declinando, quæcunque eò tendunt ut vitâ ſuâ quiſpiam injuſtè privetur [h]; prout etiam juſtâ ejuſdem adversùs vim defenſione [i], patiente manûs Divinæ perpeſſione [k], animi tranquillitate [l], cordis alacritate [m], cibi [n], potûs [o], medicinæ [p], ſomni [q], laboris [r], ac recreationum [s] uſu ſobrio, cogitationibus benignis [t], dilectione [u], miſericordiâ *, manſuetudine, lenitate, benignitate [x], dictis, ac moribus placidis [y], mitibus, comibúſque [z], longanimitate, facilitate redeundi in gratiam, injuriarum patiente tolerantiâ & condonatione, boni pro malo retributione [a], afflictorum levatione, & ſublevatione, tuitione ac defenſione innocentum [b].

[b] *Eph.* 5.28,29.
[c] 1 *Reg.* 18.4.
[d] *Jer.* 26.15,16 *Act.* 23.12,16, 17,21,27.
[e] *Eph.* 4.26,27.
[f] 2 *Sam.* 2.22. *Deut.* 22.8.
[g] *Mat* 4.6,7. *Prov.* 1.10,11, 15,16.
[h] 1 *Sam.* 24 12. 1 *Sam.* 26 9, 10,11.
[i] *Gen.* 37 21,22.
[k] *Pſal.* 82.4. *Prov.* 24.11,12
[l] 1 *Sam.* 14 45.
[m] *Jac.* 5.7,8,9. 10,11
[n] *Heb.* 12.9.
[o] 1 *Theſ.* 4 11. 1 *Pet.* 3 4.
[p] *Iſai.* 38.21.
[q] *Pſal.* 127.2.
[r] *Eccleſ.* 5.12.
[s] 2 *Theſ.* 3.10,12 *Prov.* 16 26.
[t] *Eccleſ.* 3.4,11. [u] 1 *Sam.* 19.4,5. 1 *Sam.* 22.13,14. [x] *Rom.* 13.10. * *Luc.* 10.33,34,35. [y] *Col.* 3.12.13. [z] *Jac.* 3.17. [a] 1 *Pet.* 3.8,9,10,11. *Prov.* 15.1. *Judic.* 8. 1,2,3. [b] *Mat.* 5.24. *Eph* 4 2,32. *Rom.* 12.17,20,21. 1 *Theſ.* 5.14 *Job.* 31.19,20. *Mat.* 25.35,36. *Prov.* 31.8 9.

Q. *Quænam ſunt peccata in ſexto mandato vetita?*

R. Peccata vetita in ſexto mandato ſunt, quælibet vitæ ademptio ſeu noſtræ [c], ſive alienæ [d], extra tamen rationem juſtitiæ publicæ [e], belli legitimi [f], ac defenſionis neceſſariæ [g]; licitorum ac neceſſariorum vitæ mediorum neglectus aut ſubductio [h], ira mala [i], odium [k], invidia [l], vindictæ cupiditas [m], omnes paſſionum exceſſus [n], curæ anxiæ [o], cibi, potûs [p], laboris [q], recreationum [r] uſus immoderatus; dicta provocantia [s], oppreſſio [t], litigatio [u], percuſſio, vulneratio*, & quicquid denique conferre quoquo modo poſſit ad vitam cujuſpiam deſtruendam [x].

[c] *Act.*16.28. [d] *Gen.*9.6. [e] *Num.*35.31, 33. [f] *Jer.*48.10. *Deut.*20 cap. [g] *Exod.*22.2,3. [h] *Mat.*25.42, 43. *Jac* 2.15.16. *Eccleſ* 6.1,2. [i] *Mat.*5.22. [k] 1 *Joh.*3.15. *Levit.*19.17. [l] *Prov.*14.30. [m] *Rom.*12.19. [n] *Eph.*4.31. [o] *Mat.*6 31,34. [p] *Luc.*21.34. *Rom.*13.13. [q] *Eccleſ.*12.12. *Eccleſ.*2.22,23. [r] *Iſa.* 5.12. [s] *Prov.*15. 1. *Prov.* 12.18. [t] *Ezech.*18.18. *Exod.*1.14. [u] *Gal.*5.15. *Prov.*23.29. * *Num.*35.16,17,18,21. [x] *Exod.*21.18.ad finem.

Q. *Quodnam eſt mandatum ſeptimum?*

R. Mandatum ſeptimum eſt [*Non mœchaberis* [y].]

[y] *Exod.*20.14.

Q. *Quænam verò ſunt officia in ſeptimo mandato imperata?*

R. Officia

R. Officia ſeptimo mandato imperata ſunt corporis, mentis, affectuum[z], verborum[a], geſtuúmque[b], caſtitas; ejúſque in nobis ipſis ac in aliis conſervatio[c], oculorum ſenſuúmque omnium vigil cuſtodia[d], temperantia[e], inter caſtos verſari[f], in veſtitu modeſtia[g], conjugium continentiæ donum non habentium[h], conjugalis amor[i], ac cohabitatio[k]; in vocationibus labor diligens[l], occaſionum omnium impuritatis fuga, ac tentationum eò tendentium reſiſtentia[m].

[z] 1 *Theſ.*4.4. *Job.*31.1. 1 *Cor.*7.34. [a] *Col.*4.6. [b] 1 *Pet.*3.2. [c] 1 *Cor.*7.2,35, 36. [d] *Job.*31.1. [e] *Act.*24 24, 25. [f] *Prov.*2.16, ad 21. [g] 1 *Tim.*2.9. [h] 1 *Cor.*7.2,9. [i] *Prov.* 5. 19, 20. [k] 1 *Pet.*3.7.

[l] *Prov.*31.11, 27, 28. [m] *Prov.*5.8. *Gen.*39,8,9,10.

Q. *Quæ ſunt peccata prohibita in mandato ſeptimo?*

R. Peccata in mandato ſeptimo prohibita ſunt, cùm neglectus officiorum quæ exiguntur[n], tum etiam adulterium, fornicatio[o], raptus, inceſtus[p], ſodomia, ac lubidines omnes non naturales[q]; impuræ quæque imaginationes, cogitationes, intentiones, affectionéſque[r]; corrupta omnia turpiáque colloquia, eíſve auſcultatio[ſ], oculorum laſcivia[t], geſtus impudens leviſque, veſtitus

[n] *Prov.*5.7. [o] *Heb.*13.4. *Gal.*5.19. [p] 2 *Sam.*13. 14. 1 *Cor.*5 1. [q] *Rom.*1.24, 26,27. *Lev.*20.15,16. [r] *Mat.*5.28. *Mat.*15.19. *Col.*3.5. [ſ] *Eph.*5.3.4. *Prov.*7.5,21, 22. [t] *Iſa.*3.16. 2 *Pet.*2.14.

veſtitus immodeſtus [u], conjugiorum licitorum prohibitio *, illicitorum diſpenſatio [x], proſtibulorum approbatio, toleratio, exercitium, eorundémque frequentatio [y]; vota cœlibatûs illaqueantia [z], matrimonii dilatio indebita [a], polygamia, quâ plures habet aut vir uxores, aut fœmina maritos eodem tempore [b], injuſtum divortium [c], aut deſertio injuſta [d], otium, gula, ebrietas [e], conſortii impudici uſus [f], ut & laſcivarum cantionum, librorum, picturarum, ſaltationum, ludorum ſcenicorum [g], omnium denique quæ impudicitiæ motus excitare in nobis aliíſve poſſint, omnéſque impudicitiæ actus [g].

[u] *Prov.*7.10.13
* 1 *Tim.*4.3.
[x] *Lev.*18.1. ad 21. *Marc.*6.18. *Mal.*2.11,12.
[y] 1 *Reg.* 15.12. 2 *Reg.*23.7. *Deut* 23.17,18 *Lev.*19.29. *Jer.*5.7. *Prov.*7.24,25, 26,27.
[z] *Mat.*19.10, 11.
[a] 1 *Cor.*7.7,8,9 *Gen.*38.26.
[b] *Mal.*2.14,15. *Mat.*19.5.
[c] *Mal.*2.16. *Mat.*5.32.
[d] 1 *Cor.*7.12.13
[e] *Ezech.*16.49. *Prov.*23.30, 33.

[f] *Gen.*39.10. *Prov.*5.8. [g] *Eph.*5. 4. *Ezech.*23.14,15,16. *Iſa.*23.15, 16,17. *Iſa.*3.16. *Marc.*6.22. *Rom.*13.13. 1 *Pet.*4.3. [h] 2 *Reg.*9.30. cum *Jer.*4 30. & *Ezech.*23.40.

Q. *Quodnam eſt mandatum octavum?*

R. Mandatum octavum eſt [*Non furaberis* [i].]

[i] *Exod.*20.15.

Q. *Quænam ſunt officia octavo mandato imperata?*

R. Offici

R. Officia octavo præcepto imperata ſunt, veritas, fidelitas, juſtitiáque in contractibus ac hominum inter ſe commerciis [k], ſuum cuíque tribuere [l], reſtitutio bonorum, ſi quæ injuſtè ab iis ad quos jure ſpectant detineantur [m]; largitio ac mutuatio gratuita, prout res noſtræ tulerint, ac neceſſitates aliorum flagitaverint [n]; judiciorum noſtrorum voluntatum & affectionum circa res mundanas moderatio [o], providens cura ſtudiúmque ea quæ naturæ noſtræ ſuſtentandæ neceſſaria ſunt ac convenientia, conditioníque noſtræ congruentia [p] acquirendi [q], conſervandi, adhibendi, ac ordinandi; vitæ genus licitum [r], in eóque diligentia [s]; frugalitas [t]; actionum forenſium [u], ac fidejuſſionum, niſi ſi fortè neceſſariæ fuerint, evitatio, aliarúmque ejus generis obligationum *; unà cum conatu res & bona externa non minùs aliorum quàm noſtra, juſtis quibúſque licitíſq; mediis, cùm procurandi, tum conſervandi ac promovendi [x].

Q. *Quæ ſunt peccata vetita in octavo præcepto?*

[k] *Pſal.* 15,2,4. *Zech.* 7.4,10. *Zech.* 8.16,17.
[l] *Rom.* 13.7.
[m] *Lev.* 6.2,3, 4,5. cum *Luc.* 19.8.
[n] *Luc.* 6.30,38. 1 *Joh.* 3.17. *Eph.* 4.28. *Gal.* 6.10.
[o] 1 *Tim.* 6.6,7, 8,9. *Gal.* 6.14
[p] *Prov.* 27.23. ad finem. *Eccleſ.* 2.24. *Eccleſ.* 3.12,13 1 *Tim.* 6.17.18 *Iſa.* 38.1. *Mat.* 11.8.
[q] 1 *Tim.* 5.8.
[r] 1 *Cor.* 7.20. *Gen.* 2.15. *Gen.* 3.19.
[s] *Eph.* 4.28. *Prov.* 10.4.
[t] *Joh.* 6.12. *Prov.* 21.20.
[u] 1 *Cor.* 6.1. ad 9 *Prov.* 6.1. ad 6 *Prov.* 11.15.
[x] *Lev.* 25.35. *Deut.* 22.1,2,3, 4. *Exod.* 23.4,5 *Gen.* 47.14,20. *Phil.* 2.4. *Mat.* 22.39.

R. Peccata

R. Peccata octavo præcepto vetita (præter officiorum quæ inibi exiguntur neglectum [y],) ſunt furtum [z], latrocinium [a], plagium [b]; rei cujuſlibet vi aut dolo malo ablatæ receptio [c]; fraudem exercere [d], ponderibus ac menſuris injuſtis uti [e], terminos dimovere [f], in contractibus hominum inter ſe [g], aut in rebus fidei commiſſis injuſtitia & fraudulentia [h], oppreſſio [i], expilatio [k], fæneratio [l], corrupta munerum acceptatio [m], actiones forenſes excruciantes [n], agrorum diremptiones ac villarum depopulationes injuſtæ [o], Timiopolas agere, unde rerum precium augeatur [p], inſtituta vitæ illicita [q], omnes aliæ rationes injuſtæ ac nefariæ quibus à proximo noſtro quod ei jure debetur aut auferimus, aut detinemus, aut noſmet ipſos locupletamus [r]; avaritia [s], inordinata bonorum externorum æſtimatio, aut affectatio [t], diffidentes ac diſtrahentes curæ, ſtudiáque in eis acquirendis, conſervandis, utendíſque [u]; aliorum rebus proſperis in-

[y] *Jac.* 2. 15, 16.
[z] *Joh.* 3. 17.
[a] *Eph.* 4. 28.
[b] *Pſal.* 62. 10.
[c] 1 *Tim.* 1. 10.
[d] *Prov.* 29. 24. *Pſal.* 50. 18.
[e] 1 *Theſ.* 4. 6.
[f] *Prov.* 11. 1. *Prov.* 20. 10.
[g] *Deut.* 19. 14. *Prov.* 23. 10.
[h] *Amos.* 8. 5. *Pſal.* 37. 21.
[i] *Luc.* 16. 10, 11 12.
[k] *Ezech.* 22. 29. *Lev.* 25. 17.
[l] *Mat.* 23. 25. *Ezech.* 22. 12.
[m] *Pſal.* 15. 5.
[n] *Job.* 15. 34.
[o] 1 *Cor.* 6. 6, 7, 8. *Prov.* 3. 29, 30. [o] *Iſa.* 5. 8. *Mic.* 2. 2.
[p] *Prov.* 11. 26.
[q] *Act.* 19. 19, 24, 25.
[r] *Job.* 20. 19. *Jac.* 5. 4. *Prov.* 21. 6.
[s] *Luc.* 12. 15. [t] 1 *Tim.* 6. 5. *Col.* 3. 2. *Prov.* 23. 5. *Pſal.* 62, 10. [u] *Mat.* 6. 25, 31, 34. *Eccleſ.* 5. 12.

videre * ; prout etiam ignavia x, prodigalitas, luſus vaſtantes ; reliquæque omnes viæ damnum rei noſtræ familiari indebitè inferendi y, utì & debito uſu, ac ſolatio ex rebus nobis à Deo donatis percipiendo noſtrimet defraudatio z.

Q. *Quodnam eſt mandatum nonum ?*

R. Mandatum nonum eſt [*Non eris adversùs proximum tuum teſtis mendax* a.]

Q. *Quæ ſunt officia nono mandato imperata ?*

R. Officia nono mandato imperata ſunt, veritatem inter homines b, bonúmque nomen & exiſtimationem proximi æquè ac noſtrum conſervare c, ac promovere ; veritatem publicè agnoſcere ac defendere d, eam ex animo e, ſincerè f, liberè g, planè h, plenéque i proloqui eámque ſolam, cùm in rebus forenſibus ac juridicis k, tum in aliis rebus quibuſcúnque l ; benè de proximis noſtris præ charitate exiſtimare m, eorúmque bonum nomen amare, cupere, déque eo gaudere n ; de ipſorum infirmitatibus dolore

* *Pſal.*73.3. *Pſal.*37.1,7.
x 2 *Theſ.*3.11. *Prov.*18.9.
y *Prov.*21.17. *Prov.*23.20,21 *Prov.*28.19.
z *Eccleſ.*4.8. *Eccleſ.*6.2. 1 *Tim.*5.8.
a *Exod.*20.16.
b *Zech.*8.16.
c 3 *Joh.*v.12.
d *Prov.*31.8,9.
e *Pſal.*15.2.
f 2 *Chron.*19.9.
g 1 *Sam.*19.4,5
h *Joſ.*7.19.
i 2 *Sam.*14.18, 19,20.
k *Lev.*19.15. *Pro.*14.5.25.
l 2 *Cor.*1.17,18 *Eph.*4.25.
m *Heb.*6.9. 1 *Cor.*13.7.
n *Rom.*1.8. 2 *Joh.*v.4. 3 *Joh.*v.3.4.

re

re affici [o], cáſque cooperire [p]; dona & gratias eorum lubenter agnoſcere [q]; eorum innocentiam propugnare [r], bonam de iis famam promptè excipere [s], obloquutiones verò non niſi invitè admitttere [t]; delatores [u], adulatores [*], ac detractatores rejicere [x]; nominis noſtri amorem curámque gerere, illúdque, ubi opus eſt, defendere [y]; promiſſiones licitas præſtare [z]; quæcunq; denique vera ſunt, quæcunque honeſta, quæcunque amabilia, qnæcunque boni nominis, eis ſtudere, ea facere [a].

Q. *Quænam ſunt peccata nono præcepto prohibita?*

R. Peccata nono præcepto prohibita ſunt, veritatem aut nomen ſeu proximorum ſive noſtrum quocunque modo violare [b], tum verò præcipuè in judiciis publicis [c]; teſtimonium falſum præbere [d], teſtes falſos ſubornare [e], ſcienter ac prudenter malam cauſam aut præſentiâ aut patrocinio defendere, veritatem impudenter ac vultuosè opprimere [f], ſententiam injuſtã ferre [g], quod malum eſt bonum, quod verò bonum eſt malum dicere, improbos

ſecundùm

[o] 2 *Cor.*2,4. 2 *Cor.*12.21.
[p] *Prov.*17 9. 1 *Pet.*4.8.
[q] 1 *Cor.*1.4,5,7 2 *Tim.*1.4,5.
[r] 1 *Sam.*22.14.
[s] 1 *Cor.*13 6,7.
[t] *Pſal.*15.3.
[u] *Prov.*25.23.
[*] *Prov.*26.24, 25.
[x] *Pſal.*101 5.
[y] *Prov.*22.1. *Joh.*8.49.
[z] *Pſal.*15.4.
[a] *Phil.*4 8.
[b] 1 *Sam.*17.28. 2 *Sam.*16.3. 2 *Sam.* 1.9,10, 15,16.
[c] *Lev.*19.15. *Hab.*1.4.
[d] *Prov.*19.5. *Prov.*6.16,19.
[e] *Act.*6.13.
[f] *Jer.*9.3,5. *Act.*24.2,5. *Pſal.*12.3,4. *Pſ.*52.1,2,3,4.
[g] *Prov.*17.15. 1 *Reg.*21.9,10, 11,12,13.

ſecundùm operæ juſtorum remunerare, juſtos autem ſecundùm opera improborum [h]; teſtamenta vel tabulas ſubjicere aut comminiſci [i], veritatem ſupprimere, indebitè in cauſa juſta reticere [k], prout etiam ſilere, quandocunque iniquitatem aut ipſi reprehendere [l], aut ad alios deferre debemus [m]; veritatem dicere, intempeſtivè [n], malitioſè in malum finem [o], eandem in falſam ſententiam pervertere [p], aut dubiè ac æquivocè proferre ad veritatis juſtitiæve incommodum ac detrimentum [q]; falſiloquium [r]; mendacium [s]; obtrectatio [t]; abſentum inſimulatio [u]; detractio *; rumigeratio [x]; ſuſurrus [y]; ſubſannatio [z], convitium [a], cenſura temeraria [b], tetrica [c], iniqua [d], intentionum, verborum actionúmque mala interpretatio [e]; adulatio [f]; oſtentatio vana [g]; nimis honorificè aut viliter de nobiſmet ipſis aliiſve aut loqui aut ſentire [h]; donorum gratiarúmque Dei abnegatio [i]; levioris culpæ aggrava-

[h] *Iſa* 5.23.
[i] *Pſal.*119.69. *Luc.*19.8.
[k] *Luc.*16.5,6,7. *Lev.*5.1. *Deut.*13.8. *Act.*5.3,8,9. 2 *Tim.*4.16.
[l] 1 *Reg.*1.6. *Lev.*19.17.
[m] *Iſa.*59.4.
[n] *Prov.*29.11.
[o] 1 *Sam.*22.9, 10. cum *Pſal.* 52.1,2,3,4.
[p] *Pſal.*56.5. *Job.*2.19. cum *Mat.*26.60,61.
[q] *Gen.*3.5. *Gen.*26.7,9.
[r] *Iſa.*59.13.
[s] *Lev.*19.11. *Col.*3.9.
[t] *Pſal.*50.20.
[u] *Pſal.*15.3.
* *Jac.*4.11. *Jer.*38.4.
[x] *Lev.*19.16.
[y] *Rom.*1.29,30.
[z] *Gen.*21.9. cum *Gal.*4 29.
[a] 1 *Cor.*6.10.
[b] *Mat.*7.1.
[c] *Act.*28.4.
[d] *Gen.*38.24. *Rom.*2.1. [e] *Neh.*6.6,7,8. *Rom.*3.8. *Pſal.*69.10. 1 *Sam.* 1.13,14,15. 2 *Sam.*10.3. [f] *Pſal.*12.2,3. [g] 2 *Tim.*3.2. [h] *Luc.*18.9, 11. *Rom.*12 16. 1 *Cor.*4 6. *Act.* 12,22. *Exod.* 4.10,11,12,13,14. [i] *Job.*27.5,6. *Job.*4.6.

tio [k],

tio [k]; peccatorum occultatio, excuſatio vel extenuatio, cùm ad ea liberè confitendum invitamur [l]; infirmitatum proditio non-neceſſaria [m]; falſos rumores ſpargere [n]; oblocutiones avidè accipere, iiſque favere [o]; aures adversùs defenſionem juſtam obturare [p]; ſuſpicio mala [q]; meritæ cujuſquam laudi invidere vel indolere [r]; eámque imminuendi conatus ac deſiderium [s]; de cujuſvis dedecore ac infamiâ lætitiam capere [t]; contemptus faſtidioſus [u]; admiratio ſtulta *; promiſſionum licitarum violatio [x]; neglectus earum rerum quæ ſunt bonæ famæ [y], earum autem quæ malam famam conciliant, cum à nobis ipſis perpetratio vel non-declinatio, tum in aliis, quoad ejus fieri poteſt, non-impeditio [z].

Q. *Quodnam eſt mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum eſt [*Non concupiſces proximi tui domum, non concupiſces proximi tui uxorem, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, neque aliud denique quicquam quod eſt proximi tui* [a].]

Q. Quænam

[k] Mat. 7.3,4,5.
[l] Prov. 28.13. Prov. 30.20. Gen. 3.12,13. Jer. 2.35. 2 Reg. 5.25. Gen. 4.9.
[m] Gen. 9.22. Prov. 25.9,10.
[n] Exod. 23.1.
[o] Prov. 29.12.
[p] Act. 7.56,57. Job. 31.13,14.
[q] 1 Cor. 13.5.
[r] 1 Tim. 6.4.
[s] Num. 11.29. Mat. 21.15.
[t] Ezra. 4.12,13
[u] Jer. 48.27.
[x] Pſal. 35.15,16
[y] 1. Mat. 27.28
29. *Judæ v. 16 Act. 12.22.
[z] Rom. 1.31. 2 Tim. 3.3.
[a] 1 Sam. 2.24. 2 Sam. 13.12, 13. Pro. 5.8,9. Prov. 6.33.
[a] Exod. 20.17.

Q. *Quænam ſunt officia quæ decimo præcepto exiguntur?*

R. Officia quæ decimo præcepto exiguntur ſunt, acquieſcentia ſorti noſtræ adeò perfecta [b], toti úſque animæ noſtræ adeò benevola in proximum diſpoſitio, ut omnes interni noſtri motus ac affectus eum ſpectantes ad bonum ipſius tendant, idémque promoveant univerſum [c].

Q. *Quæ verò ſunt peccata decimo mandato prohibita?*

R. Peccata decimo mandato prohibita ſunt, rerum noſtrarum diſplicentia [d], invidia [e], dolórque de bono proximi [f], una cùm motibus affectibúſque circa res ejus indebitis quibuſcunque [g].

Q. *Quiſquámne poteſt mandata Dei perfectè obſervare?*

R. Nemo potis eſt vel è ſeipſo [h], vel ex gratia quavis in hac vita receptâ mandata Dei perfectè implere [i], verùm ea quotidiè violat cùm cogitationibus [k], tum dictis, factíſque [l].

Q. *An verò ſunt omnes legis Divinæ tranſgreſſiones ſuâ naturâ atque in*

[b] *Heb.*13 5.
1 *Tim.*6.6.
[c] *Job.*31.29.
*Rom.*12.15.
*Pſal.*122.7,8,9
1 *Tim.*1.5.
*Eſth.*10.3.
1 *Cor.*13.4,5, 6,7.
[d] 1 *Reg.*21.4.
*Eſth.*5.13.
1 *Cor.*10 10.
[e] *Gal* 5 26.
*Jac.*3.14,16.
[f] *Pſal.*112 9,10
*Neh.*2.10.
[g] *Rom.*7.7,8.
*Rom.*13.9.
*Col.*3.5.
*Deut.*5.21.
[h] *Jac.*3.2.
*Joh.*15.5.
*Rom.*8.3.
[i] *Eccleſ.*7.20.
1 *Joh.*1.8,10.
*Gal.*5.17.
*Rom.*7.18,19.
[k] *Gen.*6.5.
*Gen.*8.21.
[l] *Rom.*3. 9. ad 21.
*Jac.*3.2,ad 13

conſpectu Dei ex æquo graves?

R. Omnes legis Divinæ tranſgreſſiones non ſunt ex æquo graves; verùm peccata quædam aliis, tam ſuâ naturâ, quàm propter varias eorundem aggravationes, ſunt in conſpectu Dei graviora [m].

Q. *Quænam ſunt aggravationes illæ quibus peccata alia aliis redduntur graviora?*

R. Peccatis aggravationes accedunt

A perſonis delinquentibus [n], nempe ſi illis ætas provectior ſit [o], ſi plus habeant experientiæ, aut gratiæ [p], quóq; magìs profeſſione religionis [q], donis [r], dignitate [s], ac munere ſunt præſtantes [t], ſi ſint aliorum duces [u], quorumq; exemplum plures poſſit ad imitationem invitare *.

A Perſonis Læſis [x], ſi immediatè adversùs Deum [y], ejus attributa [z], cultúmq; [a]; adversùs Chriſtum, ejúſq; gratiam [b]; Spiritum Sanctum [c], ejus teſtimonium [d], ac operationes [e]; adversùs ſuperiores, viros eminentes [f], eóſque quibus aut relatione aliquâ ſpeciali

[m] *Joh.*19.11. *Ezech.*8.6,13, 15. 1 *Joh.*5.16 *Pſal.*78.17,32, 56.
[n] *Jer.*2.8.
[o] *Job.*32.7,9. *Eccleſ.*4.13.
[p] 1 *Reg.*11.4,9
[q] 2 *Sam.*12.14. 1 *Cor.*5.1.
[r] *Jac.*4.17. *Luc.*12.47,48.
[s] *Jer.*5.4,5.
[t] 2 *Sam.*12.7, 8,9. *Ezech.*8. 11,12.
[u] *Rom.*2.17. ad 25. *Gal.*2.11, 12,13,14.
[x] *Mat.*21.38, 39.
[y] 1 *Sam.*2.25. *Act.*5.4. *Pſal.*51.4.
[z] *Rom.*2.4.
[a] *Mal.*1.8,14.
[b] *Heb.*2.2,3. *Heb.*12,25.
[c] *Heb.*10.29.
[d] *Eph.*4.30.
[e] *Heb.*6.4,5.7.8.
[f] *Judæ* v.8. *Num.*12.8,9. *Iſai.*3.5.

ciali conjuncti ſumus, aut officio de-
vincti [g]; adversùs ſanctorum quemli-
bet [h], ſpeciatim infirmos fratres [i]; ip-
ſorum aut aliorum quorumvis ani-
mas [k]; commune bonum ſeu omnium
ſive multorum [l].

A Peccati naturâ & qualitate [m], ſi
contra expreſſa legis verba ſit [n], aut
plura mandata violet, peccata plura in
ſe contineat [o]; ſi non ſolùm in corde
conceptum, verùm etiam dictis aut fa-
ctis expreſſum ſit [p]; ſi aliis ſit offendi-
culo [q], ſi reparationem nullam admit-
tat [r]; ſi adversùs media [s] ſalutis, be-
neficia [t], judicii Dei [u], naturæ lu-
men *, conſcientiæ convictionem [x],
admonitionem publicam privatámve [y], cenſuras Eccleſiaſticas [z], puniti-
ones civiles [a], noſtras ipſorum preces,
propoſita, promiſſa [b], vota [c], fœdera [d],
obligationes Deo facta aut homini-

g *Prov.* 30. 17. 2 *Cor.* 12. 15. *Pſal.* 55. 12, 13, 14, 15. h *Zeph.* 2. 8, 10, 11. *Mat.* 18. 6. 1 *Cor.* 6. 8. *Apoc.* 17. 6. i 1 *Cor.* 8. 11, 12 *Rom.* 14. 13, 15, 21. k *Ezech.* 13. 19. 1 *Cor.* 8. 12. *Apoc.* 18. 13. *Mat.* 23. 15. l 1 *Theſ.* 2. 15, 16. *Ioſh.* 22. 20. m *Prov.* 6. 30, ad finem. n *Ezra* 9. 10. 11, 12. 1 *Reg.* 11. 9. 10. o *Col.* 3. 5. 1 *Tim.* 6. 10. *Prov.* 5. 8, 9, 10, 11, 12. *Prov.* 6. 32, 33. *Ioſh* 7. 21.

p *Iac.* 1. 14, 15. *Mat.* 5. 22. *Mic.* 2. 1. q *Mat.* 18. 7. *Rom.* 2. 23, 24. r *Deut.* 22. 22. cum v. 28, 29. *Prov.* 6. 32, 33, 34. 35. s *Mat.* 11. 21, 22, 23, 24. *Ioh.* 15. 22. t *Iſai.* 1. 3. *Deut.* 32. 6. u *Amos* 4. 8, ad 12. *Ier.* 5. 3. * *Rom.* 1. 26, 27. x *Rom.* 1. 32. *Dan.* 5. 22. *Tit.* 3. 10, 11. y *Prov.* 29. 1. z *Tit.* 3. 10. *Mat.* 18. 17. a *Prov.* 27. 22. *Prov.* 23. 35. b *Pſal.* 78. 34, 35, 36, 37. *Ier.* 2. 20. *Ier.* 42. 5, 6, 20, 21. c *Eccleſ.* 5. 4, 5, 6. *Prov.* 20. 25. d *Lev.* 26. 25.

bus [e]; ſi deliberatè fiat [f], præfracto animo [g], inſolenter [h], impudenter [i], oſtentanter [k], maliciosè [l], frequenter [m], refractariè [n], cum delectatione [o], diuturnitate [p], aut recidivatione poſt reſipiſcentiam [q].

A temporis [r], locíque [s], circumſtantiis; ſi die Dominico [t], aliíſve temporibus divino cultui conſecratis [u]; ſi immediatè præcedat *, vel ſubſequatur hæc [x], aliáve auxilia quæ iſtiuſmodi malis vel præcavendis vel medicandis deſtinantur [y]; ſi publicè aut coram aliis, quos probabile eſt provocatum indè aut coinquinatum iri [z].

[e] Prov. 2. 17. Ezech. 17. 18, 19. [f] Pſal. 36. 4. [g] Jer. 6. 16. [h] Num. 15. 30. Exod. 21. 14. [i] Jer. 3. 3. Prov. 7. 13. [k] Pſal. 52. 1. [l] Joh. v. 10. [m] Num. 14. 22. [n] Zech. 7. 11, 12 [o] Prov. 2. 14. [p] Iſai. 57. 17. [q] Jer. 34. 8, 9, 10, 11. 2 Pet. 2. 20, 21, 22. [r] 2 Reg. 5. 26. [s] Jer. 7. 10. Iſai. 26. 10. [t] Ezech. 23. 37, 38, 39. [u] Iſai. 58. 3, 4, 5. Num. 25. 6, 7. * 1 Cor. 11. 20, 21. [x] Jer. 7. 8, 9. 10. Prov. 7. 14, 15. Joh. 13. 27, 30. [y] Ezra, 9. 13, 14. [z] 2 Sam. 16. 22. 1 Sam. 2. 22, 23, 24.

Q. *Quid de Deo meretur peccatum unumquodque?*

R. Peccatum vel minimum quódq; cùm adversùs ſupremum Dei Dominium [a], bonitatem [b], & ſanctitatem [c], juſtâmque ejus legem fiat [d], iram ejus ac maledictionem [e], tam in hac vita [f] quàm

[a] Jac. 2. 10, 11. [b] Exod. 20. 1, 2. [c] Hab. 1. 13. Lev. 10. 3. Lev. 11. 44, 45. [d] 1 Joh. 3. 4. Rom. 7 12. [e] Eph. 5. 6. Gal. 3. 10. [f] Lam. 3. 39. Deut. 28. 15. ad [illegible]cm;

quàm futurâ commeretur [g], neque poteſt niſi Chriſti ſanguine expiari [h].

g *Mat.*25.41.
h *Heb.*9.22.
1 *Pet.*1.18,19.

Q. *Quid à nobis exigit Deus, quò iram ejus ac maledictionem nobis debitam propter legis tranſgreſsionem, effugiamus?*

R. Quò iram ac maledictionem Dei propter tranſgreſſionem legis nobis debitam effugiamus, à nobis exigit reſipiſcentiam erga Deum, fidemque erga Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum [i], ac diligentem mediorum externorum uſum, quibus communicat nobis Chriſtus mediationis ſuæ beneficia [k].

i *Act.*20.21. *Mat.*3.7,8. *Luc,*13.3,5. *Act.*16.30,31. *Joh.*3.16,18.
k *Prov.*2.1,ad 6. *Prov.*8.33. ad finem.

Q. *Quænam ſunt externa illa media quibus Chriſtus nobis mediationis ſuæ communicat beneficia?*

R. Media externa ac ordinaria quibus Chriſtus communicat Eccleſiæ ſuæ mediationis ſuæ beneficia ſunt inſtituta ejus omnia; imprimis autem verbum, ſacramenta & oratio, quæ quidem omnia electis fiunt ad ſalutem efficacia [l]

l *Mat.*28.19, 20. *Act.*2.42,46, 47.

Q. *Quomodo fit verbum efficax ad ſalutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipuè verò prædicationem reddit medium efficax illuminandi [m], convincendi, humiliandíque peccatores [n], eósque amoliendi ab omni confidentia ſui, ad Chriſtum autem pertrahendi [o], ac ad imaginem ejus conformandi [p], ejúſque eos voluntati ſubjugandi [q], quin etiam confirmandi eos adversùs tentationes omnes corruptionéſque [r]; ædificandi in gratia [ſ], eorúmque corda in ſanctitate ac ſolatio per fidem ad ſalutem ſtabiliendi [t].

Q. *Eſtne igitur verbum Dei ab omnibus legendum?*

R. Quamvis omnibus non ſit permiſſum, ut verbum Dei publicè legant coram toto cœtu [u], nullum tamen eſt genus hominum quod ſeorſim *, ac in familiis ſuis illud legere non tenetur [x], in quem finem ſcripturæ ſacræ ſunt ex originalibus in vulgares linguas transferendæ [y].

Q. *Quî legendum eſt verbum Dei?*

R. Scripturæ ſacræ legendæ ſunt,

[m] *Neh.*8.8. *Act.*26.18. *Pſal.*19.8.
[n] 1 *Cor.*14.24, 25. 2 *Chron.*34 18,19,26,27, 28.
[o] *Act.*2.37.41. *Act.*8.27. ad 39. [p] 2 *Cor.*3.18
[q] 2 *Cor.*10.4, 5,6. *Rom.*6.17.
[r] *Mat.*4 4,7,10 *Eph.*6.16,17. *Pſal.*19.11. 1 *Cor.*10.11.
[ſ] *Act.*20.32. 2 *Tim.*3.15, 16,17.
[t] *Rom.*16.25. 1 *Theſ.*3.2, 10,11,13. *Rom.*15.4. *Rom.*10.13, 14 15,16,17. *Rom.*1.16.
[u] *Deut.*31.9, 11,12,13. *Neh.*8.2,3. *Neh.*9.3,4,5.
* *Deut.*17.19. *Apoc.*1.3. *Joh.*5 39. *Iſai.* 34.16.
[x] *Deut.*6.6,7,8,9. *Gen.*18.17,19. *Pſal.*78,5,6,7. [y] 1 *Cor.* 14.6,9,11 12,15,16,24,27,28.

cum

cum ſumma illarum veneratione, ac reverentia [z]; cum perſuaſione firma, eſſe illas ipſiſſimum verbum Dei [a], eúmque ſolum efficere poſſe ut illas intelligamus [b]; cum deſiderio voluntatem Divinam in iis revelatam cognoſcendi, credendi, eíque obtemperandi [c]; cum diligentia [d], ac earum materiæ ſcopóque attentione [e], cum meditatione [f], applicatione [g], abnegatione noſtrî [h], ac oratione [i].

Q. *A quibus prædicari debet verbum Dei?*

R. Verbum Dei ab iis ſolis prædicari debet, qui donis ſufficienter inſtructi ſunt [k], atque inſuper debitè ad id officii approbati vocatíque [l].

Q. *Quo modo prædicare debent verbum Dei qui ſunt ad illud muneris vocati ac deſignati?*

R. Qui vocati ſunt ad laborandum in verbi miniſterio, prædicare debent doctrinam ſanam [m], diligenter [n], tempeſtivè, intempeſtivè [o]; ſimpliciter [p], non in allicientibus humanæ ſapientiæ verbis, verùm in demonſtratione ſpiri-

[z] *Pſal.* 19.10. *Neh.*8.3 ad 10. *Exod.*24.7. 2 *Chron.*34.27. *Iſai.*66.2.
[a] 2 *Pet.*1.19, 20,21.
[b] *Luc.*24 45. 2 *Cor.*3.13,14, 15,16.
[c] *Deut.*17.19, 20.
[d] *Act.*17.11.
[e] *Act.*8.30,34. *Luc.*10.26,27, 28.
[f] *Pſal.*1.2. *Pſal.*119.97.
[g] 2 *Chron.*34.21
[h] *Prov.*3.5. *Deut.*33.3.
[i] *Prov.*2.1.ad 7 *Pſal.*119.18. *Neh.*8.6,8.
[k] 1 *Tim.*3 2,6 *Eph.*4.8,9,10, 11. *Hoſ.*4.6. *Mal.*2.7. 2 *Cor* 3.6.
[l] *Jer.*14.15. *Rom.*10.15. *Heb.*5.4. 1 *Cor.*12.28, 29. 1 *Tim.*3.10. 1 *Tim.*4.14.
[m] *Tit.*2,1,8.
[n] *Act.*18.25.
[o] 2 *Tim.*4 2.
[p] 1 *Cor.*14.19.

tûs, & potentiâ [q]; fideliter [r], totum Dei conſilium manifeſtando [s]; prudenter [t], variæ auditorum neceſſitati & captui ſemet accommodando [u]; fervidè*, è flagrante Dei [x] animarúmq; populi ejus amore [y], ſincerè [z], in Dei gloriam [a], populíque converſionem [b], ædificationem [c], ac ſalutem collimando [d].

Q. *Quid exigitur à prædicatione verbi audientibus?*

R. Ab iis qui prædicationem verbi audiunt id exigitur, ut ei cum omni diligentia [e], præparatione [f], ac orationes [g] attendant; ut quicquid audierint, per ſcripturas examinent [h]; ut fide [i], amore [k], lenitate [l], ac promptitudine animi [m] veritatem excipiant tanquam verbum Dei [n]; de eo meditentur [o], ſermonéſque conferant [p]; in cordibus ſuis abdant [q]; ejúſque fructus in vita ſua edant [r].

Q. *Quâ verò ratione ſiunt Sacramenta ſalutis media efficacia?*

[q] 1 *Cor.* 2. 4.
[r] *Jer.* 23. 28. 1 *Cor.* 4. 1, 2.
[s] *Act.* 20. 27.
[t] *Col.* 1. 28. 2 *Tim.* 2. 15.
[u] 1 *Cor.* 3. 2. *Heb.* 5. 12, 13, 14. *Luc.* 12. 42.
* *Act.* 18. 25.
[x] 2 *Cor.* 5. 13, 14. *Phil.* 1. 15, 16, 17.
[y] *Col.* 4. 12. 2 *Cor.* 12. 15.
[z] 2 *Cor.* 2. 17. 2 *Cor.* 4. 2.
[a] 1 *Theſ.* 2. 4, 5, 6. *Ioh.* 7. 18.
[b] 1 *Cor.* 9. 19, 20, 21, 22.
[c] 2 *Cor.* 12. 19. *Eph.* 4. 12.
[d] 1 *Tim.* 4. 16. *Act.* 26. 16, 17, 18.
[e] *Prov.* 8. 34.
[f] 1 *Pet.* 2. 1, 2. *Luc.* 8. 18.
[g] *Pſal.* 119. 18. *Eph.* 6. 18, 19.
[h] *Act.* 17. 11.
[i] *Heb.* 4. 2.
[k] 2 *Theſ.* 2. 10.
[l] *Iac.* 1. 21.
[m] *Act.* 17. 11.
[n] 1 *Theſ.* 2. 13.
[o] *Luc.* 9. 44. *Heb.* 2. 1. *Luc.* 24. 14. *Deut.* 6. 6, 7.
[p] *Prov.* 2. 1. *Pſal.* 119. 11.
[q] *Luc.* 8. 15. *Iac.* 1. 25.

R. Sa-

R. Sacramenta fiunt media ſalutis efficacia, non per vim quamvis ipſis intrinſecam, aut per virtutem aliquam ab adminiſtrantis pietate, vel intentione derivatam; verùm tantummodò per operationem ſancti ſpiritus & benedictionem Chriſti, à quo ſunt inſtituta [f].

[f] 1 Pet. 3. 21. *Act.* 8. 13. cum v. 23. 1 *Cor.* 3. 6, 7. 1 *Cor.* 12. 13.

Q. *Quid eſt Sacramentum?*

R. Sacramentum eſt ordinatio ſacra à Chriſto in Eccleſia ſua inſtituta [t], ad mediationis ſuæ beneficia [u] eis qui ſunt in fœdere gratiæ * ſignificandum, obſignandum, & exhibendum [x]; eorúmq; fidem cæteráſque gratias confirmandum augendúmque [y], eos ad obedientiam obligandum [z], eorúmque amorem ac communionem inter ſe mutuam teſtificandum fovendúmque [a], quinetiam eos ab extraneis diſtinguendum [b].

[t] *Gen.* 17. 7, 10. *Exod.* 12. cap. *Mat.* 28. 19. *Mat.* 26. 27, 28.
[u] *Act.* 2. 38. 1 *Cor.* 10. 16.
* *Rom.* 15. 8. *Exod.* 12. 48.
[x] *Rom.* 4. 11. 1 *Cor.* 11. 24, 25
[y] *Rom.* 4. 11. *Gal.* 3. 27.
[z] *Rom.* 6. 3, 4. 1 *Cor.* 10. 21.
[a] *Eph.* 4. 2, 3, 4, 5 1 *Cor.* 12. 13.
[b] *Eph.* 2. 11, 12. *Gen.* 34. 14.

Q. *Quæ ſunt partes Sacramenti?*

R. Sacramenti partes duæ ſunt; altera quidem ſignum externum ac ſenſibile adhibitum ſecundùm Chriſti inſtitutionem; altera verò gratia interna eſt ac ſpiritualis per illud ſignificata [c].

[c] *Mat.* 3. 11. 1 *Pet.* 3. 21. *Rom.* 2. 28, 29.

Q. *Cedo*

Q. Cedò numerum Sacramentorum, quæ Chriſtus inſtituit in Eccleſia ſua ſub N. T. ?

R. Sub Novo Teſtamento Chriſtus in Eccleſia ſua duo tantùm inſtituit Sacramenta, baptiſmum ſcilicet ac cœnam Domini [d].

[d] *Mat.* 28.19. 1 *Cor.*11.20,23 *Mat.*26.26,27, 28.

Q. Quid eſt Baptiſmus ?

R. Baptiſmus eſt Sacramentum N. T. quo ablutionem per aquam in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti [e] ordinavit Chriſtus, quæ ſignum foret ac ſigillum inſitionis in ipſum [f], remiſſionis peccatorum per ſanguinem ipſius [g], ut & regenerationis per ejus ſpiritum [h], adoptionis item [i], ac reſurrectionis ad vitam æternam [k], quáque perſonæ baptizatæ in eccleſiam viſibilem ſolenniter admittuntur [l], & paciſcuntur publicè ac ex profeſſo, ſe nempe totos fore ſolius Domini [m].

[e] *Mat.*28.19.
[f] *Gal.*3.27.
[g] *Marc.*1.4. *Apoc.*1.5.
[h] *Tit.*3.5. *Eph.*5.26.
[i] *Gal.*3.26.27.
[k] *Cor.*15.29. *Rom.*6.5.
[l] 1 *Cor.*12.13.
[m] *Rom.*6.4.

Q. Quibus adminiſtrandus eſt baptiſmus ?

R. Baptiſmus non eſt quibuſquam adminiſtrandus, qui ſunt extra Eccleſiam viſibilem, adeóque à fœdere promiſſionis alieni, uſque dum ſuam in Chriſtum

Chriſtum fidem, eíque ſe obedientes fore profiteantur [n]: infantes autem à parentum utróque vel altero tantùm procreati, fidem in Chriſtum, eíque obedientiam profitente, vel eò fœderati ſunt ac baptizandi [o].

[n] *Act.* 8. 36, 37. *Act.* 2. 38.
[o] *Gen.* 17. 7, 9. cum *Gal.* 3. 9. 14. & *Col.* 2. 11, 12. & *Act.* 2. 38, 39. & *Rom.* 4. 11, 12. 1 *Cor.* 7. 14 *Mat.* 28. 19. *Luc.* 18. 15, 16. *Rom.* 11. 16.

Q. *Quâ ratione recolendus eſt nobis baptiſmus noſter quò uberiorem exinde fructum percipiamus?*

R. Neceſſarium (at neglectum nimis) officium baptiſmum noſtrum recolendi quo uberiorem exinde fructum percipiamus à nobis totâ vitâ præſtari debet, præcipuè verò tentationis tempore, dúmque aliis nobis præſentibus adminiſtratur [p]; ſerio nempe gratóque animo naturam ejus conſiderando, finéſque propter quos eſt à Chriſto inſtitutus, privilegia, ac beneficia per illum collata & obſignata, noſtrúmque in eo votum ſolenniter nuncupatum [q]; humiliando noſmet ipſos propter nefaria noſtra inquinamenta, quódque gratiæ baptiſmi defuerimus, noſtrǽque in eo pactioni [r]; eíſque planè contrarii ambulaverimus; promovendo ad certitudinem remiſſi-

[p] *Col.* 2. 11, 12. *Rom.* 6. 4, 6, 11.
[q] *Rom.* 6. 3, 4, 5.
[r] 1 *Cor.* 1. 11, 12, 13. *Rom.* 6. 2, 3.

onis

onis peccatorum, ut & benedictionum omnium reliquarum quæcunque in eo nobis ſacramento obſignantur [f]; derivando vires à Chriſti morte ac reſurrectione, in quem baptizati ſumus, ad mortificationem peccati, & gratiæ vivificationem [t]; operam dando ut fide vivamus [u], & converſationem noſtram in ſanctimonia ac juſtitia habeamus *, quemadmodum illos decet qui nomina ſua Chriſto inibi dederunt [x], útque in fraterna charitate ambulemus, eodem nempe ſpiritu in idem corpus baptizati [y].

[f] *Rom.* 4. 11, 12. 1 *Pet.* 3. 21.
[t] *Rom.* 6. 3, 4, 5.
[u] *Gal.* 3. 26, 27.
* *Rom.* 6. 22.
[x] *Act.* 2. 38.
[y] 1 *Cor.* 12. 13, 25, 26, 27.

Q. *Quid eſt cœna Dominica?*

1. Cœna Dominica eſt N. T. ſacra-
2. mentum [z], in quo dando accipiendóq;
3. panem ac vinum, ſecundùm con-
4. ſtitutionem Jeſu Chriſti, mors ejus de-
5. claratur; quíque dignè participant
corpore ipſius ac ſanguine veſcuntur
6. ad eorum ſpiritualem nutritionem, &
7. incrementum in gratia [a]; unionem
8. 9. cum eo ac communionem habent
10. confirmatam [b], gratitudinem ſuam er-
11. 12. ga Deum [c], & cum eo pactionem [d],
13. mutuúmque amorem, ac ſocietatem

[z] *Luc.* 22. 20.
Mat. 26. 26, 27, 28.
[a] 1 *Cor.* 11. 23, 24, 25, 26.
[b] 1 *Cor.* 10. 16.
[c] 1 *Cor.* 11. 24, 25, 26.
[d] 1 *Cor.* 10. 14, 15, 16, 21.

inter

inter ſe tanquam membra ejuſdem corporis myſtici teſtantur renovántque [e].

[e] 1 Cor. 10. 17.

Q. *Quomodo in ſacramento cœnæ Dominicæ dandum accipiendúmque panem ac vinum ordinavit Chriſtus?*

R. Chriſtus ordinavit ut verbi ſui miniſtri in ſacramento cœnæ Dominicæ adminiſtrando panem vinúmq; ab uſu communi ſeparent, atque id quidem per verbum inſtitutionis, gratiarum actionem ac orationem; ut panem accipiant frangántque, atque tum panem, tum vinum dent communicantibus; qui eâdem conſtitutione tenentur panem accipere & comedere, vinúmque bibere, gratè commemorantes corpus Chriſti pro iis fractum datúmque, ſanguinémque ejus pro iis fuſum [f].

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.

[f] 1 Cor. 11. 23, 24. Mat. 26. 26, 27, 28. † Marc. 14. 22, 23, 24. Luc. 22. 19, 20.

Q. *Quâ ratione corpus ac ſanguinem Chriſti paſcuntur qui dignè participant cœnam Dominicam?*

R. Quemadmodum corpus & ſanguis Chriſti in cœna Dominica non ſunt corporeè aut carnaliter præſentia, in, cum, aut ſub pane ac vino [g], ſpiritualiter

1. 2. 3.

[g] Act. 3. 21.

4. tualiter tamen fidei recipientis non mi-
5. 6 nùs quidem verè ac realiter, quàm ex-
ternis eorum ſenſibus elementa ipſa
[h] *Mat.* 26. 26, 28. præſtò ſunt [h]: ità in ſacramento cœ-
næ Dominicæ dignè communicantes,
[i] veſcuntur inibi corpore ac ſanguine
2. Chriſti, modo non corporeo quidem
[i] 1 *Cor.* 11. 24, 25, 26, 27, 28, 29. 3. aut carnali, at ſpirituali [i], verè nihilo-
4. minus ac realiter, dum Chriſtum cru-
7. cifixum omniáque mortis ejus benefi-
8. cia per fidem recipiunt applicántque
[k] 1 *Cor.* 10. 16. 9. ſibimetipſis [k].

Q. *Quomodo ſe præparare debent qui ſacramenti cœnæ Dominicæ participes ſunt futuri?*

R. Sacramenti cœnæ Dominicæ
[l] 1 *Cor.* 11. 28. participes futuri, ad illud priùs ſemet
[m] 2 *Cor.* 13. 5. 1. præparare debent, examinando ſemet [l],
[n] 1 *Cor.* 5. 7. cum *Exod.* 12. 15. 5. an ſint in Chriſto [m], quæ peccata ad-
[o] 1 *Cor.* 11. 29. miſerint, quibus rebus indigeant [n], an
[p] 2 *Cor.* 13. 5. 6. veram habeant ac ſufficientem cogni-
[q] *Zech.* 12. 10. 1 *Cor.* 11. 31. 7. tionem [o], fidem [p], reſipiſcentiam [q], er-
[r] 1 *Cor.* 10. 16, 17. *Act.* 2. 46. 47. 9. ga Deum ac fratres amorem [r], erga
[s] 1 *Cor.* 5. 8. 10. omnes homines charitatem [s], eorum
[t] 1 *Cor.* 11. 18, 20 *Mat.* 5. 23, 24. 11. qui illos injuriâ affecerint ignoſcenti-
[u] *Iſa.* 55. 1. *Joh.* 7. 37. am [t], qualia habeant erga Chriſtum
12. deſideria [u], déque nova ipſorum obe-

dientia

dientia*; quinetiam porrò, harum gratiarum exercitium renovando[x], per meditationem ſeriam[y], ac orationem fervidam[z].

Q. *An accedere ad cœnam Domini licet ei, qui an ſit in Chriſto, vel an ſit ritè præparatus dubitat?*

R. Qui dubitat an ipſe in Chriſto ſit, aut an ſit ritè ad ſacramentum cœnæ Dominicæ præparatus, fieri poteſt ut jus in Chriſto habeat, quamvis illud nondum habeat pro comperto[a], imò verò in reputatione Dei jam habet, ſi nempe carentiæ ejus ſenſu debito ſit affectus[b], veréque cupiat in Chriſto reperiri[c], ac diſcedere ab omni iniquitate[d]; quo in caſu (quoniam eo fine promiſſa fiunt & hoc ſacramentum inſtituitur, quò Chriſtianis infirmis ac dubitantibus ſubveniatur[e]) deflere ſuam debet infidelitatem[f], atque operam dare ut dubia ei ſolvantur[g], quod certè faciens ad cœnam Domini accedere & poteſt & debet, ut ulteriùs inde corroboretur[h].

Q. *An qui fidem profitentur ac ad cœnam Domini accedere cupiunt ab eadem arceri jure poſſunt?* R. Quot-

* 1 *Cor.*5.7,8. 15.
x 1 *Cor.*11.25, 26,28. *Heb.*10. 21,22,24. 1.2.
Pſal 26.6.
y 1 *Cor.*11.24, 25.
z 2 *Chron.*30. 18,19. *Mat.*26,26.
a *Iſa.*50.10. 1 *Joh.*5.13. *Pſal.*88.per totum. 1.
*Pſal.*77 1.ad12 *Jonah* 2.4 7.
b *Iſa.*54.7,8,9, 10. *Mat.*5.3,4. 2.
*Pſal.*31.22. *Pſal.*73.13,22, 23. 3. 4.
c *Phil.*3.8,9. 5.
*Pſal.*10.17. 6.
*Pſal.*43.1,2,5.
*Pſal.*5,11.
d 2 *Tim.*2.19. *Iſa.*50.10. *Pſal.*66.18,19, 20. 7.
e *Iſa.*40.11,29 31. *Mat.*11.28 *Mat.*12.20. Mat.26.28.
f *Marc* 9.24.
g *Act.*2.37. *Act.*16.30.
h *Rom.*4.11. 1 *Cor.*11.28.

21 R. Quotquot vel ignorantes, aut ſcandalo aliis eſſe reperiuntur, fidem licèt profiteantur, ac adire cupiant cœnam Dominicam, arceri ab hoc ſacramento & poſſunt & debent per poteſtatem illam quam Chriſtus in Eccleſia ſua reliquit [i]; neque quidem ſunt admittendi, ni cognitione priùs imbuantur, ac reformationem ſui manifeſtent [k].

[i] 1 Cor. 11. 27. ad finem, cum Mat. 7. 6. & 1 Cor. 5. cap. & Judæ. v. 23. & 1 Tim. 5. 22.
[k] 2 Cor. 2. 7.

Q. *Quid à Sacramentum cœnæ Dominica participantibus in tempore adminiſtrationis præſtandum eſt?*

R. A participantibus Sacramentum cœnæ Dominicæ id exigitur, ut interea dum adminiſtratur, Deum omni ſanctâ reverentiâ & attentione in illo inſtituto obſervent [l], elementa & actiones ſacramentales diligenter advertant [m], corpus Domini cautè diſcernant [n], mortem ejus ac perpeſſionem cum ſummo affectu meditentur [o], indéque ſemet excitent ad gratiarum ſuarum vividum ac vegetum exercitium [p], ſemet ipſos judicando [q], de peccato dolendo [r], Chriſtum vehementer eſuriendo ſitiendóque [s], eum per fidem paſcen

[l] Levit. 10. 3. Heb. 12. 28. & Pſal. 5. 7.
[m] 1 Cor. 11. 17, 26, 27.
[n] Exod. 24. 8. cum Mat. 26. 28
[o] 1 Cor. 11. 29.
[p] Luc. 22. 19.
[q] 1 Cor. 11. 26.
[r] 1 Cor. 10. 3, 4, 5, 11, 14.
[s] 1 Cor. 11. 31.
[t] Zech. 12. 10.
[u] Apoc. 22. 17.

paſcendo [t], de plenitudine ejus percipiendo [u], meritis ejus fidendo [*], amore ejus gaudendo [x], pro ejus gratia agendo gratias [y], pactum denique ſuum cum Deo [z], amorémque erga ſanctos omnes renovando [a].

Q. *Ecquod reſtat officium Chriſtianis, poſtquam ſacramentum cœnæ Dominicæ participârunt, peragendum?*

R. Poſtquam ſacramentum cœnæ Dominicæ participârunt officium reſtat Chriſtianis, ut ſecum perpendant ſeriò quomodo inibi ſe, qualíque cum ſucceſſu geſſerint [b]; ſi vivificationem & ſolatium perceperint, ut Deo propterea benedicant [c], ejúſque continuationem orent [d], adversùs recidivationes invigilent [e], votorum fidem ſolvant [f], ſéque ipſos animent ut Domino in eo inſtituto frequenter attendant [g]; quod ſi nullum exinde ſibi enatum percipiant impræſentiarum emolumentum, in poſterum debent cùm præparationem ſuam, tum in eodem ſacramento quomodo ſe geſſerint, accuratiùs ad examen revocare [h]; in quibus utríſque ſi apud Deum, ſúmque

[t] *Joh.* 6. 35.
[u] *Joh.* 1. 16.
[*] *Phil.* 3. 9.
[x] *Pſal.* 63. 4, 5.
2 *Chron.* 30. 21.
[y] *Pſal.* 22. 26.
[z] *Jer.* 50. 5.
Pſal. 50. 5.
[a] *Act.* 2. 42.

[b] *Pſal.* 28. 7.
Pſal. 85. 8.
2 *Cor.* 11. 17, 30, 31.
[c] 2 *Chron.* 30. 21, 22, 23, 25, 26.
Act. 2. 42, 46, 47.
[d] *Pſal.* 36. 10.
Cant. 3. 4.
1 *Chron.* 29. 18.
[e] 1 *Cor.* 10. 3, 4, 5, 12.
[f] *Pſal.* 50. 14.
[g] 1 *Cor.* 11. 25, 26. *Act.* 2. 42. 46.
[h] *Cant.* 5. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

ámque ipſorum conſcientiam poſſint
i Pſal.123.1. Pſ.42.5.8. Pſal.43.3,4,5. k 2 Chron.30. 18,19. Iſa.1.16,18. l 2 Cor.7.11. 1 Chron.15.12 13,14.
i quidem ſemet liberare, fructum ejus
ii expectare debent idoneo tempore per-
12 cipiendum l: quod ſi in alterutro ſe
deliquiſſe deprehenderint, humiliari
13 debent k, ac majorem in poſterum cu-
ram diligentiámque in eo adeundo ad-
hibere l.

Q. *In quo convenit ſacramento baptiſmi cum cœnæ Dominicæ ſacramento?*

m Mat.28.19. 1 Cor.11.23. n Rom.6.3,4. 1 Cor.10.16. o Rom.4.11. cum Col.2.12. Mat.26,27,28. p Joh.1.33. Mat.28.19. 1 Cor.11.23. 1 Cor.4.1. Heb.5.4. q Mat.28.19,20 1 Cor.11.26.
R. Sacramenta baptiſmi & cœnæ
i Dominicæ in hoc conveniunt, quòd
2 utriúſque author ſit Deus m, utriúſque
3 pars ſpiritualis ſit Chriſtus ejúſque be-
4 neficia n, utráque ejuſdem fœderis ſi-
5 gilla ſint o, non niſi per miniſtros evan-
6 gelii diſpenſanda p, atque in Eccleſia
Chriſti uſque ad ſecundum ipſius ad-
ventum retinenda q.

Q. *In quo differunt ſacramenta baptiſmi ac cœnæ Dominicæ?*

R. In eo differunt ſacramenta ba-
i ptiſmi ac cœnæ Dominicæ, quòd ba-
2 ptiſmus ſemel tantummodò ſit ad-
3 miniſtrandus, & quidem aquâ;
útque ſignum ſit & ſigillum regene-

rationis

rationis noſtræ ac inſitionis in Chriſtum [r], idque etiam infantibus [f]: at cœna Domini ſæpiùs adminiſtranda eſt, elementis panis ac vini, ad Chriſtum tanquam animæ nutrimentum ſpirituale repræſentandum & exhibendum [t], ad noſtram in eo manſionem ac incrementum confirmandum [u]; atque hoc quidem eis tantummodò qui cùm ætatem tum potentiam habent ſemetipſos examinandi *.

[r] *Mat.* 3. 11. *Tit.* 3. 5. *Gal.* 3. 27.
[f] *Gen.* 17. 7, 9. *Act* 2. 38, 39.
[t] 1 *Cor.* 7. 14.
[u] 1 *Cor.* 11. 23, 24, 25, 26.
1 *Cor.* 10. 16.
* 1 *Cor.* 11. 1-2. 28, 29.

Q. *Quid eſt oratio?*

R. Oratio eſt quâ petitiones noſtras Deo [x] in nomine Chriſti offerimus [y], auxilio Spiritûs ipſius [z], cum peccatorum noſtrorum confeſſione [a] & gratâ beneficiorum ejus agnitione [b].

[x] *Pſal.* 62. 8.
[y] *Joh.* 16. 23.
[z] *Rom.* 8. 26.
[a] *Pſal.* 32. 5, 6. *Dan.* 9. 4.
[b] *Phil.* 4. 6.

Q. *An ad ſolum Deum preces noſtræ ſunt dirigendæ?*

R. Quum Deus ſolus poſſit ſcrutari corda [c], ſolus omnium petitiones exaudire [d], peccata condonare [e], deſideria implere [f], quúmque in nullum alium credendum ſit [g], nulli cultus religioſus exhibendus [h], preces (quæ hujus pars ſunt non minima [i]) Deo [k] eíque

[c] 1 *Reg.* 8. 39. *Act.* 1. 24. *Rom.* 8. 27.
[d] *Pſal.* 65. 2.
[e] *Mich.* 7. 18.
[f] *Pſal.* 145. 18, 19.
[g] *Rom.* 10. 14.
[h] *Mat.* 4. 10.
[i] 1 *Cor.* 1. 2.
[k] *Pſal.* 50. 15.

Rom. 10.14. eique ſoli [l] ferendæ ſunt.

Q. *Quid ſibi vult, precari in nomine Chriſti?*

R. Precari in nomine Chriſti eſt ex obedientia mandati ejus, & promiſſionum confidentia, ejus gratiâ miſerecordiam implorare [m], non nudâ quidem nominis ejus mentione [n], verùm orandi incitamenta, in orando confidentiam, vires, ac ſpem obtinendi noſtram à Chriſto ejúſque mediatione derivando [o].

[m] *Joh.* 14.13, 14. *Joh.* 16.24. *Dan.* 9.17.
[n] *Mat.* 7.21.
[o] *Heb.* 4.14, 15, 16.
[l] *Joh.* 5.13, 14, 15.

Q. *Unde fit ut in nomine Chriſti ſit orandum?*

R. Quum tantum ſit hominis peccatum, tantáque indè nata ejus à Deo elongatio, ut ſinè Mediatore nullus nobis ad eum aditus eſſe poſſit [p]; quúmque extra Chriſtum unum nullus in cœlo terráve ſit ad opus tam glorioſum aut inſtitutus, aut idoneus [q]; in ejus ſolius nomine orare debemus [r].

[p] *Joh.* 14.6. *Iſa.* 59.2. *Epheſ.* 3.12.
[q] *Joh.* 6.27. *Heb.* 7.25, 26, 27. 1 *Tim.* 2.5.
[r] *Col.* 3.17. *Heb.* 13.15.

Q. *Quâ ratione nobis in orando auxiliatur ſpiritus?*

R. Quoniam ignari ſumus quid rogare, & quo debemus modo, Spiritus infirmitates

infirmitates noſtras ſublevat, efficiendo quidem ut intelligamus, pro quibus perſonis rebúſque, ut & quo modo precatio facienda ſit; efficiendo ac excitando in cordibus noſtris (licèt non in omnibus perſonis, aut omni tempore æqualiter) ejuſmodi apprehenſiones, affectiones, gratiáſque quæ ſunt ad hoc officium ritè præſtandum requiſita [f].

[f] *Rom.* 8. 26, 27. *Pſal.* 10. 17. *Zech.* 12. 10.

Q. *Pro quibus perſonis eſt nobis orandum?*

R. Orandum eſt nobis pro tota Chriſti in terris Eccleſia [t], pro magiſtratibus [u], ac miniſtris *, pro nobiſmet ipſis [x], pro noſtris fratribus [y], imò verò etiam pro inimicis [z], pro hominibus denique omnibus viventibus [a], vel etiam victuris aliquando [b]; neutiquam verò pro mortuis [c], aut iis de quibus conſtat eos peccatum ad mortem perpetrâſſe [d].

[t] *Eph.* 6. 18. *Pſal.* 28 9.
[u] 1 *Tim.* 2. 1, 2.
* *Col.* 4. 3.
[x] *Gen.* 32. 11.
[y] *Jac.* 5. 16.
[z] *Mat.* 5. 44.
[a] 1 *Tim.* 2. 1, 2.
[b] *Joh.* 17. 20. 2 *Sam.* 7. 29.
[c] 2 *Sam.* 12. 21, 22, 23.
[d] 1 *Joh.* 5. 16.

Q. *Pro quibus rebus eſt orandum?*

R. Pro rebus iis orandum eſt quæcunque faciunt ad Dei gloriam [e], Eccleſiæ commodum [f], noſtris aliorumq; bonum [h], pro nulla autem re quæ eſt illicita [i].

[e] *Mat.* 6. 9.
[f] *Pſal.* 51. 18, *Pſal.* 122. 6.
[g] *Mat.* 7. 11.
[h] *Pſal.* 125. 4.
[i] 1 *Joh.* 5. 14.

Q. *Quo autem modo debemus orare?*

R. Orare debemus cum reverente majeſtatis Dei apprehenſione [k], cum profundo indignitatis [l], neceſſitatis [m], ac peccatorum noſtrorum ſenſu [n]; cum corde pænitente [o], grato [p], ac dilatato [q]; cum intellectu [r], fide [s], ſinceritate [t], fervore [u], dilectione [x], ac perſeverantia [x]; ipſum præſtolantes [y] cum humilima voluntati ejus ſubmiſſione [z].

Q. *Quam nobis præſcripſit Deus regulam, quâ in orationis officio dirigamur?*

R. Totum Dei verbum utile nobis eſſe poteſt in officio orationis dirigendis [a], ſpecialis verò directionis norma eſt illa orationis formula quam ſervator noſter Chriſtus docuit diſcipulos ſuos, *Oratio Dominica* vulgò dicta [b].

Q. *Quomodo eſt oratio Dominica adhibenda?*

R. Oratio Dominica non ſolùm directioni inſervit & exemplari, ſecundùm quod aliæ preces concipiendæ

[k] *Eccleſ.5.1.*
[l] *Gen.18.27. Gen.32.10.*
[m] *Luc.15.17, 18,19.*
[n] *Luc.18.13.14*
[o] *Pſal.51.17.*
[p] *Phil.4.6.*
[q] *1 Sam.1.15.*
[r] *1 Sam.2.1.*
[s] *1 Cor.14.15.*
[t] *Marc.11.24. Jac.1.6.*
[u] *Pſal.145.18. Pſal.17.1.*
[x] *Jac.5.16.*
[x] *1 Tim.2.8.*
[x] *Eph.6.18.*
[y] *Mich.7.7.*
[z] *Mat.26.39.*

[a] *1 Joh.5.14.*

[b] *Mat.6.9,10. 11,12,13. Luc.11.2,3,4.*

ſunt; verùm etiam tanquam oratio poteſt uſurpari, modò illud fiat cum intellectu, fide, reverentiâ, reliquíſque gratiis ad orationis officium ritè præſtandum neceſſariis [c].

[c] *Mat.*6.9. cum *Luc.*11.2.

Q. *Quot partes ſunt quibus conſtat oratio Dominica?*

R. Oratio Dominica tribus conſtat partibus, præfatione, petitionibus, & concluſione.

Q. *Quid nos edocet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio verbis hiſce comprehenſa [*Pater noſter, qui es in cælis* [d]] nos docet orantes Deum accedere cum confidentia paternæ ipſius bonitatis, eámque ad nos ſpectare & pertinere [e], cum reverentia, reliquíſque omnibus quæ filios decent, diſpoſitionibus [f], affectibus cœleſtibus [g], debitáque ipſius cùm ſupremæ poteſtatis, majeſtatíſque, tum demiſſionis gratioſæ apprehenſione [h]: prout etiam pro aliis & cum aliis precari [i].

[d] *Mat.*6.9.

[e] *Luc.*11.13. *Rom.*8.15.

[f] *Iſa.*64.9.

[g] *Pſal.*123.1. *Lam.*3.41.

[h] *Iſa.*63.15,16. *Neh.*1.4,5,6.

[i] *Act.*12.5.

Q. *Quid eſt quod oramus in petitione prima?*

R. In petitione prima, nempe [*Sanctificetur nomen tuum* [k]] omnimodã, in nobis reliquíſque hominibus univerſis, Deum, prout fas eſt, honorandi, impotentiam ac indiſpoſitionem agnoſcentes [l], oramus ut Deus per gratiam ſuam velit nos alióſq; potentes reddere ac inclinare ad eum cognoſcendum, agnoſcendũ, ſumméq; æſtimandum [m], ejúſque titulos [n], attributa [o], inſtituta, verbum [p], opera, & quicquid demum aliud ſit quo ipſe nobis manifeſtare ſe dignatur [q], prout etiam eum cogitatione, verbis [r], operibúſque glorificandum [s]; ut atheiſmum, [t] ignorantiam [u], idololatriam [*], impietatem [x], & quodcunque ipſius honori adverſatur [y], impedire velit ac amoliri; ut providentiâ ſuâ omnium gubernatrice, ad ſuam ipſius gloriam omnia dirigere velit ac diſponere [z].

Q. Quid eſt quod petimus in petitione ſecunda?

R. In ſecunda petitione, ſcil. [*Adveniat regnum tuum* [a]] noſmet ipſos totúmque humanum genus ſub peccati, Satanæque dominio naturâ conſtitutos [b],

[k] *Mat.6.9.*
[l] *2 Cor.3.5.*
Pſal.51.15.
[m] *Pſal.67.2,3.*
[n] *Pſal 83.18.*
[o] *Pſal.86.10,*
11.12,13,15.
[p] *2 Theſ.3.1.*
Pſal.147.19,
20.Pſal.138.
1,2,3. 2 Cor.2.
14.15.
[q] *Pſal.145.* per totum. *Pſal.8.* per totum.
[r] *Pſal.103.1.*
Pſal.19.14.
[s] *Phil.1.9,11.*
[t] *Pſal.67.1,2,*
3,4.
[u] *Eph.1.17,18.*
[*] *Pſal.97.7.*
[x] *Pſal.74.18,*
22,23.
[y] *2 Reg.19.15,*
16.
[z] *2 Chron.20.*
6,10,11,12.
Pſal.83. per totum.
Pſal.140.4.8.

[a] *Mat.6.10.*

tutos [b],

tutos [b] agnoſcentes, oramus Deum ut regnum peccati Satanæque deſtruatur [c], ut evangelium per univerſum orbem propagetur [d]; Judæi vocentur [e], plenitudo Gentium ut introducatur [f], útque Eccleſia ſit Evangelicis cùm officiariis tum inſtitutis Divinis inſtructa [g], à corruptelis purgata [h], ut magiſtratum civilem Fautorem habeat & conſervatorem [i]; ut Chriſti inſtituta purè diſpenſentur fiántque efficacia, iis, qui in peccatis adhuc ſunt, convertendis, jam converſis verò confirmandis, conſolandis, ædificandíſque [k]; ut in cordibus noſtris hîc regnare velit Chriſtus [l], tempúſque adventûs ſui ſecundi adproperare, quóque nos cum ipſo regnemus unà in æternum [m]: útque ità velit potentiæ ſuæ regnum in univerſo orbe exercere, ut ad hoſce fines aſſequendos valere maximè poſſit & conducere [n].

[b] *Eph.* 2. 2, 3.
[c] *Pſal.* 68. 1, 18. *Apoc.* 12. 10, 11
[d] 2 *Theſ.* 3. 1.
[e] *Rom.* 10. 1.
[f] *Joh.* 17. 9, 20. *Rom.* 11, 25, 26. *Pſal.* 67, per totum.
[g] *Mat.* 9. 38. 2 *Theſ.* 3. 1.
[h] *Mal.* 1. 11. *Zeph.* 3. 9.
[i] 1 *Tim.* 2. 1, 2.
[k] *Act.* 4, 29, 30 *Eph.* 6. 18, 19, 20. *Rom.* 15. 29 30, 32. 2 *Theſ.* 1. 11. 2 *Theſ.* 2. 16, 17
[l] *Eph.* 3. 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.
[m] *Apoc.* 22. 20.
[n] *Iſa.* 64. 1, 2, *Apoc.* 4. 8, 9, 10, 11.

Q. *Quid oramus in petitione tertia?*

R. In tertia petitione, viz. [*Fiat voluntas tua in terris ſicut & in cœlis*[o]] agnoſcimus

[o] *Mat.* 6. 10.

agnoſcimus nos omnéſque homines naturâ eſſe non ſolùm divinæ voluntati tam cognoſcendæ quàm præſtandæ impares prorſus ac imparatos [p], verùm etiam proclives ad rebellandum adversùs verbum Dei [q], atque adversùs providentiam ejus obmurmurandum [r], addictóſque prorſus voluntati carnis ac Diaboli exequendæ [s]; quapropter oramus ut velit Deus per Spiritum ſuum, à nobis aliíſque cæcitatem omnem [t], debilitatem [u], indiſpoſitionem * ac perverſitatem cordis amovere [x], ac per gratiam ſuam nos potentes reddere promptóſque ad voluntatem ejus cognoſcendam præſtandámque, eíque in omnibus noſmetipſos ſubmittendum [y], ídque cum eadem humilitate [z], alacritate [a], fidelitate [b], diligentia [c], zelo [d], ſinceritate [e], ac conſtantia [f], quâ ſolent in cœlis Angeli [g].

[p] *Rom.* 7. 18. *Job.* 21. 14. [1] *Cor.* 2. 14. [q] *Rom.* 8. 7. [r] *Exod.* 17. 7. *Num.* 14. 2. [s] *Eph.* 2. 2. [t] *Eph.* 1. 17, 18. [u] *Eph.* 3. 16. * *Mat.* 26. 40, 41. [x] *Jer.* 31. 18, 19 [y] *Pſal.* 119. 1, 8 35, 36. *Act.* 21. 14. [z] *Mic.* 6. 8. [a] *Pſal.* 100. 2. *Job.* 1. 21. [2] *Sam.* 15. 25. [b] *Iſa.* 38. 3. [c] *Pſal.* 119. 4, 5. [d] *Rom.* 12. 11. [e] *Pſal.* 119. 80. [f] *Pſal.* 119. 112. [g] *Iſa.* 6. 2, 3. *Pſal.* 103. 20. 21 *Mat.* 18. 10.

Q. *Quid eſt quod rogamus in petitione quarta?*

R. In petitione quarta, quæ ſic ſe habet [*Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè.* [h]] agnoſcimus quidem nos

[h] *Mat.* 6. 11.

nos cùm in Adamo, tum per proprium noſtrî peccatum ad externa hujuſce vitæ commoda omne jus noſtrum deperdidiſſe; ac iis omnibus ut Deus nos omnino exuat, earúmque uſum nobis maledictum reddat commeruiſſe [i]: atque inſuper neque illas nos ſuſtentando pares à ſeipſis eſſe [k], neq; nos illas ullo noſtro merito [l], aut induſtriâ [m] procurare poſſe; verùm pronos eſſe ad eas illicitè cupiendum [n], acquirendnm [o], ac uſurpandum [p]; oramus igitur pro nobis aliiſque ut illi nóſque à providentia Dei licitorum uſu mediorum de die in diem dependentes, gratuito illius dono, ac prout paternæ ipſius ſapientiæ viſum fuerit, earum portione conveniente fruamur [q], eámque nobis conſervatam, ac ſancto jucundóque earum uſu[r], in eiſq; contentatione animi [ſ], benedictam habeamus: denique ut ab omnibus, quæ temporali noſtræ ſuſtentationi ac ſolatio adverſantur, cuſtodiamur [t].

Q. *In petitione quinta quid eſt quod petimus?*

[i] *Gen.*2.17. *Gen.* 3.17. *Rom.*8.20,21, 22. *Jer.*5.25. *Deut.*28.15. ad finem.
[k] *Deut.*8.3.
[l] *Gen.*32.10.
[m] *Deut.*8.17, 18.
[n] *Jer.*6.13. *Marc.*7.21;22.
[o] *Hoſ.*12.7.
[p] *Jac.*4.3.
[q] *Gen.*43.12, 13,14. *Gen.*28.20. *Eph.*4.28. 2 *Theſ.*3.11,12 *Phil.*4.6.
[r] 1 *Tim.*4.3, 4,5.
[ſ] 1 *Tim.*6.6,7, 8.
[t] *Prov.*30.8,9.

R. In

R. In petitione quinta, quæ hujuſmodi eſt [*Remitte nobis debita noſtra, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris* u] agnoſcentes noſmet alióſque omnes peccati tum originalis tum actualis reatu teneri, eóque juſtitiæ Divinæ factos eſſe debitores, próque eo debito neque nos, nec aliam creaturam quamviſcunque ullatenus poſſe ſatisfacere * ; pro nobis aliíſque petimus, ut è gratia ſua gratuita dignetur Deus nos per obedientiam ac ſatisfactionem Chriſti fide apprehenſam & applicatam abſolvere tam à reatu quàm à pœna peccati x, nos in dilecto ſuo acceptare y, favorem ſuum gratiámque nobis perpetua eſſe velit z, lapſus noſtros quotidianos condonare a, pace nos & gaudio implere augendo nobis indies remiſſionis certitudinem b, quam eò certè rogamus confidentiùs, magíſque ad expectandum animamur ac erigimur, quòd hoc in nobis teſtimonium habeamus (atteſtante nobis conſcientiâ) nos aliis animitùs eorum in nos peccata condonare c.

u *Mat.* 6. 12.

* *Rom.* 3. 9. ad 21. *Mat.* 18. 24, 25. *Pſal.* 130. 3, 4.

x *Rom.* 3. 24, 25, 26. *Heb.* 9. 22.

y *Eph.* 1, 6, 7.

z 2 *Pet.* 1. 2.

a *Hoſ.* 14. 2. *Jer.* 14. 7.

b *Rom.* 15. 13. *Pſal.* 51. 7, 8, 9. 10, 12.

c *Luc.* 11. 4. *Mat.* 6. 14, 15. *Mat.* 18. 35.

Q. Quid

Q. *Quid denique in petitione ſexta oramus Deum?*

R. In ſexta petitione, quæ hiſce verbis comprehenditur, [*Et nè nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo* [d]] agnoſcentes ſapientiſſimum, juſtiſſimum, gratioſiſſimúmque Deum, ità res ad varios ſanctos juſtóſque fines ordinare poſſe ut tentationes nos adoriantur, ſuperent, ac aliquando etiam captivos ducant [e]; quinetiam in proclivi eſſe ut à Satana [f], mundo [g], carnéque nos potenter ſeducamur, ac irretiamur [h]; nóſque ipſos (porrò) vel poſt remiſſa nobis peccata, quà corruptione noſtrâ [i], quà debilitate, quáq; vigilandi incuriâ [k], non ſolùm obnoxios eſſe tentationibus, pronóſque eſſe eiſdem nos exponere [l]; verùm etiam à nobiſmet-ipſis neque poſſe nec velle iis reſiſtere, ex iis emergere, eas ad noſtram utilitatem flectere [m], dignóſque adeò eſſe qui ſub earum potentia ſimus derelicti [n]: oramus ut ità velit Deus mundum, & quæ in eo ſunt omnia imperio regere [o]; carnem ſubjugare [p], Satanam coërcere [q], cuncta diſponere [r],

[d] *Mat.6.13.*

[e] *2Chron.32.31*
[f] *1 Chron.21.1.*
[g] *Luc.21.34. Marc.4.19.*
[h] *Jac.1.14.*
[i] *Gal.5.17.*
[k] *Mat.26.41.*
[l] *Mat.26.69, 70,71,72. Gal.2,11.ad 15 2 Chron.18.3.* cum *2 Chron. 19.2.*
[m] *Rom.7.23,24 1 Chron.21.1, 2,3,4. 2 Chron.16.7, 8,9,10.*
[n] *Pſal.81.11, 12.*
[o] *Joh. 17.15.*
[p] *Pſal.51.10. Pſal.119.133.*
[q] *2 Cor.12.7.*

re [r], média gratiæ conferre ac benedicere [f], nósque in eorum uſu vigilantes reddere; nempe ut nos ejúſque populus univerſus, tentationis ad peccatum immunes per providentiam ejus conſervemur [t], aut ſi fortè tentati fuerimus, ut Spiritu ejus nos in hora tentationis potenter ſuffulti conſiſtere valeamus [u]; aut ſi lapſi, ut erigamur denuò, ab eáque vindicemur *, ejúſque uſum ſanctum ac utilitatem capiamus [x]: ut ſanctificatio noſtra ac ſalus perficiatur [y], Satanas ſub pedibus noſtris conculcetur [z], nósque à peccato, tentatione, omníque malo iu æternum liberemur [a].

[r] 1 Cor. 10. 12, 13.
[f] Heb. 13, 20, 21
[t] Mat. 26. 41. Pſal. 19, 13.
[u] Eph. 3. 14, 15, 16, 17. 1 Theſ. 3. 13. Judæ. v. 24.
* Pſal. 51. 12.
[x] 1 Pet. 5. 8, 9, 10.
[y] 2 Cor. 13. 7, 9.
[z] Rom. 16. 20. Zech. 3. 2. Luc. 22. 31, 32.
[a] Joh. 17. 15. 1 Theſ. 5. 23.

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ concluſio?*

R. Concluſio Dominicæ orationis quam hæc verba complectuntur [*Quia tuum eſt regnum, potentia, & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen* [b].] nos docet petitiones noſtras argumentis communire [c], quæ quidem à Deo ſunt [d], non autem à dignitate quavis noſtra, aut alîus cujuſvis creaturæ depromenda, precibúſque noſtris laudes annectere;

[b] Mat. 6. 13.
[c] Rom. 15. 30.
[d] Dan. 9. 4, 7, 8, 9, 16, 17, 18, 19.

annectere [e]; Deo ſoli æternum dominium, omnipotentiam, & excellentiam glorioſam aſcribendo [f]; quorum ratione, cùm ille nobis opem ferre & poteſt & vult [g], tum etiam nos per fidem incitamur cum eo agere ut velit [h], eíque quietè confidere quòd velit, petitiones noſtras adimplere [i]; quod quidem deſiderium noſtrum, & confidentiam, quò teſtemur, dicimus, AMEN [k].

[e] *Phil.* 4. 6.

[f] 1 *Chron.* 29. 10 11, 12, 13.

[g] *Eph.* 3. 20. 21. *Luc.* 11. 13.

[h] 2 *Chron.* 20. 6, 11.

[i] 2 *Chron.* 14. 11

[k] 1 *Cor.* 14. 16. *Apoc.* 22. 20, 21

Cate-

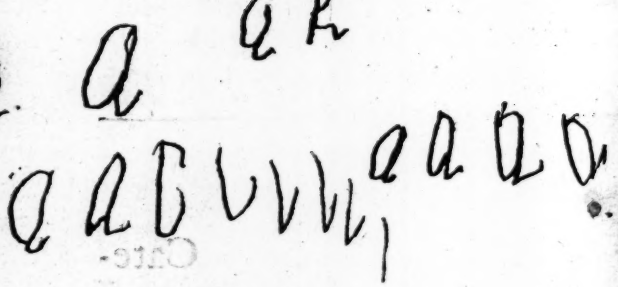

Catechiſmus Minor.

QUÆSTIO.

1. *QUis hominis finis eſt præcipuus?*

R. Præcipuus hominis finis eſt, Deum glorificare [a], eodémque frui in ætérnum [b].

[a] 1 *Cor.* 10. 31. *Rom.* 11. 36
[b] *Pſal.* 73. 24. ad finem.

2. Q. *Quam nobis regulam dedit Deus, quâ nos ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur?*

R. Verbum Dei (quod Scripturis Veteris ac Novi ~~inſtrumenti~~ comprehenditur [c]) eſt unica regula, quâ nos ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur [d].

[c] 2 *Tim.* 3. 16. *Eph.* 2. 20.
[d] 1 *Joh.* 1. 3, 4.

3. Q. *Quid eſt quod Scripturæ præcipuè docent?*

R. Duo imprimis ſunt quæ Scripturæ docent, quid homini de deo ſit credendum, quídque officii exigat ab homine Deus [e].

[e] 2 *Tim.* 1. 13. & 3. 16.

4. Q. *Quid eſt Deus?*

R. Deus eſt Spiritus[f] eſſentiâ[g], ſapientiâ[h], potentiâ[i], ſanctitate[k], juſtitiâ, bonitate ac veritate[l] infinitus[m], æternus[n], ac immutabilis[o].

5. Q. *Súntne plures uno Deo?*

R. Unus eſt unicúſque, vivens ille verúſque Deus[p].

6. Q. *Quot ſunt perſonæ in Deitate?*

R. In Deitate perſonæ tres ſunt, Pater, Filius, ac Spiritus Sanctus; ſúntq; hæ tres perſonæ Deus unus, ſubſtantiâ eædem, potentiâ ac gloriâ coæquales[q].

7. Q. *Quid ſunt decreta Dei?*

R. Decreta Dei ſunt æternum ejus propoſitum ſecundùm voluntatis ſuæ conſilium, quo quicquid unquam evenit, propter ſuam ipſius gloriam præordinavit[r].

8. Q. *Quomodo decreta ſua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta ſua creationis operibus ac providentiæ.

9. Q. *Quid eſt opus creationis?*

R. Opus creationis eſt quo Deus per verbum potentiæ ſuæ omnia ſex dierum

[f] *Joh* 4.24.
[g] *Exod.*3.14.
[h] *Pſal.*147.5.
[i] *Apoc.*4.8.
[k] *Apoc.*15.4.
[l] *Exod.*34.6,7.
[m] *Job.*11.7,8,9
[n] *Pſal.*90.2.
[o] *Jac.*1.17.
[p] *Deut.*6 4. *Jer.*10.10.
[q] 1 *Joh.*5 7. *Mat.*28.19.
[r] *Eph.*1,4.11. *Rom.*9.22.23.

dierum ſpacio ex nihilo condidit, atq; omnia quidem valdè bona [f].

[f] *Gen.*1.cap. *Heb.*11.3.

10. Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Deus hominem creavit marem ac fœminã, juxta ſuam ipſius imaginem, in cognitione, juſtitiâ, ac ſanctitate, dominium habentem in creaturas [t].

[t] *Gen.*1.26,27, 28. *Col.*3.10. *Eph* 4.24.

11. Q. *Quænam ſunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Providentiæ Divinæ opera ſunt ſanctiſſima Dei [u], ſapientiſſima [*], potentiſſimáq; creaturarum ſuarum omnium, earúmq; actionum [x] conſervatio [y] & gubernatio.

[u] *Pſal.*145.17. [*] *Pſal.*104.24. *Iſa.*28.29. [x] *Pſal.*103.19. *Mat.*10.29,30, 31. [y] *Heb.*1.3.

12. Q. *Quem peculiarem providentiæ ſuæ actum exercebat Deus circa hominem in ſtatu creationis ſuæ exiſtentem?*

R. Poſtquam Deus hominem condidiſſet, inibat cum illo fœdus vitæ, ſub conditione perfectæ obedientiæ; eſu de arbore ſcientiæ boni malíque ſub pœna mortis eidem interdicens [z].

[z] *Gal.*3.12. *Gen.*2.17.

13. Q. *An verò Primi noſtri Parentes in quo creati fuerant ſtatu perſtitere?*

R. Primi Parentes voluntatis ſuæ libertati permiſſi peccando in Deum ſtatu in quo creati fuerant excide-
[a] *Gen.*3.6,7,8, 13. runt [a].

*Eccleſ.*7.29. 14 Q. *Quid eſt peccatum?*

R. Peccatum eſt defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, ſeu
[b] 1 *Joh.*3.4. quævis ejuſdem tranſgreſſio [b].

3 Q. *Quodnam erat peccatum iſtud quo primi parentes ſtatu in quo creati fuerant exciderunt?*

R. Peccatum iſtud quo primi parentes ſtatu in quo creati fuerant excide-
runt, erat comeſtio fructûs interdi-
[c] *Gen.*3.6,12. cti [c].

Q. *Totúmne genus humanum cecidit in prima Adami tranſgreſsione?*

R. Quandoquidem fœdus cum Adamo ictum fuerat non ſuo tantùm ſed & poſterorum ſuorum nomine; exinde factum eſt ut totum genus humanum ab illo generatione ordinariâ
[d] *Gen* 2.16,17. procreatum, in eo peccaverit, cùmque
*Rom.*5.12. eo ceciderit, in prima ejus tranſgreſſio-
1 *Cor.*15.21, 22. ne [d].

Q. *In quem verò ſtatum præcipitavit lapſus iſte humanum genus?*

R. Lapſus

R. Lapſus iſte humanum genus in ſtatum peccati ac miſeriæ præcipitavit [e].

[e] *Rom.*5.12.

Q. *In quo conſiſtit ſtatûs illius in quem lapſus eſt homo peccaminoſitas?*

R. Statûs in quem lapſus eſt homo peccaminoſitas conſiſtit in reatu primi illius peccati quod Adamus admiſit, in defectu originalis juſtitiæ, totiúſq; naturæ corruptione, quod *Peccatum originale* vulgò dicitur; unà cum omnibus peccatis actualibus exinde profluentibus [f].

[f] *Rom.*5.12,19 *Rom.*5.10.ad20 *Eph.*2.1,2,3. *Jac.*1.14,15. *Mat.*15.19.

Q. *Quæ miſeria eſt illius ſtatûs in quem homo lapſus eſt?*

R. Univerſum genus humanum lapſu ſuo communionem cum Deo perdidit [g], ſub ira ejus & maledictione eſt conſtitutum [h], adeóque cunctis hujus vitæ miſeriis, ipſi morti, infernique cruciatibus in æternum eſt obnoxium [i].

[g] *Gen* 3.8,10, 24.
[h] *Eph.*2.2,3. *Gal.*3.10.
[i] *Lam.*3.39. *Rom.*6.23. *Mat.*25.41,46.

Q. *An verò Deus humanum genus univerſum in ſtatu peccati ac miſeriæ periturum dereliquit?*

R. Deus quum ex mero ſuo beneplacito nonnullos ad vitam æternam

ab omni retrò æternitate elegiſſet[k], fœdus gratiæ cum eis iniit; ſe nempe liberaturum eos è ſtatu peccati ac miſeriæ, atq; in ſtatum ſalutis per redemptorem tranſlaturum[l].

Q. *Quis eſt Redemptor electorum Dei?*

R. Dominus Jeſus Chriſtus eſt electorum Dei Redemptor unicus[m], qui, æternus Dei Filius quum eſſet, factus eſt homo[n]; adéoque fuit, eſt, erítque Θεάνθρωπος, è naturis duabus diſtinctis perſona unica in ſempiternum[o].

Q. *Quî autem Chriſtus, Filius Dei quum eſſet, factus eſt homo?*

R. Chriſtus Filius Dei factus eſt homo, dum corpus verum[p], animámque rationalem[q] aſſumeret ſibi, vi Spiritûs Sancti in utero éque ſubſtantia Virginis Mariæ conceptus, & ex eadem natus[r], immunis tamen à peccato[s].

Q. *Quæ munera Chriſtus ut Redemptor noſter obit?*

R. Chriſtus quatenus Redemptor noſter obit munera Prophetæ, Sacerdotis ac Regis, cùm in humiliationis tum

[k] *Eph.*1.4.

[l] *Rom.*3.20,21, 22. *Gal.*3.21,22.

[m] 1 *Tim.*2.5,6.
[n] *Joh.*1.14. *Gal.*4.4.
[o] *Rom.*9.5. *Luc.*1.35. *Col.*2.9. *Heb.*7.24,25.

[p] *Heb.*2.14,16. & 10.5.
[q] *Mat.*26.38.
[r] *Luc.*1.27,31, 35,42. *Gal* 4.4.
[s] *Heb.*4.15. & 7,26.

tum in exaltationis ſuæ ſtatu [t].

Q. *Quomodo Prophetæ munere defungitur Chriſtus?*

R. Chriſtus defungitur Prophetæ munere, voluntatem Dei in ſalutem noſtram nobis per verbum ſuum ſpirítúmque revelando [u].

Q. *Quâ ratione exequitur Chriſtus munus ſacerdotale?*

R. Chriſtus exequitur Sacerdotale munus, ſemet ipſum ſemel in ſacrificium offerendo, quo juſtitiæ Divinæ ſatisfaceret *, nóſque Deo conciliaret [x]; prout etiam perpetuò pro nobis intercedendo [y].

Q. *Quî exequitur Chriſtus munus Regium?*

R. Chriſtus exequitur munus Regium nos ſibi ſubjugando [z], nos gubernando [a], tuendóque [b], ut etiam hoſtes ſuos noſtróſque coërcendo ac debellando [c].

Q. *In quo conſtitit Chriſti humiliatio?*

R. Humiliatio Chriſti in eo conſtitit quòd fuerit natus, & quidem humili conditione [d], factus ſub lege [e],

[t] *Act.* 3.21,22 *Heb.* 12.25. cum 2 *Cor.* 13.3 *Heb.* 5.5,6,7. & 7.25. *Pſal.* 2.6. *Iſa.* 9.6,7. *Mat.* 21.5. *Pſal.* 2.8,9,10, 11.

[u] *Joh.* 1.18. 1 *Pet.* 1.10,11, 12.

Joh. 15.15. & 20.31.

* *Heb.* 9.14,28

[x] *Heb.* 2.17.

[y] *Heb.* 7.24.25.

[z] *Act.* 15.14, 15,16.

[a] *Iſa.* 33.22.

[b] *Iſa.* 32.1,2.

[c] 1 *Cor.* 15.25. *Pſal.* 110. per totum.

[d] *Luc.* 2.7.

[e] *Gal.* 4.4.

quòdque vitæ hujus miſerias [f], iram Dei [g], mortémque crucis execrabilem ſubierit [h]; quòd ſepultus fuerit [i], & ſub poteſtate mortis aliquandiu commoratus [k].

Q. *In quo conſiſtit Chriſti exaltatio?*

R. Exaltatio Chriſti conſiſtit in reſurrectione ejus à mortuis tertio die [l], aſcenſu in cœlum [m], ſeſſione ad dextram Dei Patris [n], adventu ejus ad mundum judicandum die noviſſimo [o].

Q. *Quâ ratione participes efficimur redemptionis per Chriſtum acquiſitæ?*

R. Redemptionis per Chriſtum acquiſitæ participes efficimur ejuſdem nobis efficaci per Spiritum ejus Sanctum [p], applicatione [q].

Q. *Quomodo nobis applicat Spiritus redemptionem per Chriſtum acquiſitam?*

R. Spiritus nobis applicat redemptionem per Chriſtum acquiſitam fidem in nobis efficiendo [r], ac per eandem nos Chriſto in vocatione noſtra efficaci uniendo [s].

Q. *Quid eſt vocatio efficax?*

R. Vocatio efficax eſt Spiritus Dei opus

[f] *Heb.* 12. 2, 3. *Iſa.* 53. 2, 3.
[g] *Luc.* 22 44. *Mat.* 27. 46.
[h] *Phil.* 2. 8.
[i] 1 *Cor.* 15. 3.
[k] *Act.* 2. 24, 25 26, 27. 31.
[l] 1 *Cor.* 15 4.
[m] *Mar.* 16. 19.
[n] *Eph.* 1. 20.
[o] *Act.* 1. 11. & 17. 31.
[p] *Tit.* 3. 5, 6.
[q] *Joh.* 1. 11, 12.
[r] *Eph.* 1. 13, 14. *Joh.* 6, 37, 39. *Eph.* 2. 8.
[s] *Eph.* 3. 17. 1 *Cor.* 1. 9.

opus [t], quo nos peccati ac miſeriæ noſtræ arguens [u], mentes noſtras cognitione Chriſti illuminans * voluntates noſtras renovans [x], prorſus nobis perſuadet, & vires ſufficit, ut Jeſum Chriſtum amplectamur, gratuitò nobis oblatum in Evangelio [y].

[t] 2 *Tim.* 1. 9. 2 *Theſ.* 2. 13, 14.
[u] *Act.* 2. 37.
* *Act.* 26. 18.
[x] *Ezech.* 36. 26, 27.
[y] *Joh.* 6. 44, 45. *Phil.* 2. 13.

Q. *Quænam beneficia in hac vita conſequuntur ii qui ſunt vocati efficaciter?* 32

R. Qui vocati ſunt efficaciter, juſtificationem [z], adoptionem [a], & ſanctificationem in hac vita conſequuntur, unà cum omnibus iis beneficiis quæcunque ſolent in hac vita comitari illas, aut ab iiſdem promanare [b].

[z] *Rom.* 8. 30.
[a] *Eph.* 1. 5.
[b] 1 *Cor.* 1. 26, 30.

Q. *Quid eſt juſtificatio?* 33

R. Juſtificatio eſt actus gratiæ Dei gratuitæ, quo peccata nobis condonat omnia [c], nóſque tanquam juſtos in conſpectu ſuo acceptat [d], propter ſolam Chriſti juſtitiam nobis imputatam [e], per fidem tantùm apprehenſam [f].

[c] *Rom.* 3. 24, 25. & 4. 6, 7, 8.
[d] 2 *Cor.* 5. 19, 21.
[e] *Rom.* 5. 17, 18, 19.
[f] *Gal.* 2. 16. *Phil.* 3. 9.

Q. *Quid eſt Adoptio?*

R. Adoptio eſt actus gratiæ Dei gratuitæ [g], quo in numerum recipimur,

[g] 1 *Joh.* 3. 1.

ac jus obtinemus ad omnia privilegia filiorum Dei [h].

[h] Joh. 1. 12. Rom. 8. 17.

Q. *Quid eſt ſanctificatio?*

R. Sanctificatio eſt opus gratiæ Dei gratuitæ [i], quo in toto homine ſecundùm imaginem Dei renovamur [k], & potentes efficimur, qui magìs indies magísque peccato quidem moriamur, juſtitiæ autem vivamus [l].

[i] 2 Theſ. 2. 13.
[k] Eph. 4. 23, 24.
[l] Rom. 6. 4, 6.

Q. *Quænam ſunt illa benificia quæ juſtificationem, adoptionem, & ſanctificationem in hac vita vel comitantur, vel ab eis promanant?*

R. Quæ juſtificationem, adoptionem, ac ſanctificationem in hac vita vel comitantur, vel ab eis promanant beneficia, ſunt certitudo amoris Dei, pax conſcientiæ [m], gaudium in Spiritu Sancto [n], gratiæ incrementum, in eáq; ad finem uſq; perſeverantia [p].

[m] Rom. 5. 1, 2, 5.
[n] Rom. 14. 17.
[o] Prov. 4. 18.
[p] 1 Joh. 5, 13. 1 Pet. 1. 5.

Q. *Quænam à Chriſto beneficia in morte percipiunt fideles?*

R. Animæ fidelium in morte fiunt perfectè ſanctæ [q], ac protinus in gloriam transferuntur [r]; corpora verò uſque Chriſto unita [ſ] in ſepulchris [t] ad reſurrectionem [u] uſq; quieſcunt.

[q] Heb. 12. 23. 2 Cor. 5. 1, 6, 8 Phil. 1. 23. Luc. 23. 43.
[r] 1 Theſ. 4. 14.
[ſ] Iſa. 57. 2.
[t] Joh. 19 26, 27

Q. Qu

Q. *Quæ tandem beneficia à Chriſto percipiunt fideles in reſurrectione?*

R. In reſurrectione fideles ſuſcitati in gloria *, palàm agnoſcentur & abſolventur in die judicii x, fiéntque perfectè beati plenâ Dei y in omne æternum z fruitione.

* 1 Cor.15.43.
x Mat.25.23. Mat.10.32.
y 1 Joh.3.2. 1 Cor.13.12.
z 1 Theſ.4.17, 18.

Q. *Quid autem officii ac obſervantiæ ab homine expoſcit Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus expoſcit, eſt obedientia voluntati ejus revelatæ exhibenda a.

a Mich.6.8. 1 Sam.15.22.

Q. *Quid homini primum revelavit Deus, quod foret ipſi obedientiæ regula?*

R. Obedientiæ regula, quam Deus homini primùm revelavit, erat Lex moralis b.

b Rom.2.14,15 & 10.5.

Q. *Ubinam ſummatim comprehenditur Lex moralis?*

R. Lex moralis ſummatim comprehenditur in Decalogo c.

c Deut.10.4.

Q. *Dic quænam ſit Decalogi ſumma?*

R. Summa Decalogi eſt ut Dominum Deum noſtrum toto corde, totâ animâ, totâ mente, totíſque viribus noſtris

stris diligamus; proximum verò noſtrum ſicut noſmet ipſos [d].

[d] Mat. 22. 37, 38, 39, 40.

Q. *Quænam eſt Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio hiſce verbis continetur [*Ego ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo ſervitutis* [e].]

[e] Exod. 20. 2.

Q. *Quid nos edocet Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio nos docet, quòd quoniam Deus eſt Dominus, noſtérque Deus ac redemptor, ea propter præcepta ejus omnia tenemur obſervare [f].

[f] Luc. 1. 74, 75. 1 Pet. 1. 15, 16, 17, 18, 19.

Q. *Quodnam eſt mandatum Primum?*

R. Mandatum primum eſt [*Non habebis Deos alios coram me* [g].]

[g] Exod. 20. 3.

Q. *In mandato primo quid exigitur?*

R. In mandato primo exigitur ut Jehovam eſſe unicum illum verúmque Deum, Deúmque noſtrum cognoſcamus ſimul & agnoſcamus [h], atque ut talem colamus, ac glorificemus [i].

[h] 1 Chron. 28. 9. Deut. 26. 17.
[i] Mat. 4. 10. Pſal. 29. 2.

Q. *Quid eſt quod prohibetur mandato primo?*

R. In primo mandato prohibetur veri Dei abnegatio [k], neglectúſque ipſum tanquam Deum [l], Deúmque noſtrum [m] colendi ac glorificandi; prout etiam cultum ac gloriam, illi ſoli debita alii cuivis tribuere aut exhibere [n].

[k] *Pſal.* 14. 1.
[l] *Rom.* 1. 21.
[m] *Pſal.* 81. 10, 11.
[n] *Rom.* 1. 25, 26.

Q. *Quid imprimis docemur verbis iſtis mandati primi* [Coram me?]

R. Verba iſthæc [*Coram me*] in mandato primo nos docent, Deum qui omnia intuetur, peccatum alium habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eodem offendi plurimùm [o].

[o] *Ezech.* 8. 5 ad finem.

Q. *Quodnam eſt præceptum ſecundum?*

R. Secundum præceptum eſt [*Non facies tibi imaginem quamvis ſculptilem, aut ſimilitudinem rei cujuſvis quæ eſt in cælis ſupernè, aut inferiùs in terris, aut in aquis infra terram; non incurvabis te iis, nec eis ſervies: ſiquidem ego Dominus Deus tuus Deus ſum Zelotypus, viſitans iniquitates patrum in filios ad tertiam uſque quartámque progeniem oſorum mei, exhibens verò miſericordiam*

ad

ad millenas uſque diligentium me, ac mandata mea obſervantium p.]

p Exo.20 4,5,6

Q. *Quid exigitur in ſecundo præcepto?*

R. Præceptum ſecundum exigit, ut cultus omnes ac inſtituta religionis quæcunque Deus in verbo ſuo conſtituit, excipiamus, obſervemus, pura deniq; ac integra cuſtodiamus q.

q Deut. 32.46. Mat. 28.20. Act. 2.42.

Q. *Quid eſt quod in ſecundo præcepto prohibetur?*

R. Secundum præceptum interdicit nobis cultu Dei per ſimulacra r, aut aliâ ratione quaviſcunque quam in verbo ſuo Deus non præſcripſit s.

r Deut. 4.15,16 17,18,19. Exod 32.5,8.
s Deut. 12.31, 32.

Q. *Quænam ſunt rationes præcepto ſecundo annexæ?*

R. Rationes ſecundo præcepto annexæ ſunt, ſupremum Dei in nos dominium t, illius jus in nobis peculiare u, zelúſque quo ſuum ipſius cultum proſequitur x.

t Pſal. 95.2,3,6
u Pſal. 45.11.
x Exo. 34.13,14

Q. *Agè quodnam eſt tertium mandatum?*

R. Mandatum tertium ſic habetur [*Nomen Domini Dei tui inaniter non uſurpabis; non enim eum pro inſonte habebit*

bebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit [x].]

[x] *Exod.20.7.*

Q. *Quid exigitur in mandato tertio?*

R. Mandatum tertium exigit ut Dei nomina [y], titulos [z], attributa [a], inſtituta [b], verba [c], operáque [d] ſanctè ſummáque cum reverentia adhibeamus.

[y] *Mat.6.9. Deut.28.58.*
[z] *Pſal.68.4.*
[a] *Apoc.15.3,4.*
[b] *Mal.1.11,14*
[c] *Pſa..138.1,2.*
[d] *Job.36.24.*

Q. *Quid prohibetur mandato tertio?*

R. Mandatum tertium prohibet rei cujuſvis quâ Deus ſe notum facit, profanationem omnem ac abuſum [e].

[e] *Mal.1.6,7. 12. & 2.2. & 3.14.*

Q. *Quænam eſt ratio ſubnexa mandato tertio?*

R. Ratio mandato tertio ſubnexa eſt, quòd licèt hujus præcepti violatores ab hominibus quandóque nil ſupplicii ferant, nihilominus tamen Dominus Deus noſter eos juſtum ejus judicium neutiquam patietur ſubterfugere [f].

[f] *1 Sam.2.12, 17. 22,29. 1 Sam.3.13. Deut.28.58, 59.*

Q. *Recita mandatum quartum.* 12

R. Mandati quarti verba ſunt iſthæc [*Memineris diem Sabbati ut ſanctifices*

eum;

eum; ſex diebus operaberis & facies omne opus tuum, ſeptimus verò dies ſabbatum eſt Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec ſervus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hoſpes tuus quicunque intra portas tuas commoratur: Nam ſex diebus perfecit Dominus cœlum terrámque, mare, & quicquid in illis continetur, ſeptimo verò die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei ſabbati, eúmque ſanctificavit [g]?]

[g] *Exod.* 20.8,9. 10,11.

Q. *Quid à nobis exigit mandatum quartum?*

R. Quartum mandatum à nobis exigit, ut ſtatum illud tempus quod in verbo ſuo deſignavit Deus, ſanctum ei obſervemus; integrum nempe Diem è ſeptenis unum in ſanctum illi ſabbatum celebrandum [h].

[h] *Deut.* 5.12, 13,14.

Q. *E ſeptenis autem quem diem ſabbato hebdomadario deſignavit Deus?*

R. Deus hebdomadario ſabbato deſignavit ſeptimum diem hebdomadæ ab initio mundi uſque ad Chriſti reſurrectionem, exinde verò ad finem uſq; mundi duraturum, diem ſeptima-

næ

næ primum, quod eſt ſabbatum Chriſtianum [i].

[i] Gen.2.2,3. 1 Cor.16.1,2. Act.20.7.

Q. Quî autem eſt ſabbatum ſanctificandum?

R. Sabbatum eſt ſanctificandum diem illum integrum ſanctè quieſcendo [k], etiam ab negotiis & recreationibus mundanis, aliis quidem diebus haud illicitis [l]; totúmque illud temporis (præterquam quod operibus neceſſitatis ac miſericordiæ inſumendum fuerit [m]) cultûs Divini exercitiis publicis privatíſque impendendo [n].

[k] Exod.20.8,10 [l] Exod.16.25, 26,27,28. Neh.13.15,16 17,18,19,21, 22. [m] Mat.12.1. ad 13. [n] Luc.4.16. Act.20.7. Pſal.92. tit. Iſa.66.23.

Q. Quid prohibetur in mandato quarto?

R. Mandatum quartum prohibet officiorum quæ inibi requiruntur, cùm omiſſionem tum præſtationem negligentem [o]; prout etiam ejus diei profanationem qualemcunque, ſive illum otiosè conſumendo [p], ſive quod in ſe peccatum eſt faciendo [q], ſeu denique circa mundana negotia vel recreationes cogitationibus, dictis, factíſve non-neceſſariis [r].

[o] Ezech.22.26 Amos.8.5. Mal.1.13. [p] Act.20.7,9. [q] Ezech.23.38. [r] Jer.17.24, 25 26. Iſa.58.13.

Q. Quænam ſunt quarto præcepto rationes annexæ?

R. Rationes quarto præcepto annexæ ſunt iſtiuſmodi; quoniam è ſeptimana qualibet ſex dies conceſſerit nobis Deus noſtris ipſorum negotiis inſumendos [f]; quoniam in ſeptimo jus ſibi vendicat peculiare; quoniam Deus exemplo ſuo nobis præivit, ac diei ſabbati benedixit [t].

[f] *Exod.* 20.9.

[t] *Exod.* 20.11.

13 Q. *Quodnam eſt præceptum quintum?*

R. Quintum præceptum eſt hujuſmodi [*Honora patrem tuum ac matrem tuam ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* [u].]

[u] *Exod.* 20.12.

Q. *Quid eſt quod jubemur mandato quinto?*

R. Mandatum quintum nos jubet honorem conſervare, ac officia perſolvere unicuíque pro ratione ordinis ac relationis in quibus fuerit exhibenda, ſeu ſuperior nobis ſiet [*], ſive inferior [x], ſive denique æqualis [y].

[*] *Eph.* 5.21.
[x] 1 *Pet.* 2.17.
[y] *Rom.* 12.10.

Q. *Quid eſt quod mandatum quintum vetat?*

R. Quintum mandatum vetat honorem, officiúmque ſingulis debitum pro

pro ratione ordinis ac relatione in quibus fuerint, aut negligere, aut adversùs ea quicquam machinari [z].

[z] *Mat.* 15. 4, 5, 6. *Ezech.* 34. 2, 3, 4. *Rom.* 13, 8.

Q. *Quæ ratio ſubnectitur quinto præcepto?*

R. Ratio quinto præcepto ſubnexa eſt promiſſio longævitatis, proſperitatíſque (quatenus nempe Dei gloriæ ipſorúmque conducant utilitati) omnibus facta hoc præceptum obſervantibus [a].

[a] *Deut.* 5. 16. *Eph.* 6. 2, 3.

Q. *Cedò mandatum ſextum?*

R. Mandatum ſextum hiſce verbis comprehenditur [*Non occîdes* [b].]

[b] *Exod.* 20. 13.

Q. *Quid à nobis exigit mandatum ſextum?*

R. Exigit à nobis mandatum ſextum, ut vitam cùm noſtram [c] tum aliorum [d] honeſtis quibuſcunque rationibus tueamur.

[c] *Eph.* 5. 28, 29. [d] 1 *Reg.* 18. 4.

Q. *Quid verò prohibet ſextum mandatum?*

R. Sextum mandatum prohibet vitam nobiſmet ipſis, aut injuſtè proximo vitam adimere, aut quidvis quod eò tendat agere [e].

[e] *Act.* 16. 28. *Gen.* 9. 6.

Q. *Quodnam eſt mandatum ſeptimum?*

R. Mandatum ſeptimum hæc verba complectuntur [*Non mœchaberis* [f]?]

[f] *Exod.20.14.*

Q. *Quid exigitur mandato ſeptimo?*

Mandatum ſeptimum exigit ut tam noſtram quàm proximorum caſtitatem animo, ſermone, geſtúque conſervemus [g].

[g] *1 Cor.7.2,3, 5,34,36. Col.4 6. 1 Pet.3.2.*

Q. *Quid prohibetur mandato ſeptimo?*

R. Septimum mandatum prohibet cogitationes, ſermones actionéſque omnes impudicas [h].

[h] *Mat.15.19. & 5.28. Eph.5.3,4.*

14

Q. *Quodnam eſt præceptum octavum?*

R. Præceptum octavum hoc eſt [*Non furaberis* [i].]

[i] *Exod.20.15.*

Q. *Mandatum octavum quid à nobis exigit?*

R. Octavum mandatum à nobis exigit, facultates ac rem externam noſtrî aliorúmque ut procuremus ac promoveamus [k].

[k] *Gen.30.30. 1 Tim.5.8. Lev.25.35. Deut.22.1,2, 3.4.5. Exod.23.4,5. Gen.47.14,20.*

Q. *In*

Q. *In Octavo præcepto quid prohibetur?*

R. Octavum mandatum prohibet quicquid noſtris aut proximorum noſtrorum opibus rebúſque externis injuſto aut eſt aut eſſe poſſit impedimento [l]. [l] *Prov.* 21.17. & 23.20,21. & 28.19. *Eph.*4.28.

Q. *Quodnam eſt præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum ſic ſe habet [*Non eris adversùs proximum tuum teſtis mendax* [m].] [m] *Exod.*20.16.

Q. *Quid à nobis exigit præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum id à nobis exigit ut veritatem inter homines mutuò [n], útque bonum nomen & exiſtimationem cùm noſtrî tum proximorum noſtrorum conſervemus ac promoveamus [o], cum primis verò in ferendo teſtimonio [p]. [n] *Zech.*8.16. [o] 3 *Joh.*v.12. [p] *Prov.*14.5.25

Q. *Quid prohibetur nono præcepto?*

R. Nonum præceptum prohibet quicquid eſt aut veritati inimicum; aut exiſtimationi noſtrî vel proximorum noſtrorum injurium [q]. [q] 1 *Sam.*11.28. *Lev.*19.16. *Pſal* 15.3.

Q. *Quale est mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum hæc verba exhibent [*Non concupisces proximi tui domum, non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, neque aliud denique quicquam quod est proximi tui* [r].]

Q. *In decimo præcepto quid exigitur?*

R. Præceptum decimum exigit ut sorti nostræ plenè acquiescamus [s], útq; in proximum & quæcunque sunt ejus debitè, benevoléque afficiamur [t].

Q. *Quæ prohibentur decimo mandato?*

R. Mandatum decimum prohibet rerum nostrarum displicentiam [u], invidiam ac dolorem de bono proximi *, unà cum animi nostri motibus & affectionibus circa ea quæ proximi sunt inordinatis quibuscunque [x].

Q. *Quisquámne potis est mandata Dei perfectè observare?*

R. Post lapsum nemo extat humanâ tantùm naturâ constans, qui mandata Dei perfectè in hac vita implere potest [y], quò minùs ea quotidiè tum cogitatione

[r] Exod. 20. 17.
[s] Heb. 13. 5. 1 Tim. 6. 6.
[t] Job. 31. 29. Rom. 12. 15. 1 Tim. 1. 5. 1 Cor. 13. 4, 5, 6, 7.
[u] 1 Reg. 21. 4. Esth. 5. 13. 1 Cor. 10. 10.
* Gal. 5. 26. Jac. 3. 14, 16.
[x] Rom. 7. 7, 8. & 13. 9. Deut. 5. 21.
[y] Eccles. 7. 20. 1 Joh. 1. 8, 10. Gal. 5. 17.

cogitatione, tum dictis factiſque violet [z].

[z] *Gen.6.5. & 8.21. Rom.3.9.ad 21 Jac.3.2. ad 13.*

Q. *An verò ſunt omnes violationes legis ex æquo graves?*

R. Peccata ſunt nonnulla aliis cùm ſuâ naturâ, tum propter varias eorum aggravationes in conſpectu Dei graviora [a].

[a] *Ezech.8.6, 13,15. 1 Joh.5.6. Pſal.78.17,32, 56.*

Q. *Quid eſt quod meretur peccatum unumquodque?*

R. Unumquodque peccatum iram Dei meretur ac maledictionem cùm in vita præſenti, tum in futura [b].

[b] *Eph.5.6. Gal.3.10. Lam.3.39. Mat.25.41.*

Q. *Quid autem exigit à nobis Deus, quò nobis ob peccatum debitas iram ejus ac maledictionem effugiamus?*

R. Quò iram Dei ac maledictionem ob peccatum nobis debitas effugiamus, exigit à nobis Deus fidem in Jeſum Chriſtum, reſipiſcentiam ad vitam [c], unà cum uſu mediorum omnium externorum diligenti, quibus Chriſtus nobis communicat redemptionis ſuæ beneficia [d].

[c] *Act.20.21.*
[d] *Prov.2.1.ad6 & 8.33.ad finem. Iſa.55.3.*

Q. *Quid eſt fides in Jeſum Chriſtum?*

R. Fides in Jeſum Chriſtum eſt

gratia ſalvifica [e], quâ illum recipimus, eóque ſolo nitimur ut ſalvi ſimus, prout ille nobis offertur in evangelio [f],

Q. *Quid eſt reſipiſcentia ad vitam?*

R. Reſipiſcentia ad vitam eſt gratia ſalvifica [g], quâ peccator è vero peccati ſui ſenſu [h], ac apprehenſione divinæ in Chriſto miſericordiæ [i], dolens ac peroſus peccatum ſuum ab illo ad Deum convertitur [k], cum novæ obedientiæ pleno propoſito & conatu [l].

Q. *Quænam ſunt externa media, quibus Chriſtus nobis communicat redemptionis ſuæ beneficia?*

R. Media externa ac ordinaria quibus Chriſtus nobis communicat redemptionis ſuæ beneficia ſunt ejus inſtituta, verbum præſertim, ſacramenta, & oratio; quæ quidem omnia electis redduntur efficacia ad ſalutem [m].

Q. *Quâ ratione fit verbum efficax ad ſalutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipuè verò prædicationem ejus reddit medium efficax convincendi, con-

[e] *Heb.*10.39
[f] *Joh.*1.12. *Iſa.*26.3,4. *Phil.*3.9. *Gal.*2.16.

[g] *Act.*11.18.
[h] *Act.*2.37,38.
[i] *Joel.*2.12. *Jer.*3.22.
[k] *Jer.*31.18,19 *Ezech.*36.31.
[l] 2 *Cor.*7.11. *Iſa.*1.16,17.

[m] *Mat.*28.19, 20. *Act.*2 42,46, 47.

convertendíque peccatores, eoſdémq; in ſanctimonia & conſolatione ædificandi per fidem ad ſalutem [n].

Q. *Quomodo legi debet ac audiri verbum, ut evadat efficax ad ſalutem?*

R. Quò verbum evadat efficax ad ſalutem, debemus ei cum præparatione [o], ac oratione [p] diligenter attendere [q]; idémque fide excipere ac amore [r], in animis noſtris recondere [ſ], ac in vita noſtra exprimere [t].

Q. *Quî evadunt ſacramenta media efficacia ad ſalutem?*

R. Sacramenta evadunt efficacia ad ſalutem media, non ullâ in ipſis vi, nec in eo qui illa adminiſtrat; verùm Chriſti ſolummodò benedictione [u], ac Spiritûs ejus in iis qui illa per fidem recipiunt operatione [*].

Q. *Quid eſt Sacramentum?*

R. Sacramentum eſt ordinatio ſacra à Chriſto inſtituta, in qua fidelibus per ſigna in ſenſus incurrentia Chriſtus novíque fœderis beneficia repræſentantur, obſignantur, & applicantur [x].

Q. *Quænam ſunt ſacramenta Novi Teſtamenti?* R. Sa-

[n] *Neh.8.8. 1 Cor,14.24, 25. Act.26.18, Pſal.19.8. Act.20.32. Rom.15.4. 2 Tim.3.15, 16,17. Rom.10.13,14, 15,16,17. & 1.16.*

[o] *Pet.2.1,2.*

[p] *Pſal.119. 18.*

[q] *Prov.8.34.*

[r] *Heb.4.2. 2 Theſ.2.10.*

[ſ] *Pſal.119 11.*

[t] *Luc.8.15. Jac.1.25.*

[u] *1 Pet.3.21. Mat.3.11. 1 Cor.3.6,7.*

[*] *1 Cor.12.13.*

[x] *Gen.17 7,10. Exod.12.cap. 1Cor,11.23,26*

J

R. Sacramenta Novi Teſtamenti ſunt Baptiſmus [y] ac Cœna Domini [z].

Q. *Quid eſt Baptiſmus?*

R. Baptiſmus eſt Sacramentum, in quo ablutio per aquam in nomine Patris ac Filii ac Spiritus Sancti [a], noſtram in Chriſtum inſitionem, ut & beneficiorum fœderis gratiæ participationem, pactúmque noſtrum, nos nempe Domini futuros eſſe totos, ſignificat obſignátque [b].

Q. *Quibus eſt baptiſmus adminiſtrandus?*

R. Baptiſmus non eſt adminiſtrandus quibuſquam extra Eccleſiam viſibilem conſtitutis, donec ſe in Chriſtum credere, eíque obedientes fore profeſſi fuerint [c]; verùm infantes eorum qui membra ſunt Eccleſiæ viſibilis ſunt baptizandi [d].

Q. *Quid eſt cœna Domini?*

R. Cœna Domini eſt ſacramentum, in quo pane ac vino ſecundùm Chriſti inſtitutum datis acceptíſque, mors ejus oſtenditur; quæ qui dignè participant, corporis ejus & ſanguinis (non quidem corporeo & carnali modo, verùm) per fidem fiunt partici-

[y] *Mat.*28.19.
[z] *Mat.*26.26, 27, 28.
[a] *Mat.*28.19.
[b] *Rom.*6.4. *Gal.*3.27.
[c] *Act.*8.36,37. & 2.38.
[d] *Act.*2.38, 39. *Gen.*17.10. cum *Col.*2.11, 12.
[e] *1 Cor.*7.14.

pes

pes, omniúmque ipſius beneficiorum, ad nutritionem ſuam ſpiritualem ſuúmque in gratia incrementum [e].

[e] 1 *Cor.*11.23, 24,25,26. & 10.16.

Q. *Ut dignè quis participet cœnam Dominicam quid requiritur?*

R. Qui cœnam Dominicam dignè cupiunt participare, requiritur ut ſemet examinent, cùm de cognitione ſua, quâ corpus Domini valeant diſcernere [f], tum de fide ſua, quâ veſcantur ipſo [g], tum etiam de reſipiſcentia ſua [h], amore [i] ac obedientia nova [k]; nè fortè indigni ſi advenerint, judicium edant bibántque ſibimet ipſis [l].

[f] 1 *Cor.*11.28, 29.
[g] 2 *Cor.*13.5.
[h] 1 *Cor.*11.31.
[i] 1 *Cor.*10.16, 17.
[k] 1 *Cor.*5.7,8.
[l] 1 *Cor.*11.28, 29.

Q. *Quid eſt precatio?*

R. Precatio eſt quâ petitiones noſtras pro rebus divinæ voluntati congruis offerimus Deo [m], in nomine Chriſti [o], unà cum peccatorum noſtrorum confeſſione [p], & grata beneficiorum ejus agnitione [q].

[m] *Pſal.*62.8.
[n] 1 *Joh.*5.14.
[o] *Joh.*16.23.
[p] *Pſal.*32.5,6. *Dan.*9.4.
[q] *Phil.*4.6.

Q. *Quam nobis regulam præſcripſit Deus precibus noſtris dirigendis?*

R. Totum Dei verbum utile eſt nobis in oratione dirigendis [r]; ſpecialis verò directionis norma eſt illa orationis formula quam diſcipulos ſuos e-

[r] 1 *Joh.*5.14.

docuit

docuit Chriſtus, *Oratio Dominica* quæ vulgò dicitur [f].

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio, nempe [*Pater noſter, qui es in cælis* [t]] nos docet accedere ad Deum cum omni ſancta reverentia ac confidentia, tanquam filios ad patrem, qui & potis eſt & paratus nobis opitulari [u]; prout etiam cum aliis atque pro aliis orare *.

Q. *Quid eſt quod oramus in petitione prima?*

R. In petitione prima, ſcil. [*Sanctificetur nomen tuum* [x]] oramus ut efficere velit Deus, ut eum nos aliíque, in eis, quibuſcunque ſe notum nobis facit, glorificare valeamus [y]; atque ad ſuam ipſius gloriam omnia dirigere velit ac diſponere [z].

Q. *Quid petimus in ſecunda petitione?*

R. In petitione ſecunda, quæ hujuſmodi eſt [*adveniat regnum tuum* [a]] petimus ut deſtruatur regnum Satanæ [b], gratiæ verò regnum ut promoveatur [c], ut nos aliíque in eo ſimus cùm conſtituti tum conſervati ne exci-

damus.

f *Mat.* 6. 9, 10, 11. 12, 13. cum *Luc.* 11. 2, 3, 4.

t *Mat.* 6. 9.

u *Rom.* 8. 15. *Luc.* 11. 13. * *Act.* 12. 5. 1 *Tim.* 2. 1, 2.

x *Mat.* 6. 9.

y *Pſal.* 67. 2, 3.

z *Pſal.* 83. per totum.

a *Mat.* 6. 10.

b *Pſal.* 68. 1, 18

c *Apoc.* 12. 10, 11.

damus [d], útque regnum gloriæ velit Deus adproperare [e].

Q. *In petitione tertia quid precamur?*

R. In petitione tertia, ſc. hiſce verbis [*Fiat voluntas tua in terris ſicut in cœlis* [f]] precamur efficere velit Deus, ut nos per gratiam voluntatem ejus tum cognoſcere, tum ei in omnibus obtemperare [g], & nos ſubmittere, id quod in cœlis faciunt Angeli, & valeamus & velimus [h].

Q. *Quid oramus in petitione quarta?*

R. In quarta petitione, quæ ſic habetur [*Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie* [i]] oramus ut è donatione Dei gratuitâ, bonorum quæ hujus vitæ ſunt portionem idoneam obtineamus, ejúſque unà cum iis benedictione perfruamur [k].

Q. *Quid precamur in petitione quinta?*

R. In petitione quinta, cujus verba ſunt [*Ac remitte nobis debita noſtra, ſic ut nos remittimus debitoribus noſtris* [l]] precamur ut Deus peccata noſtra omnia gratis velit propter Chriſtum condonare [m], quod quidem ut petamus eò magis animus nobis fit, quòd aliis animitùs

[d] *Theſ.* 3. 1. *Rom.* 10. 1. *Joh.* 17. 9, 20.
[e] *Apoc.* 22. 20.
[f] *Mat.* 6. 10.
[g] *Pſal.* 67. per totum. *Pſal.* 119. 36. *Mat.* 26. 39. 2 *Sam.* 15. 25. *Job.* 1. 21.
[h] *Pſal.* 103. 20, 21.
[i] *Mat.* 6. 11.
[k] *Prov.* 30. 8, 9. *Gen.* 28. 20. 1 *Tim.* 4. 4, 5.
[l] *Mat.* 6. 12.
[m] *Pſal.* 51. 1, 2, 7, 9. *Dan.* 9. 17, 18, 19.

mitùs condonare gratiâ ipſius auxiliante valeamus [n].

Q. *Quid petimus in ſexta petitione?*

R. In petitione ſexta, quam hæc verba complectuntur [*Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo* [o]] oramus ut velit nos Deus aut immunes à tentatione ad peccatum conſervare [p], aut certè tentatos ſuffulcire ac liberare [q].

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ concluſio?*

R. Orationis dominicæ concluſio [*Quia tuum eſt regnum, potentia & gloria, in ſecula*, AMEN [r]] Nos docet animos ac confidentiam nobis in orando à ſolo Deo derivare [s], eúmque in precibus noſtris laudare, regnum ei, potentiam, ac gloriam tribuendo [t]; quóque deſiderium noſtrum teſtemur, & exauditionis confidentiam, dicimus, AMEN [u].

[n] *Luc.*11.4. *Mat.*18.35.
[o] *Mat.*6.13.
[p] *Mat.*26.41.
[q] 2 *Cor.*12.7,8.
[r] *Mat.*6.13.
[s] *Dan.*9.4,7,8,9,16,17,18,19
[t] 1 *Chron.*29.10,11,12,13.
[u] 1 *Cor.*14.16. *Apoc.*22.20,21.

Deca-

Decalogus.

Exod. 20.

LOcutus eſt Deus omnia hæc verba, dicendo. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è Domo ſervitutis.

I. Non habebis Deos alios coram me.

II. Non facies tibi imaginem quamvis ſculptilem, aut ſimilitudinẽ rei cujuſvis quæ eſt in cœlis ſupernè, aut inferiùs in terris, aut in aquis infra terram; non incurvabis te iis, nec eis ſervies: ſiquidem ego Dominus Deus tuus Deus

ſum

ſum zelotypus, viſitans iniquitates patrum in filios ad tertiam uſque quartámq; progeniem oſorum mei, exhibens verò miſericordiam ad millenas uſque diligentium me ac mandata mea obſervantium.

III. Nomen Domini Dei tui inaniter non uſurpabis; non enim eum pro inſonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

IV. Memineris diem Sabbati ut ſanctifices eum; ſex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, ſeptimus verò dies ſabbatum eſt Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neque ſervus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hoſpes tuus quicunq;

cunque intra portas tuas commoratur : Nam ſex diebus perfecit Dominus cœlum, terràmque, mare, & quicquid in illis continetur ; ſeptimo verò die requievit; quamobrem benedixit Dominus diei ſabbati, eúmque ſanctificavit.

V. Honora pàtrem tuum ac matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus.

VI. Non occîdes.

VII. Non mæchaberis.

VIII. Non furaberis.

IX. Non eris adversùs proximum tuum teſtis mendax.

X. Non concupiſces proximi tui domum, non concupiſces proximi tui uxorem, non

ſervum, non anciliam, non bovem, non aſinum, neque aliud denique quicquam quod eſt proximi tui.

Oratio Dominica.

Matth. 6.

PAter noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua in terris ſicut in cœlis, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ac remitte nobis debita noſtra, ſicut nos remittimus debitoribus noſtris, & nè nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo, quia tuum eſt regnum, potentia & gloria, in ſecula. *Amen.*

Sym-

Symbolum.

CRedo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli ac terræ; & in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum; qui conceptus est è Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine: passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: descendit ad inferos *: tertio die resurrexit à mortuis: ascendit in cœlum, & sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis: unde venturus est ad judicandum vivos & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum: Sanctam Ecclesiam catholicam: Sanctorum communionem: remissionem peccatorum, & vitam æternam. Amen.

* i. e. permanet in statu mortuorum, & sub potestate mortis usque ad diem tertium.

EQuæſtione qualibet utriuſq; Catechiſmi repetitum dedimus in reſponſione quantũ reſponſionẽ quãlibet reddat propoſitionem integram, ſive ſententiã abſolutam. Eo nempe conſilio ut diſcenti ulteriùs utilis eſſe poſsit, quoties occaſio tulerit, ad cognitionis ac pietatis incrementum, vel extra catechiſandi rationem.

Et quamvis in alterutro Catechiſmo ſubſtantia doctrinæ in compendio illo (*Symbolo Apoſtolico* vulgò dicto) comprehenſæ plenè ac perfectè exhibeatur, adeo quidem ut nulla ſuperſit neceſsitas ſymbolum ipſum inſerendi: nihilominus tamen hîc illud ſubnectendum eſſe duximus;

non

non perinde quasi aut ab ipsis Apostolis fuerit concinnatum, aut pariter cum decalogo ac oratione Dominica pro Scriptura canonica haberi debeat: (Nedum certè pro oratione, quo nomine ignara plebecula cùm illud tum decalogum in proclivi fuit ut usurparet) verùm quòd sit fidei Christianæ breve compendium, verbo Dei consentaneum, ac in Ecclesiis Christi antiquitùs receptum.

FINIS.